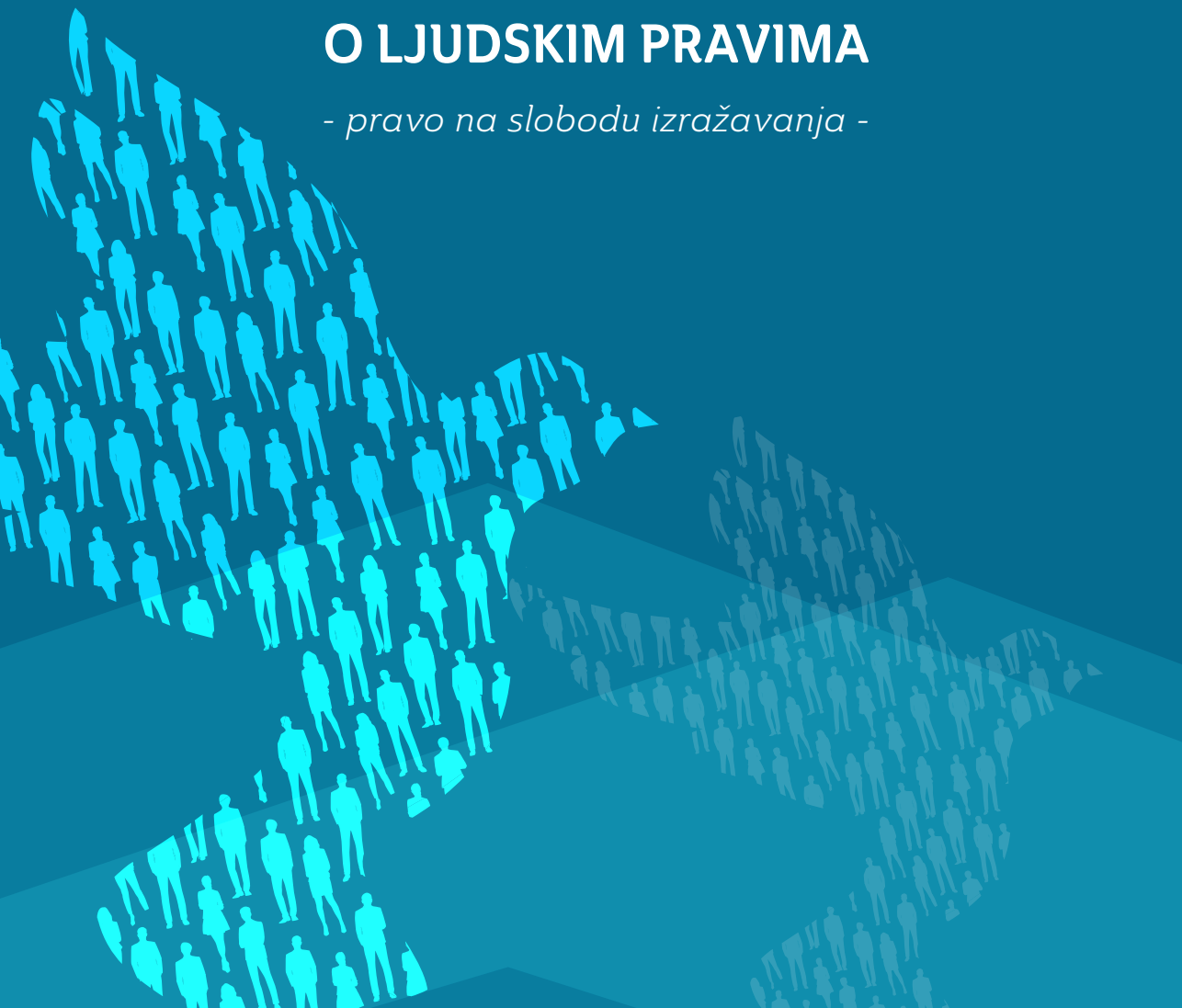

SMJERNICE I PREGLED ODABRANE SUDSKE PRAKSE EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U VEZI SA ČLANOM 10 EVROPSKE KONVENCIJE O LJUDSKIM PRAVIMA

- pravo na slobodu izražavanja -

Smjernice i pregled odabrane sudske
prakse Evropskog suda za ljudska prava
u vezi sa članom 10 Evropske konvencije
o ljudskim pravima

– pravo na slobodu izražavanja

Mart 2022. godine

Smjernice i pregled odabrane sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava u vezi sa članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima - pravo na slobodu izražavanja

Izdavač:

Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM (www.cedem.me)

Za izdavača:

Milena Bešić

Autori:

Valentina Pavličić, zastupnica Crne Gore pred ESLJP

Nikolina Katić, pomoćnica zastupnice Hrvatske pred ESLJP

Dizajn, grafika i štampa:

Brain studio, Podgorica

Tiraž:

100

Projekat finansira
Evropska unija

Ministarstvo javne
uprave, digitalnog
društva i medija

Publikacija predstavlja dio projekta „Dijagnoza i terapija slobode izražavanja, govora mržnje i etničkih tenzija“ koji sprovodi Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), u saradnji sa Institutom za medije Crne Gore i organizacijom UL INFO, uz podršku Evropske unije, posredstvom Delegacije EU u Crnoj Gori. Projekat je kofinansiran od strane Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija.

Publikacija predstavlja isključivu odgovornost organizacija koje sprovode projekat i ne odražava nužno stavove donatora.

SADRŽAJ

Uvodna riječ	7
PRAVO NA SLOBODU IZRAŽAVANJA IZ ČL. 10 KONVENCIJE	10
1. Primjenjivost čl. 10 Konvencije	12
2. Činjenice ili vrijednosni sudovi	14
3. Nezaštićeni govor – govor mržnje i podsticanje na nasilje	18
4. Trofazni test – Kako ESLJP ispituje miješanje u pravo na slobodu izražavanja?.....	23
4.1 Zakonitost miješanja	23
4.2 Legitiman cilj miješanja	25
4.3 Nužnost u demokratskom društvu / proporcionalnost miješanja.....	29
Pregled novije prakse Evropskog suda za ljudska prava u pogledu prava na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije Marunić protiv Hrvatske	34
MEDŽLIS ISLAMSKE ZAJEDNICE BRČKO I DRUGI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE	36
IVANOVIĆ I DOO DAILY PRESS PROTIV CRNE GORE.....	39
MARIYA ALEKHINA I DRUGI PROTIV RUSIJE	52
BILD GMBH & CO. KG i AXEL SPRINGER PROTIV NJEMAČKE	55
ŠIMUNIĆ PROTIV HRVATSKE	57
HERBAI PROTIV MAĐARSKJE	60
ALTINTAS PROTIV TURSKE	62
MILJEVIĆ PROTIV HRVATSKE.....	65
MONICA MACOVEI PROTIV RUMUNIJE	67
SABUNCU I DRUGI PROTIV TURSKE	70
SELAHATTIN DEMIRTAS PROTIV TURSKE.....	75
AKDENIZ I DRUGI PROTIV TURSKE.....	82

UVODNA RIJEČ

Drage kolege,

Pred vama se nalazi publikacija „Pregled odabrane prakse Evropskog suda za ljudska prava u vezi člana 10 Evropske Konvencije o ljudskim pravima“ u kojoj smo se ja i moja uvažena koleginica gospođa Nikolina Katić osvrnuli na određeni broj predmeta koji predstavljaju dio bogate sudske prakse po pitanju prava na slobodu izražavanja kao konvencijski zagaranovanog prava. Predmeti koji su odabrani, odabrani su sa posebnom pažnjom, pri čemu smo se rukovodili standardima koji su u njima zauzeti, kao i njihovom značaju, važnosti i primjenljivosti za našu zemlju i pravne situacije koje se tretiraju u predstavkama podnijetim protiv naše države.

Čini nam veliko zadovoljstvo da kroz pripremanje i izradu ovakve jedne publikacije budemo dio projekta „**Dijagnoza i terapija slobode izražavanja, govora mržnje i etničkih tenzija**“, koji se sprovodi od strane Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), Instituta za medije Crne Gore i NVO UL info, a uz podršku EU kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava, i da na ovaj način prenesemo kolegama sudijama, državnim tužiocima i pravnim praktičarima na nacionalnom nivou dio standarda bogate pravne evropske jurisprudencije i prakse kako bi se poboljšao kvalitet presuda sudova u Crnoj Gori i u jednu ruku smanjio potencijalni broj predstavki u odnosu na Crnu Goru koje se tiču slobode izražavanja i u okviru nje govora mržnje.

Rad i analiza predmeta pripremanih za ovu publikaciju dešava se u veoma osetljivom vremenskom periodu ne samo za Crnu Goru već i za čitav svijet, jer već treću godinu za redom nalazimo se u za nas sve ne naviklim i do sada nepredvidivim vremenima izazvanim pandemijom *virusa Covid 19*. Pandemija COVID-19 i postojeći nacionalni propisi koji su donijeti ili se donose pokrenula su niz pitanja u vezi sa ljudskim pravima i slobodama koja nisu zaobišla ni pravo na slobodu izražavanja. Pojavljuje se zabrinutost da bi pravo na informaciju moglo da ometa zakonite inicijative koje su od presudne važnosti za javno zdravlje, do straha da bi zdravstvena kriza mogla biti iskorišćena kao izgovor za ograničavanje slobode medija i pristupa javnosti informacijama. U tom smislu valja pomenuti da je Komitet eksperata Saveta Evrope za medijsko okruženje i reformu (MSI-REF) izdao *Izjavu o slobodi izražavanja i informis-*

anja u vrijeme krize¹ u kojoj se ističe važnost pouzdanog novinarstva, zasnovanog na standardima profesionalne etike, da informiše javnost i da pažljivo ispita mjere preduzete kao odgovor na pandemiju.

Prije nego što pređemo na tematiku kojom će se baviti ova naša publikacija/praktikum podsjećamo da je *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda* (u daljem tekstu: Konvencija), usvojena 4. novembra 1950. u Rimu, i kao takva predstavlja revolucionarno dostignuće u smislu unapređenja ljudskih prava već više od 70 godina. Ono što je važno i što ne smijemo izgubiti iz vida jeste da ona predstavlja pravno obavezujući sporazum o ljudskim pravima koji obavezuje Visoke strane ugovornice, dok međunarodni mehanizam kroz koji se sprovodi predstavlja samom Konvencijom ustanovljen Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: Evropski sud, ESLJP).

Kako sama Konvencija štiti veoma široku lepezu ljudskih prava među kojima nema formalne hijerarhije o njihovoj važnosti za samog podnosioca predstavke, tokom razvitka svoje zaista bogate sudske prakse stalno se ističe važnost prava na slobodu izražavanja kao jednog od ključnih temelja demokratije koja je opet od suštinskog značaja za ostvarivanje drugih ljudskih prava i sloboda.

8

Polazeći od dobro ustanovljenog standarda *da je mehanizam zaštite uspostavljen Konvencijom supsidijaran nacionalnim sistemima zaštite ljudskih prava*² ona, na prvom mjestu, stranama ugovornicama stavlja u zadatak obezbjeđivanje i zaštitu *prava i sloboda sadržanih u njoj i to na djelotvoran i efektivan način*.³

Kada je u pitanju pravo na slobodu izražavanja i njegova konvencijska zaštita isto je veoma široko postavljeno jer obuhvata sve oblike izražavanja dok sa druge strane takođe veoma jasno i strogo postavlja legitimno miješanje država ugovornica u ostvarivanju samog prava kako bi na taj način ograničilo ovo pravo u cilju zaštite drugih prava ili drugih interesa, kao što je npr. nacionalna bezbjednost. Sama uloga Evropskog suda je nadzornog karaktera, jer države imaju *marginu slobodne procjene* kada odlučuju o opravdanosti ograničenja slobode izražavanja. Ta uloga Evropskog suda u pogledu sprovođenja svojih nadzornih ovlašćenja ogleda se u uvjeravanju da su domaći nacionalni organi prilikom donošenja svojih presuda i odluka zaista postupili u skladu sa svojim ovlašćenjima i primijenili standarde koji su u skladu sa načelima propisanim Konvencijom odnosno da li su osigurali na djelotvoran način pravo

¹ <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/statement-on-freedom-of-expression-and-information-in-times-of-crisis-by-the-council-of-europe-s-committee-of-experts-on-media-environment-and-reform-psi-ref>

² Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

³ Ibid.

na slobodu izražavanja ili su ga prekršili. Još od svoje prve Odluke⁴ kada je u pitanju ovo konvencijsko pravo, Sud je u preko više od 1000 predmeta donio i utvrdio standarde po osnovu slobode izražavanja, bilo samostalno vezano za taj član ili u vezi sa drugim članovima Konvencije. U svakom slučaju osnažujući konvencijski sistem kao *živ mehanizam/instrument*, tretiranjem novih i nadolazećih pitanja slobode izražavanja, Sud je kroz jedan dinamičan proces dao nam bogatu jurisprudenciju i po ovom ljudskom pravu.

Nadamo se da će stranice ove publikacije biti od koristi svim djeliocima pravde ali i pravnim praktičarima da svoja uvjerenja i razmišljanja snažnije oslanjaju na međunarodne standarde koje nam kroz svoje odluke šalje Evropski Sud.

Urednici i autori Publikacije
Valentina Pavličić
Nikolina Katić

⁴ De Becker protiv Belgije, br. 214/5, 27.03.1962. godine

PRAVO NA SLOBODU IZRAŽAVANJA IZ

ČL. 10 KONVENCIJE

Član 10 Konvencije – Sloboda izražavanja

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne spriječava države da zahtjevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.

2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, spriječavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

10

Već iz samog teksta čl. 10 Konvencije može se vidjeti da je sloboda izražavanja neraskidivo povezana s demokratijom te da je to ljudsko pravo utvrđeno u nizu nacionalnih, evropskih, međunarodnih i regionalnih instrumenata koji promovišu demokratiju i vladavinu prava. U svom tumačenju člana 10 Konvencije Evropski sud stoji na stanovištu da „sloboda izražavanja predstavlja jedan od osnovnih temelja [demokratskog] društva, jedan od osnovnih uslova za njegovo napredovanje i za razvoj svakog čovjeka“⁵

Evropski sud je u više navrata naglasio značaj ovog člana, koji nije primjenljiv samo na „informacije“ ili „ideje“ koje nailaze na povoljan prijem ili koje se smatraju neuvredljivima ili koje ljude ostavljaju ravnodušnima, već i na one „informacije“ ili „ideje“ koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju; Upravo su takvi zahtjevi u pogledu pluralizma, tolerancije i širine pogleda bez kojih nema „demokratskog društva“. Međutim, to nikako ne znači da čl. 10 Konvencije štiti govor mržnje ili onaj govor koji za isključivi cilj ima vrijeđanje nekog pojedinca ili pojedine grupe u društvu. Naprotiv, takav govor ni u kojem slučaju neće uživati zaštitu čl. 10 Konvencije niti će se smatrati dopuštenim shodno praksi tog suda.

⁵ Vidi *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, broj 5493/72, presuda od 7. decembra 1976. godine, § 49 presude

Pravo na slobodu izražavanja koje je garantovano članom 10 Konvencije nije apsolutno pravo. Ono može biti podvrgnuto ograničenjima i izuzecima koji, međutim, moraju biti striktno tumačeni, a potreba za bilo kakvim ograničenjem mora biti uvjerljivo dokazana.⁶ Teret dokazivanja za opravdanost miješanja u pravo na slobodu izražavanja u postupku pred Evropskim sudom biti će uglavnom na tuženoj državi. Prilikom odlučivanja o tome je li miješanje odnosno ograničavanje prava na slobodu izražavanja bilo u skladu s Konvencijom i praksom Evropskog suda, isti će u svakom pojedinom predmetu provesti tzv. „trodijelni test“. Taj se test sastoji od razmatranja je li miješanje u nečije pravo na slobodu izražavanja bilo zakonito, je li ograničenje težilo legitimnom cilju te je li bilo proporcionalno. Ukoliko tužena država zadovolji sva tri kriterijuma, odnosno Evropski sud u svakom od ova tri dijela testa utvrdi da je miješanje bilo zakonito, da je ono imalo legitiman cilj i da je bilo proporcionalno, neće utvrditi povredu prava na slobodu izražavanja u tom predmetu.

Pored tih opštih razmatranja, ESLJP je u svojoj sudskoj praksi razmatrao i pozitivne obaveze država članica u pogledu zaštite ostvarivanja tog prava. Te pozitivne obaveze, između ostalog, ukazuju na to da se od država traži da uspostave djelotvoran mehanizam za zaštitu autora i novinara kako bi se stvorilo povoljno okruženje za učestvovanje u javnoj debati svih zainteresovanih strana pa i šire javnosti, omogućavajući im da izraze svoja mišljenja i ideje bez ikakvog straha, čak i onda kada su njihova mišljenja i ideje u suprotnosti sa onim mišljenjima i idejama koje zastupaju pripadnici vlasti ili sa onima koje zastupa značajan dio javnosti, pa čak i onda kada su one iritantne ili šokantne za veći dio javnosti.⁷

⁶ Vidi *Morice protiv Francuske*, broj 29369/10, presuda Velikog vijeća od 23. aprila 2015. godine, §124 presude

⁷ Vidi *Dink protiv Turske*, brojevi 2668/07 6102/08 30079/08, presuda od 14. septembra 2010. godine, § 137 presude

1. Primjenjivost čl. 10 Konvencije

U svojoj dosadašnjoj bogatoj sudskoj praksi ESLJP je utvrdio kako se zaštita koju pruža čl. 10 Konvencije ne primjenjuje isključivo na određenu vrstu informacija ili ideja ili oblik izražavanja, posebno ne samo na informacije i ideje političke prirode; ona takođe obuhvata umjetničko izražavanje, kao što su slika⁸, dramska produkcija⁹ ali i informacije koje su po svojoj prirodi komercijalne. Osim toga, ESLJP je u svojoj praksi nebrojeno puta definisao kako informacije u smislu čl. 10 Konvencije mogu biti i objavljenje fotografije¹⁰ pa čak i foto-montaže¹¹.

Primjenjujući ova načelna utvrđenja na činjenice konkretnog predmeta, ESLJP je u predmetu *Mariya Alekhina i drugi protiv Rusije*¹² utvrdio da je protestni performans održan u jednoj sabornoj crkvi, koji se sastojao od kombinacije verbalnih i neverbalnih izraza, predstavljao oblik umjetničkog i političkog izražavanja koji spada u polje primjene člana 10 Konvencije. Riječ je o umjetničkom performansu koje su članice punk-rock grupe *Pussy Riot* izvele u katedrali u Moskvi, prilikom kojeg su iste izvodile pjesmu pod nazivom „*Punk molitva – Djevice Marijo odvedi Putina*“. Iako je mjesto izvođenja performansa i tekst same pjesme koje su članice ove grupe pokušale izvesti (prije nego su uhapšene od strane nadležnih vlasti) za pojedine osobe mogao biti šokantan i uvredljiv, Evropski sud je ipak utvrdio da je taj njihov performans bio odgovor na trenutne političke procese u Rusiji, i da je za cilj imao podsticanje javne debate o stanju ljudskih prava u Rusiji, položaju manjina i drugim pravima koja su važna za razvoj demokratskog društva. Evropski sud je primijetio kako su podnositeljke predstavke pozvale novinare i predstavnike medija na taj performans kako bi dobile publicitet. Za Evropski sud, taj je čin, koje podnositeljke opisuju kao ‘performans’ predstavljao mješavinu čina i verbalnog izražaja u formi umjetničke i političke ekspresije koju štiti čl. 10 Konvencije.

Takođe, u predmetu *Tatár i Fáber protiv Mađarske*¹³ Evropski sud je ocijenio kako vješanje prljavog rublja ispred mađarskog parlamenta uz natpis „Prljavo rublje nacije“ predstavlja izražavanje koje je zaštićeno čl. 10 Konvencije iako

8 Vidi *Müller i drugi protiv Švicarske*, broj 10737/84, presuda 24. maja 1988 godine

9 Vidi *Ulusoy i drugi protiv Turske*, broj 34797/03, presuda od 3. maja 2005. godine

10 Vidi *Axel Springer AG protiv Njemačke*, broj 39954/08, presuda Velikog vijeća od 7. februara 2012. godine

11 Vidi *Société de conception de presse et d'édition et Ponson protiv Francuske*, broj 26935/05, presuda od 5. marta 2009. godine

12 Vidi sažetak presude u nastavku publikacije

13 Vidi *Tatár i Fáber protiv Mađarske*, brojevi 26005/08 26160/08, presuda od 12. juna 2012. godine

takav performans nije bio prethodno najavljen nadležnim vlastima u skladu sa pozitivnim mađarskim propisima, dakle, iako je bio ilegalan.

U svojoj dosadašnjoj praksi ESLJP je prepoznao bojkot kao sredstvo za izražavanje protesta. ESLJP je takođe prihvatio da je poziv na bojkot, koji je imao za cilj da se na taj način izraze i prenesu određena protestna mišljenja i da se u isto vrijeme pozove na konkretne protestne akcije, u načelu obuhvaćen zaštitom utvrđenom u članu 10 Konvencije. ESLJP je naglasio da poziv na bojkot u sebi sadrži izražavanje protestnog mišljenja sa podsticanjem na drugačije postupanje, tako da, zavisno od okolnosti, on može predstavljati i poziv na diskriminaciju drugih. Takvo postupanje koje bi sadržavalo podsticanje na diskriminaciju pojedinaca ili određenih grupa ljudi, međutim, ne bi uživao zaštitu čl. 10 Konvencije. Podsticanje na diskriminaciju predstavlja jedan oblik posticanja na netoleranciju što je, zajedno sa podsticanjem na nasilje i mržnju, jedna od onih granica koje se nikada ne smiju preći u ostvarivanju slobode izražavanja. ESLJP je ipak istakao da podsticanje na drugačije postupanje nije nužno isto što i podsticanje na diskriminaciju te da će razliku između ova dva postupanja procijeniti prema okolnostima svakog pojedinog slučaja.¹⁴

Pravo na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije ne prestaje ukoliko se pojedinac nalazi na odsluženju zatvorske kazne ili je lišen slobode. Međutim, shodno praksi ESLJP, u tim je okolnostima moguće da se miješanje države u to pravo ocijeni opravdanim, ukoliko je miješanje utemeljeno na zakonu, imalo legitiman cilj i bilo proporcionalno u demokratskom društvu. U predmetu *Nilsen protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁵ koji se odnosio na mjere koje je preduzela zatvorska uprava da bi spriječila jednog pravosnažno osuđenog serijskog ubicu u namjeri da objavi svoju autobiografiju, ESLJP je prihvatio da je tu primjenljiv član 10 Konvencije i da je odbijanje da se rukopis vrati podnosiocu predstavke kako bi on mogao da ga konačno doradi u nastojanju da ga pripremi za štampanje predstavljalo miješanje u ostvarivanje njegovog prava na slobodu izražavanja. Međutim, sprovodeći nadalje test opravdanosti miješanja tužene države u ovom predmetu ESLJP je zaključio da je to miješanje bilo srazmjerno legitimnom cilju kome se težilo. Stoga je utvrdio da je predstavka podnosioca nedozvoljena kao očigledno neosnovana.

¹⁴ Vidi *Baldassi i ostali protiv Francuske*, brojevi 15271/16 15280/16 15282/1, presuda od 11. juna 2020. §§ 63-65 presude

¹⁵ Vidi *Nilsen protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, broj 36882/05, odluka o nedopuštenosti od 9. marta 2010. godine

2. Činjenice ili vrijednosni sudovi

U svojoj dosadašnjoj praksi, pri ocjenjivanju srazmjernosti miješanja, ESLJP pravi jasnu razliku između činjenica i vrijednosnih sudova. U suštini razlika između ova dva pojma je u mogućnosti dokazivanja. Činjenice se mogu (i moraju) dokazivati u sudskim postupcima dok vrijednosni sudovi nisu podložni dokazivanju.

Kad se radi o vrijednosnim sudovima, srazmjernost ograničenja slobode izražavanja može zavisiti o tome postoji li dovoljno činjeničnog osnova koji te sudove podržava, u suprotnom se ti sudovi mogu smatrati pretjeranima. Kako bi se moglo razlikovati radi li se o izjavi o činjenicama ili o vrijednosnom sudu nužno je uzeti u obzir okolnosti svakog slučaja i "opšti ton" (*general tone*) izjave o kojoj se radi, imajući u vidu da će tvrdnje o temama od javnog interesa u pravilu biti vrijednosni sudovi, a ne izjave o činjenicama.¹⁶

ESLJP naglašava da, kada nacionalno zakonodavstvo ili domaći sudovi ne prave nikakvu razliku između vrijednosnog suda i činjeničnih iskaza, što je isto kao i traženje dokaza istinitosti nekog vrijednosnog suda, onda to predstavlja neselektivan pristup ocjeni govora i po mišljenju Evropskog suda, nekompatibilno je *per se* sa slobodom mišljenja, koja je suštinski element člana 10 Konvencije.

U predmetu *Otegi Mondragon protiv Španije*¹⁷ podnositelj zahtjeva je tokom konferencije za medije, kao portparol baskijske poslaničke grupe, komentarisao nedavno zatvaranje jednih baskijskih novina, hapšenje njihovih glavnih urednika te njihove pritužbe o zlostavljanju tokom boravka u pritvoru. Govoreći o posjeti španskog kralja Baskiji, on je rekao: "Kako se neko danas u Bilbao može fotografisati sa španskim Kraljem, kada je on vrhovni poglavar španske armije, odnosno, osoba koja naređuje mučiteljima, brani mučenje i nameće svoj monarhistički režim našem narodu putem mučenja i nasilja?" Podnositelj predstave kasnije je osuđen na godinu dana zatvora zbog nanošenja teške uvrede kralju. Njegove žalbe na presudu bile su neuspješne.

Odlučujući u ovom predmetu ESLJP je utvrdio kako je podnositelj zahtjeva svoj komentar iznio u kontekstu javne debate od opšteg interesa. Polje slobodne procjene koje su vlasti uživale u ocjenjivanju je li potrebna kazna koja mu je izrečena je bilo veoma usko. Domaći sudovi smatrali su da su ko-

¹⁶ Vidi već citirani *Morice protiv Francuske*, §128 presude

¹⁷ *Otegi Mondragon protiv Španije*, broj 2034/07, presuda od 15. marta 2011. godine

mentari podnosioca predstavke bili vrijednosni sudovi, a ne konstatacija činjenica. Međutim, takođe su iznijeli mišljenje da kontekst u kome su ti komentari izrečeni ne može opravdati njihovu ozbiljnost, imajući u vidu da su pritužbe na navodno mučenje odbačene na osnovu nedostatka dokaza.

ESLJP je smatrao da su se korištene fraze mogle smatrati dijelom šire javne debate o potencijalnoj odgovornosti španskih snaga sigurnosti u slučajevima zlostavljanja. Iako je istina da se jezik koji je koristio podnosilac predstavke mogao smatrati provokativnim, neophodno je imati u vidu da, čak i ako su neke riječi koje je podnosilac predstavke upotrebio u svom komentaru po svojoj prirodi neprijateljske, nije bilo podsticanja na nasilje, i one nisu prerasle u govor mržnje. Nadalje, radi se o usmenim izjavama datim u toku konferencije za medije, što je značilo da podnosilac predstavke nije imao priliku da ih preformuliše, drugačije izrazi ili povuče prije nego što su otišle u javnost.

Ponavljajući svoju sudsku praksu po pitanju prevelike zaštićenosti šefova država u republikanskim režimima, ESLJP je iznio mišljenje da su relevantni principi primjenjivi i kada je u pitanju monarhistički sistem. Činjenica da je Kralj bio neutralan u političkim debatama i njegova pozicija kao arbitra i simbola države nisu ga mogle štiti od kritika u vršenju javnih dužnosti ili kao predstavnika države koju simbolizuje, naročito od onih koji legitimno osporavaju ustavne strukture te države, uključujući njen monarhistički režim. Osim toga, činjenica da Kralj po španskom Ustavu "ne podliježe odgovornosti", naročito u krivičnom pravu, ne može sama po sebi spriječiti otvorenu debatu o njegovoj mogućoj institucionalnoj odgovornosti, makar i simboličnoj, u okviru granica poštovanja njegovog ugleda kao pojedinca. Trebalo je primijetiti da se sporne primjedbe nisu ticale kraljevog ličnog života ili časti, pošto su se odnosile samo na kraljevu ustavnu odgovornost kao šefa i simbola državnog aparata i oružanih snaga.

Na kraju, nijedna od okolnosti u ovom slučaju nije opravdavala izricanje tolike zatvorske kazne podnosiocu predstavke. Uz osuđujuću presudu podnosiocu predstavke u krivičnom pravu izrečena je i suspenzija glasačkog prava za vrijeme trajanja kazne, iako je političar. Zbog toga osuđujuća presuda i kazna koja je izrečena nisu bile srazmjerne legitimnom cilju kojem se težilo, odnosno zaštititi ugleda španskog Kralja, koja je garantovana španskim Ustavom. Uslijed navedenog, ESLJP je utvrdio povredu prava na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije.

U predmetu *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁸ ESLJP se takođe bavio razlikama između činjenica i vrijednosnih sudova. Predmet se odnosi na

¹⁸ *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, broj 68416/01, presuda od 15. februara 2005. godine

predstavku koju su podnijeli dvoje državljana Velike Britanije, gđa Helen Steel i g. David Morris, rođeni 1965. odnosno 1954. i koji žive u Londonu. Tokom mjerodavnog vremenskog perioda g. Morris je bio nezaposlen, a gđa Steel je bila povremeno nezaposlena, odnosno imala je niske prihode. Oboje su bili članovi londonskog *Greenpeacea*, male grupe nepovezane sa *Greenpeace International*, koja je vodila kampanje prvenstveno u vezi sa zaštitom *životne sredine* i socijalnim pitanjima.

Sredinom 1980-ih londonski Greenpeace započeo je kampanju protiv kompanije McDonald's. Godine 1986, kao dio kampanje, izdata je i distribuisana brošura na 6 stranica pod naslovom "*Šta je loše s McDonald's-om?*".

Dana 20. septembra 1990. godine Korporacija McDonald's (US McDonald) i McDonald's Restaurants Limited (UK McDonald's) podnijeli su tužbu protiv podnosioca zahtijevajući naknadu štete za klevetu koju su uzrokovali jer su navodno izdali brošuru. Podnosioci su osporavali da su autori brošure, da su sporne riječi imale značenje koje im je pridodavao McDonald's, te su sporili da su sva ili neka značenja mogla biti klevetnička. Posredno su isticali da su izjave u suštini bile istinite ili su bile samo komentar na činjenice.

16 | Suđenje je održano pred sudijom pojedincem između 28. juna 1994. i 13. decembra 1996. godine. Trajalo je 313 sudskih dana i bilo je najduže suđenje u istoriji engleskog pravosuđa. U žalbenom postupku, sud je odbio većinu prigovora podnosioca u odnosu na opšte pravne prigovore i nepravедnost, no prihvatio je neke prigovore ocjene prvostepenog suda o sadržaju brošure. Smanjio je dosudenu naknadu štete sa 60 000 funti (GBP) na 40 000 GBP. Dozvola žalbe Domu lordova je odbijena. Kompanija McDonald's nije tražila troškove postupka, niti je podnijela prijedlog za izvršenje dosudene naknade štete.

Središnje pitanje kojim se ESLJP bavio u ovom predmetu je da li je miješanje u slobodu izražavanja podnosioca bilo "neophodno u demokratskom društvu". Evropski sud je naglasio da se zaštita novinara u odnosu na izvještavanje o pitanjima od opšteg interesa, koja je osigurana članom 10 Konvencije, jamči pod uslovom da su djelovali u dobroj vjeri kako bi osigurali tačnu i pouzdanu informaciju u skladu sa novinarskom etikom. Isto načelo se primjenjuje na ostale koji su uključeni u javnu raspravu. U brošuri kampanje o kojoj je riječ, mogao bi se tolerisati, čak i očekivati, određeni stepen pretjerivanja i preuveličavanja. Međutim, u ovom slučaju navodi su bili jako ozbiljne prirode i predstavljeni su prije kao činjenice nego vrijednosni sudovi.

Činjenica da je tužilac u domaćem postupku bila velika multinacionalna kompanija ne znači da bi joj zbog toga trebalo uskratiti pravo na obranu od

klevetničkih navoda, niti dovesti do toga da od podnosioca ne treba zahtijevati da dokažu istinitost navoda. Istina je da su postupci velikih kompanija neizostavno i svjesno izloženi pažljivom nadzoru i da su granice prihvatljive kritike šire u slučaju takvih kompanija. Međutim, uz javni interes za otvorenom raspravom o njenom poslovanju, postoji i suprotni interes u zaštiti komercijalnog uspjeha i postojanosti kompanije, u korist dioničara i zaposlenih ali i zbog šire ekonomske dobrobiti. Država je stoga uživala slobodu procjene u odnosu na sredstva koja je primijenila u skladu s domaćim pravom kako bi omogućila kompaniji da utvrdi istinu, ograniči štetu od navoda za koje je postojala mogućnost da će ugroziti njenu reputaciju.

Međutim, ukoliko je država odlučila osigurati takvo sredstvo kompaniji, bitno je, kako bi se zaštitio suprotni interes slobode izražavanja i otvorene rasprave, da bude osigurana mjera procesne pravičnosti i jednakosti stranaka u postupku. Još veći opšti interes u promovisanju slobodnog protoka informacija i ideja o aktivnostima moćnih poslovnih subjekata i mogući "ohlađujući" učinak na druge, takođe su bitni faktori koje je trebalo uzeti u ovom kontekstu. Manjak procesne pravičnosti i jednakosti koje je Sud već utvrdio, doveo je do povrede člana 10.

Osim toga, prema Konvenciji, naknada štete za klevetu mora imati razuman odnos proporcionalnosti u odnosu na pretrpljenu povredu ugleda. Istina je da nikakvi koraci nisu preduzeti kako bi se sprovelo izvršenje dosuđene naknade štete nad podnosiocima, međutim ostaje činjenica da je prilično veliki iznos koji im je dosuđen i dalje izvršan. U takvim uslovima, naknada štete u ovom predmetu je nesrazmjerna legitimnom cilju kojem služi. Uslijed navedenog, uzevši u obzir nedovoljnost procesne pravičnosti i dosuđene nerazmjerne štete, Sud je utvrdio da je došlo do povrede člana 10.

3. Nezaštićeni govor – govor mržnje i podsticanje na nasilje

Član 10 Konvencije ni u kojem slučaju ne štiti govor mržnje odnosno onaj govor koji za jedini cilj ima uvredu drugih ili podsticanje na nasilje. ESLJP je u brojnim svojim presudama i odlukama utvrdio kako govor mržnje ne uživa konvencijsku zaštitu. To se odnosi ne samo na izgovorene riječi, već i na sve druge oblike izražavanja koje za cilj imaju netrpeljivost prema drugim pojedincima ili pojedinim grupama ljudi, odnosno izražavanje koje za cilj ima podsticanje na nasilje. ESLJP je u više navrata naglasio kako ideje, govor, umjetnička djela ili neki drugi oblik izražavanja mora prije svega biti u skladu sa pravima i načelima koje štiti i garantuje Konvencija da bi oni potpadali pod zaštitu čl. 10 Konvencije.¹⁹

U predmetu *Sürek protiv Turske (br. 3)*²⁰, prilikom opisivanja narodno-oslobodilačke borbe Kurda kao „rata usmjerenog protiv snaga Republike Turske“, u članku je iznijeta tvrdnja da „želimo voditi potpunu oslobodilačku borbu“. Autor članka bio je osuđen u domaćem postupku za posticanje mržnje i netrpeljivosti. Po mišljenju ESLJP, „osporeni članak se pridružio PKK i izrazio poziv na korištenje oružane sile kao sredstva za postizanje nacionalne nezavisnosti Kurdistana“. ESLJP je nadalje utvrdio da je članak objavljen u kontekstu ozbiljnih nereda između snaga sigurnosti i pripadnika PKK, koji su uključivale veliki broj poginulih osoba i uzrokovale određivanje vanrednog stanja u velikom dijelu jugoistočne Turske.

ESLJP je došao do sličnih zaključaka u predmetu *Leroy protiv Francuske*²¹. Francuski karikaturista osuđen je 2002. godine u krivičnom postupku pred domaćim sudovima za saučesništvo u odobravanju terorizma zbog karikature objavljene u baskijskom nedjeljnom listu *Ekaitza*. Dana 11. septembra 2001. godine, karikaturista je uredničkom timu časopisa dostavio crtež koji predstavlja napad na tornjeve Svjetskog trgovinskog centra u New Yorku, u čijem opisu je bila parodija na reklamni slogan poznatog brenda: „*Svi smo o tome sanjali... Hamas je to učinio*“²².

Odlučujući o ovom predmetu ESLJP je prvo primijetio da su crtež na kome je prikazano rušenje kula uz natpis «*mi smo o tome sanjali, a Hamas je to i učinio*», kojim se aludira na reklamni slogan jedne velike robne marke, domaći sudovi smatrali apologijom terorizma. Prema organima vlasti, čak i ako nije

19 Vidi na primjer Šimunić protiv Hrvatske, sažetak u nastavku publikacije

20 Vidi *Sürek protiv Turske (br. 3)*, broj 24735/94, presuda Velikog vijeća od 9. jula 1999. godine, §40 presude

21 *Leroy protiv Francuske*, broj 36109/03, presuda od 2. oktobra 2008. godine

22 *Poređenje sa sloganom brenda Sony koji je tada imao slogan „Sony did it“*

proizvelo nikakav učinak, to sporno objavljivanje ističe efikasnost terorističkog čina idealizujući napade od 11. septembra. Tako je Apelacioni sud procijenio da « praveći neposredno aluziju na masovni napad koji se dogodio u New Yorku, pripisujući te događaje jednoj poznatoj terorističkoj organizaciji, i idealizujući taj grozni događaj korištenjem glagola sanjati, vrednujući na taj način nedvosmisleno jedan čin smrti, autor opravdava pribjegavanje terorizmu slažući se, korištenjem prvog lica množine («nous») s takvim destruktivnim sredstvom, predstavljenim kao ostvarenje jednog sna i ohrabrujući najzad, posredno, potencijalnog čitaoca da pozitivno ocjeni uspeh jednog kriminalnog čina». S ovakvom ocjenom koju su iznijeli domaći sudovi složio se i ESLJP. Naglasio je kako u skladu sa članom 10 Konvencije, kontekst ovog slučaja i interes javnosti opravdavaju eventualno pribjegavanje određenoj mjeri provokacije ili pretjerivanja. Mora se utvrditi u tom pogledu da je ta karikatura dobila poseban značaj u konkretnim okolnostima, a koje podnosilac predstavke nije mogao ne poznavati. Na sam dan napada, odnosno 11. septembra 2001, on je predao svoj crtež da bi ovaj bio objavljen 13. septembra, dok je cijeli svijet još bio u šoku od te vijesti. Ta vremenska dimenzija, prema shvaćanju ESLJP, morala je biti shvaćena kao element njegove povećane odgovornosti u njegovom izvještaju – čak podršci – o jednom tragičnom događaju, bilo da ga je posmatrao sa svog umjetničkog ili novinarskog stanovišta. Tim više, ne smije se gubiti iz vida ni učinak takve poruke u jednom politički osjetljivom području; nezavisno od njene ograničenosti zbog činjenice da je objavljena u jednom nedeljniku, Evropski sud je ipak konstatirao da je to objavljivanje izazvalo određene reakcije, koje bi mogle postaknuti na nasilje i koje ukazuju na mogući uticaj na javni poredak.

Slično navedenom, u predmetu *Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva*²³, podnosilac predstavke je na svom prozoru istakao plakat koji je dobio od Britanske nacionalne partije, čiji je bio član, na kojem su prikazane tornjevi WTC-a u plamenu. Sliku su pratile riječi „*Protjerati islam iz Britanije – zaštitimo britanski narod*“. Kao rezultat toga, osuđen je zbog teškog neprijateljstva i posticanja mržnje prema vjerskoj grupi. ESLJP je proglasio zahtjev nedopuštenim pozivajući se na člana 17 Konvencije koji zabranjuje svaku aktivnost koja je „usmjerena na poništavanje bilo kojeg od navedenih prava i sloboda“. Konstatovao je da se sloboda izražavanja ne može koristiti za poništavanje prava i sloboda predviđenih Konvencijom. Zaključio je da je takav opšti i žestok napad na jednu vjersku grupu kojim se cijela ta grupa povezuje sa teškim terorističkim aktom nespojiv sa vrijednostima koje promovise i garantuje Konvencija, a naročito tolerancijom, društvenim mirom i nediskriminacijom. Svako izražava-

²³ *Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, broj 23131/03, odluka o nedopuštenosti od 16. novembra 2004. godine

vanje koje sadrži elemente rasne i vjerske diskriminacije stoga neće biti obuhvaćeno područjem primjene člana 10 Konvencije.

U ovom kontekstu govora mržnje, u praksi Evropskog suda, posebno se ističe i grupa predmeta koji se odnose na negiranje holokausta i upućivanje ili podržavanje nacističke ideologije. Takvo izražavanje, ideje i govori takođe nisu zaštićeni čl. 10 Konvencije.

Ni upotreba slika koje upućuju na Holokaust u društvenim kampanjama neće biti zaštićena u skladu sa članom 10 Konvencije, bez obzira kakav im je cilj bio. Takva zaštita odbijena je u predmetu *PETA Deutschland protiv Njemačke*, u kojem je mjera zabrane koju je izrekao Regionalni sud u Berlinu 2004. godine u građanskom postupku spriječila organizaciju za prava životinja PETA (Ljudi za etičko postupanje prema životinjama) da objavi reklamnu kampanju sa plakatima na kojima su bile prikazane fotografije iscrpljenih, nagih žrtava koncentracionih logora ili nagomilanih mrtvih ljudskih tijela zajedno sa slikama životinja koje se drže u pretrpanim kavezima. Slike su praćene kratkim opisima, kao što su „konačno poniženje“, „kada su životinje u pitanju, svi postaju nacisti“ i „Holokaust na tvom tanjiru“.

20

Odlučujući u tom predmetu ESLJP je naglasio kako je miješanje u pravo podnosioca predstavke na slobodu izražavanja imalo pravnu osnovu i legitiman cilj zaštite prava ličnosti, a time i „ugleda ili prava drugih“. Što se tiče proporcionalnosti miješanja, namjeravana kampanja plakata odnosila se na zaštitu životinja i životne sredine i stoga je nesumnjivo bila u javnom interesu. U skladu sa time, samo ozbiljni razlozi mogli bi opravdati miješanje u to pravo. Domaći su sudovi pažljivo ispitali hoće li zatražena zabrana povrijediti pravo podnosioca predstavke na slobodu izražavanja. Takođe su smatrali da je kampanja suočila tužioce s njihovom patnjom i progonom u interesu zaštite životinja i da je ova „instrumentalizacija“ njihove patnje povrijedila njihova prava ličnosti u svojstvu Jevreja koji žive u Njemačkoj i kao preživjelih u holokaustu. Činjenice slučaja ne mogu se odvojiti od istorijskog i društvenog konteksta u kojem se došlo do izražavanja mišljenja. Pozivanje na holokaust moralo se posmatrati u specifičnom kontekstu njemačke prošlosti. Sud je prihvatio stav tužene države da to smatraju posebnom obavezom prema Jevrejima koji žive u Njemačkoj. U tim okolnostima, domaći sudovi dali su relevantne i dovoljne razloge za donošenje zabrane. Taj nalaz nije doveden u pitanje činjenicom da bi sudovi u drugim jurisdikcijama mogli rješavati slična pitanja na drugačiji način. Nadalje, što se tiče težine sankcije, postupak se nije odnosio na krivične sankcije, već samo na građansku zabranu kojom se podnosiocu predstavke sprječava objavljivanje sedam plakata. Konačno, podnosilac predstavke nije utvrdio da nije imao na raspolaganju druga sredstva da skrene

pažnju javnosti na pitanje zaštite životinja. Zabrana je stoga bila srazmjerno sredstvo za zaštitu prava ličnosti tužioca, Jevreja koji žive u Njemačkoj i koji su preživjeli holokaust.

Sličan stav ESLJP je zauzeo i u predmetima koji su se odnosili na negiranje drugih teških krivičnih djela i djela protiv međunarodnog prava kao što je negiranje genocida. Međutim, neće svaka izjava koja se odnosi na holokaust ili genocid automatski dovesti do toga da čl. 10 Konvencije nije primjenjiv. ESLJP će procjenjivati od slučaja do slučaja kakvu težinu pojedine izjave imaju te jesu li one zaista predstavljale prijetnju ili podsticanje na nasilje prema određenoj grupi ljudi, odnosno predstavljaju li one negiranje teških krivičnih djela protiv čovječnosti kao što su holokaust ili genocid.

U predmetu *Perinçek protiv Švajcarske*²⁴ podnosilac, inače turski državljanin, doktor prava i predsjednik Turske radničke stranke, je u Turskoj učestvovao na dvije konferencije i jednom skupu na kojima je izjavio kako masovne deportacije i masakr koji je pretrpjelo jermensko stanovništvo na području Osmanskog carstva tokom 1915. i narednih godina ne predstavlja genocid. Na konferenciji održanoj u maju 2005. godine, podnositelj je izjavio kako su navodi o „jermenskom genocidu“ međunarodna laž. Prema njegovom mišljenju, „Imperijalisti sa zapada i iz carske Rusije odgovorni su za situaciju između muslimana i Jermena. Velike sile koje su željele podijeliti Osmansko carstvo isprovocirale su Jermene s kojima smo vjekovima živjeli u miru te ih podstaknule na nasilje.“

Na konferenciji održanoj u julu 2005. godine u spomen mirovnog sporazuma kojim je okončan Prvi svjetski rat, podnositelj je izjavio kako „jermenski problem...nije ni postojao“. Konačno, na skupu održanom u septembru 2005. godine, podnosilac predstavke je izjavio da „sovjetski arhivi ukazuju kako je u spornom razdoblju došlo do etničkih sukoba, pokolja i masakra između muslimana i Jermena. Međutim, Turska je bila na strani onih koji su branili svoju domovinu, a Jermeni su bili oruđe imperijalističke sile...“ Ponovo je napomenuo kako tokom 1915. godine nije počinjen genocid nad jermenskim stanovništvom.

Švajcarsko – jermensko udruženje je protiv podnosioca podnijelo krivičnu prijavu zbog izjava izrečenih na prvoj konferenciji. Istraga je naknadno proširena i na preostala dva događaja. Dana 9. marta 2007. godine, sud je proglasio podnosioca krivim za krivično djelo iz čl. 261 st. 4 švajcarskog Krivičnog zakona navodeći posebno kako je postupao iz rasističkih i nacionalističkih pobuda te kako njegove izjave nisu doprinjele raspravi o istorijskim temama. Izrečena mu je novčana kazna te naložena naknada nematerijalne štete. Podnosilac je protiv prvostepene pre-

²⁴ Perinçek protiv Švajcarske, broj 27510/08, presuda Velikog vijeća od 15. oktobra 2015. godine

sude podnio žalbu tražeći da se ponovno ispita slučaj i utvrdi koji su stav zauzeli historičari o događaju iz 1915. godine. Međutim, žalba je odbijena.

Odlučujući o ovom predmetu ESLJP je najprije utvrdio kako je krivična osuda podnosioca zahtjeva predstavljala miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja, međutim kako je to miješanje bilo zakonito. U pogledu legitimnog cilja ESLJP je zauzeo stav da je cilj miješanja bila „zaštita prava ostalih“ predviđena čl. 10 st. 2 Konvencije. Primijetio je da su brojni potomci jermenskih *žrtava iz 1915. i narednih godina, posebno* oni u dijaspori, svoj identitet izgradili na temelju ideje da je nad njihovim precima počinjen genocid. Sud je stoga utvrdio kako je miješanje imalo legitiman cilj koji se ogledao u zaštiti nacionalnog identiteta i dostojanstva današnjih Jermena.

U odnosu na pitanje je li miješanje bilo nužno u demokratskom društvu, Sud je naglasio kako se ne može upuštati u procjenu mogu li se masakr i masovne deportacije klasifikovati kao genocid. Sud može jedino procjenjivati je li primjena čl. 261 st. 4 švajcarskog Krivičnog zakona bila u skladu s čl. 10 Konvencije. U svjetlu prakse Suda, dostojanstvo jermenskog naroda zaštićeno je čl. 8 Konvencije. Sud je stoga morao ispitati je li postignuta ravnoteža između čl. 8 i čl. 10 Konvencije, uzimajući pri tom u obzir specifične okolnosti predmeta i proporcionalnost između cilja i sredstva kojim se cilj postiže. Sud nije ispitivao je li podnosilac svojim izjavama poricao genocid, jer je o tom pitanju trebao odlučiti švajcarski sud. Prema mišljenju Suda, podnosiocjeve izjave kada se sagledaju u cjelini ne potiču mržnju, nasilje ili netoleranciju prema Jermenima. Budući da se njegove izjave odnose na pitanja od javnog interesa, Sud je zaključio da zahtijevaju pojačanu zaštitu čl. 10 Konvencije te kako je zbog toga sloboda procjene švajcarskih sudova bila sužena.

Sud je primijetio kako se u drugim sličnim predmetima miješanje sastojalo od ograničavanja ili sprječavanja objavljivanja informacija. Činjenica da je protiv podnosioca izrečena osuđujuća presuda je značajna utoliko što je presuda donesena za jedan od najtežih oblika miješanja u pravo na slobodu izražavanja. Sud je utvrdio kako izricanje krivičnopravne sankcije u cilju zaštite prava jermenske zajednice nije bilo nužno u demokratskom društvu, odnosno nije bilo proporcionalno. Uslijed navedenog, Sud je utvrdio kako je došlo do povrede čl. 10 Konvencije. Sud je zaključio kako ne postoji potreba za ispitivanjem drugih navodnih povreda Konvencije koje je podnosilac istaknuo u svom zahtjevu Velikom vijeću.

4. Trofazni test – Kako ESLJP ispituje miješanje u pravo na slobodu izražavanja

Miješanje u pravo na slobodu izražavanja može biti učinjeno kroz razne mjere i postupke. U suštini, miješanje države u pravo na slobodu izražavanja predstavlja svako uplitanje institucija državne vlasti u pravo pojedinca da iznese, prenese ili primi neku informaciju. Lista načina na koji je miješanje učinjeno nije konačna i ESLJP procjenjuje od slučaja do slučaja je li neka mjera ili radnja koju su preduzele nadležne državne vlasti predstavljala miješanje u pravo na slobodu izražavanja u kontekstu čl. 10 Konvencije.

Takvim miješanjem mogle bi se smatrati (i) osuđujuće presude u kaznenom postupku, a posebno one kojima je izrečena novčana ili zatvorska kazna, (ii) nalog da se plati odšteta u okviru građanskog prava, (iii) zabrana štampanja ili objavljivanja nečije slike u novinama, (iv) konfiskovanje publikacija ili bilo kakvih drugih sredstava putem kojih se izražava mišljenje ili prenosi informacija, (v) odbijanje da se izda dozvola za emitovanje, (vi) izricanje zabrane bavljenja novinarskom profesijom, (vii) disciplinska kazna, (viii) nalog suda ili nekog drugog tijela da se otkriju izvori novinara odnosno izricanje kazne u slučaju da se to ne učini, itd.

Miješanje će biti dozvoljeno i u skladu s Konvencijom ukoliko je zakonito, ukoliko je težilo legitimnom cilju te ukoliko je bilo nužno u demokratskom društvu, odnosno bilo proporcionalno.

U skladu sa praksom ESLJP stav je tog suda da se on sam prilikom ocjene opravdanosti miješanja neće upuštati u karakterizaciju koju su u svojim odlukama dali domaći sudovi, osim ako su te odluke očigledno arbitrarne.

4.1 Zakonitost miješanja

Prvi uslov koji mora biti zadovoljen da bi miješanje u nečije pravo na slobodu izražavanja bilo opravdano je da miješanje bude utemeljeno na zakonu. „Zakon“ u smislu prakse ESLJP ne predstavlja samo propis domaćeg prava koji ima oznaku zakona već to može biti svaki akt (ustavni, zakonski ili podzakonski) kojim se uređuje određeno pravno pitanje. Osim toga, taj propis mora zadovoljiti uslov određenog kvaliteteta koji je ESLJP postavio u okviru čl. 6 Konvencije (pravo na pravično suđenje). Ti kvaliteti podrazumijevaju da je pro-

pis svim građanima bio dostupan, predvidljiv i da je na snazi bio barem šest mjeseci u trenutku njegove primjene.²⁵

U predmetu *Bédat protiv Švajcarske*²⁶ ESLJP je razmatrao pitanje zakonitosti miješanja u pravo na slobodu izražavanja. Podnosilac zahtjeva, po struci novinar, u jednom je švajcarskom časopisu objavio članak o krivičnom postupku koji je pokrenut protiv M. B. Postupak je pokrenut zbog događaja koji je izazvao burnu reakciju švajcarske javnosti. Članak je sadržao prikaz M. B.-ovog života, pitanja koja su mu postavili policija i istražni sudija zajedno s njegovim izjavama te fotografije na kojima su se vidjeli podnesci koje je slao sudiji. Članak je takođe sadržao i sažetke izjava njegove supruge i doktora, pod podnaslovom „*Prolupao je...*“ M. B. nije podnio krivičnu prijavu protiv podnosioca, već je krivični postupak pokrenulo državno tužilaštvo zbog objave dokumenata s oznakom tajnosti. Nadležni sud ga je osudio na uslovnu zatvorsku kaznu u trajanju od jednog mjeseca. Viši sud je navedenu kaznu zamijenio novčanom kaznom u iznosu od 4.000,00 švajcarskih franaka. Podnosilac je zatim uložio reviziju koju je Savezni sud odbacio presudom od 29. aprila 2008. godine.

24

Odlučujući u ovom predmetu Evropski sud je istaknuo kako se u ovom predmetu sukobljavaju podnosiocovo pravo da obavještava javnost kao novinar te pravo javnosti da prima obavještenja sa jednako važnim javnim i privatnim interesom zaštite tajnih podataka pribavljenih u toku krivičnog postupka. Taj interes odnosi se na nezavisnost sudstva, učinkovitost istrage u krivičnom postupku, zaštitu pretpostavke nevinosti okrivljenog i zaštitu njegovog privatnog života.

U konkretnom slučaju, članak je bio napisan s namjerom da se okrivljeni prikaže u negativnom svijetlu. Objava takvog članka u trenutku kada je istraga i dalje trajala je u svakom slučaju predstavljala mogući uticaj na krivični postupak. Opasnost od uticaja na krivični postupak sama po sebi predstavlja dovoljan razlog za propisivanje zabrane otkrivanja tajnih informacija. Zakonitost takve zabrane te njezina usklađenost s Konvencijom se prema mišljenju ESLJP mora moći ispitati u trenutku primjene te mjere, a ne naknadno nakon što je objava već prouzrokuje određeni uticaj na sudski postupak. Savezni sud je stoga prema mišljenju ESLJP ispravno zaključio da je javnost raspravljala o zapisnicima s ispitivanja i podnescima okrivljenog na način koji je mogao uticati na odluku istražnog sudije te samim time i na odluku u krivičnom postupku. Nadalje, Sud je zaključio da kazna koju je nadležni domaći sud izrekao podnosiocu radi povrede tajnosti nije prouzrokovala nesrazmjerno miješanje

²⁵ Vidi na primjer *Majski (2) protiv Hrvatske*, broj 16924/08, presuda od 19. jula 2011. godine

²⁶ *Bédat protiv Švicarske*, broj 56925/08, presuda Velikog vijeća od 29. marta 2016. godine

u ostvarivanje njegovog prava na slobodu izražavanja. Kazna je izrečena radi povrede tajnosti istrage te joj je svrha bila zaštititi pravilno upravljanje postupkom i pravo okrivljenog na privatni život. Sud je ustanovio kako navedena kazna nije imala odvrćajući uticaj na podnosićevo pravo na ostvarivanje slobode izražavanja niti na pravo na slobodu izražavanja bilo kojeg drugog novinara koji je želio informisati javnost o tekućim krivičnim postupcima.

Stoga je Sud utvrdio kako nije došlo do povrede prava na slobodu izražavanja zagarantovanog čl. 10 Konvencije.

Slično navedenom, ESLJP je procjenjivao zakonitost miješanja u predmetu *The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva*²⁷. Predmet se odnosio na članak pod naslovom „*Naša talidomidna djeca: razlog za nacionalnu sramotu*“ koji je objavljen u Sandej Tajmsu u septembru 1972. godine. Članak se odnosio na istraživanje koje je pokazalo da je između 1959. i 1962. godine više djece rođeno deformisano, navodno zbog lijeka Talidomida koji su majke te djece pile u toku trudnoće kao sedativ ili pomoć pri spavanju. Kompanija Distillers koja je proizvodila sporni lijek pokrenula je pravni postupak protiv navedenog izdavača tvrdeći kako objave tog članka dok su paralelno u toku parnice koji su roditelji pokrenuli protiv farmaceutske kompanije predstavljaju nedopušteni uticaj na sud. Državni tužitelj tražio je zabranu objave predmetnog članka i drugih sličnih članka što je domaći sud i odobrio.

U postupku pred ESLJP kompanija podnosilac zahtjeva, Sandej Tajms, tvrdila je da predmetne zabrane koje su izrekli domaći sudovi predstavljaju miješanje u njihovo pravo na slobodu izražavanja te da to miješanje nije bilo zakonito. Kompanija podnosilac je isticala kako Zakon o nepoštovanju suda koji je domaćim sudovima poslužio kao osnova za izricanje mjere zabrane objavljivanja, nije imao potrebne kvalitete u skladu sa praksom Euvopskog suda, tačnije da je bio preširok i nedovoljno precizan. ESLJP je međutim presudio kako su predmetna pravila britanskog precedentnog prava o nepoštovanju suda bila dovoljno precizna da su mogla spadati u predviđeni uslov formuliran kao miješanje u skladu sa „propisanim zakonom“.

4.2 Legitiman cilj miješanja

Drugi uslov koji ESLJP razmatra kod ocjene opravdanosti miješanja u pravo na slobodu izražavanja je postojanje legitimnog cilja. Legitiman cilj koji je ESLJP do sada priznao u svojoj praksi nije strogo formiran i lista legitimnih ciljeva

²⁷ *The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, broj 6538/74, presuda od 26. aprila 1974. godine

koje je prihvatio Evropski sud nije konačna. ESLJP, kao što je već izneseno, procjenjuje prihvatljivost legitimnog cilja od slučaja do slučaja, pa je tako moguće da u svojoj budućoj praksi, zavisno od slučaja, ESLJP prihvati i neke nove razloge koji će zadovoljiti pojam legitimnog cilja iz čl. 10 st. 2 Konvencije.

Okvirmo, ESLJP je do sada u svojoj praksi kao legitiman cilj za opravdanje miješanja u slobodu izražavanja usvajao na primjer zaštitu časti i ugleda drugih osoba, zaštitu nacionalne sigurnosti, zaštitu javnog reda i mira, zaštitu javnog morala itd.

U predmetu *Baka protiv Mađarske*²⁸ ESLJP je utvrdio da miješanje u pravo podnosioca u slobodu izražavanja koji je javno kritikovao reformu pravosuđa u Mađarskoj, nije imalo legitiman cilj.

Podnosilac zahtjeva, koji je u razdoblju od 1991. do 2008. godine obavljao dužnost sudije Evropskog suda za ljudska prava, dana 22. juna 2009. godine izabran je u mađarskom Parlamentu za predsjednika mađarskog Vrhovnog suda. Njegov mandat od šest godina trebao je trajati do 22. juna 2015. godine. Ujedno, podnosilac je obavljao dužnost predsjednika Nacionalnog vijeća za pravosuđe, u okviru kojeg je bio izričito obavezan na iznošenje mišljenja o prijedlozima zakona koje su se odnosili na sudstvo. U razdoblju između februara i novembra 2011. godine, podnosilac je u više navrata kritikovao predlagane zakonodavne reforme vezane uz sudstvo, posebno prijedlog zakona koji se odnosio na snižavanje gornje starosne granice za odlazak u penziju sudija (od 70 na 62 godine), izmjene Zakona o krivičnom postupku te donošenje novog Zakona o organizaciji i upravljanju sudovima. Svoja mišljenja je iznosio putem portparola, javnih pisama i svjedočenja te kroz govore u Parlamentu. Od aprila 2010. godine, u Mađarskoj su sprovedene ustavne reforme. U okviru navedenih reformi, usvojene su prijelazne odredbe novog Ustava Republike Mađarske prema kojima je *Kúria* (istorijski naziv za najviši sud u Mađarskoj) predviđena kao pravni slijednik Vrhovnog suda te je određeno da će mandat predsjednika Vrhovnog suda prestati stupanjem na snagu novog Ustava. Posljedično, mandat podnosioca je prestao 1. januara 2012. godine, odnosno tri i po godine prije očekivanog isteka mandata. Time je podnosilac izgubio pravo na isplatu plate koja mu je pripadala kao predsjedniku Vrhovnog suda, kao i pravo na ostale povlastice.

U postupku pred ESLJP podnosilac zahtjeva je prigovorio da je odluka o prijevremenom prestanku mandata donesena jer je javno kritikovao reformu pravosudnog sustava za vrijeme obavljanja dužnosti Predsjednika Vrhovnog Suda, kao i Predsjednika Nacionalnog vijeća za pravosuđe.

²⁸ *Baka protiv Mađarske*, broj 20261/12, presuda od 23. juna 2016. godine

ESLJP je ustanovio da su, nakon što je podnosilac javno iznio svoje stavove o zakonodavnim reformama koje se odnose na sudstvo, prijedlozi o prestanku njegovog mandata kao predsjednika Vrhovnog suda usvojeni u izuzetno kratkom roku. Naime, u izuzetno kratkom roku usvojene su i izmjene Zakona o organizaciji i upravljanju sudovima koje su predviđale nove uslove za funkciju Predsjednika *Kúrie*, a koje podnosilac nije ispunjavao. Imajući u vidu slijed navedenih događaja, Sud je utvrdio da postoji uzročna veza između podnosiоčevog prava na slobodu izražavanja i prijevremenog prestanka njegovog mandata. Potrebno je uzeti u obzir i činjenicu da mađarske vlasti nisu niti u jednom trenutku ispitale sposobnost podnosioca za obavljanje funkcije Predsjednika *Kúrie* ili njegovo profesionalno ponašanje. S obzirom da je prijevremeni prestanak podnosiоčevog mandata posljedica kritike, javno iznesene u okviru profesionalne dužnosti, Sud je zaključio da je takav prestanak mandata predstavljao miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Razmatrajući opravdanost miješanja, Sud je utvrdio da miješanje, odnosno prijevremeni prestanak podnosiоčevog mandata, nije mogao imati za cilj očuvanje nezavisnosti sudstva, već upravo suprotno. Sud je, stoga, utvrdio da miješanje mađarskih vlasti nije imalo legitiman cilj. Usljed navedenog, utvrdio je da je podnosiocu povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja.

Suprotno navedenom, u predmetu *Pentikäinen protiv Finske*²⁹ ESLJP je utvrdio kako je miješanje u podnosiоčevo pravo na slobodu izražavanja imalo legitiman cilj.

Podnosilac zahtjeva zaposlenik je jednog finskog nedeljnika u kojem radi kao fotograf i novinar. Podnosilac je dobio zadatak fotografisati protest protiv Azijsko - evropskog sastanka (ASEM) koji se dana 9. septembra 2006. godine održao u Helsinkiju. S obzirom da su tokom protesta izbili neredi, policija je zabranila kretanje protestne kolone te dopustila da se protest održi na jednom određenom mjestu. Policija je naknadno ogradila navedeno mjesto te naredila protestantima da se razidu. Međutim, mala grupa protestanata je ostala, a s njima i podnosilac koji je nastavio pratiti tok događaja. Policija je potom uhapsila navedenu grupu zajedno s podnosiоcem koji je zadržan u policijskoj stanici od 21:30 do 15:00 sati sljedećeg dana kada je pušten.

Protiv podnosioca je donesena osuđujuća presuda zbog nepostupanja po nalogu policije. Prvostepenu presudu je u aprilu 2009. godine potvrdio žalbeni sud, a u septembru 2009. godine Vrhovni sud. Podnosiocu nije izrečena kazna jer je na protestu učestvovao kao fotograf te je stoga bio izložen dvostrukim očekivanjima – očekivanju policije da postupi u skladu sa nalogom

²⁹ *Pentikäinen protiv Finske*, broj 11882/10, presuda Velikog vijeća od 20. maja 2015. godine

i kao ostali građani napusti protest te očekivanju poslodavca da kao novinar prati dalji razvoj događaja.

Odlučujući o ovom predmetu ESLJP je prihvatio da je u podnosičevom slučaju došlo do miješanja u pravo na slobodu izražavanja garantovano čl. 10 Konvencije. Sud je mišljenja kako je podnosilac kao novinar pretrpio štetne posljedice. Naime, čak i ako njegovo uhapšenje i osuđujuća presuda nisu bili usmjereni protiv njega kao novinara već su bili posljedica nepostupanja po nalogu policije, negativno su uticali na njegov novinarski posao. Miješanje je imalo pravnu osnovu u finskom mjerodavnom pravu, prvenstveno Zakonu o policiji, Zakonu o prisilnim mjerama i Krivičnom zakonu. Nadalje, miješanje je u skladu sa čl. 10 st. 2 Konvencije ostvarilo i legitiman cilj – zaštitu javne sigurnosti i prevenciju nereda i protupravnog ponašanja. Uslijed navedenog, ESLJP je utvrdio kako u ovom predmetu nije došlo do povrede prava na slobodu izražavanja.

Slično navedenom, u predmetu *Atakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske*³⁰ ESLJP je takođe utvrdio postojanje legitimnog cilja za miješanje u pravo na slobodu izražavanja.

28

Društva podnosioci zahtjeva finska su društva s ograničenom odgovornošću koja izdaju novine *Veropörssi*, koje izvještavaju o poreskim novostima.

Drugi podnosilac zahtjeva pokrenuo je 2003. godine, zajedno s telefonskim operatorom, pružanje SMS usluge koja ljudima omogućuje dobijanje informacija iz baze podataka o porezima. Baza podataka izrađena je korištenjem podataka koji su već objavljeni 2002. godine u novinama *Veropörssi* o prihodima i imovini 1,2 milijuna osoba (što predstavlja trećinu svih poreznih obveznika u Finskoj).

U aprilu 2003. godine Zaštitnik za zaštitu podataka pokrenuo je upravni postupak u kojem je osporavao način i obim obrade poreznih podataka od strane podnosioca zahtjeva. Odbor za zaštitu podataka odbio je zahtjev zaštitnika navodeći da se podnosioci zahtjeva bave novinarstvom i stoga imaju pravo na odstupanje od odredbi Zakona o zaštiti ličnih podataka. Međutim, Vrhovni upravni sud je u septembru 2009. godine utvrdio da se objava cjelokupne baze podataka ne može smatrati novinarskom djelatnošću, nego obradom ličnih podataka, što podnosioci zahtjeva nisu imali pravo učiniti. Sud je ukinuo ranije odluke i vratio predmet Odboru za zaštitu podataka. U novembru 2009. godine Odbor je zabranio podnosiocima zahtjeva da obrađuju

³⁰ *Atakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske*, broj 931/13, presuda Velikog vijeća od 27. jun 2017. godine

poreske podatke u obimu u kojem su to učinili 2002. godine i da prenose takve podatke putem SMS usluge. Tu je odluku na kraju potvrdio i Vrhovni upravni sud u junu 2012. godine.

ESLJP je utvrdio da je došlo do miješanja u pravo društava podnosilaca zahtjeva na širenje informacija u skladu sa članom 10 Konvencije, koje je proizišlo iz zabrane da obrađuju i objavljuju poreske podatke. Međutim, Sud je utvrdio da nije došlo do povrede člana 10 Konvencije jer je miješanje bilo „u skladu sa zakonom“, težilo je legitimnom cilju i bilo je „nužno u demokratskom društvu“. U vezi s pitanjem je li miješanje bilo „u skladu sa zakonom“, Sud je utvrdio da je imalo pravnu osnovu u Zakonu o zaštiti ličnih podataka. Za podnosioce zahtjeva bilo je dovoljno predvidivo da će se njihove aktivnosti smatrati nezakonitima u smislu tog zakona, te da takvo široko prikupljanje i širenje podataka nije obuhvaćeno dozvoljenim odstupanjem u novinarske svrhe.

S obzirom na pitanje je li miješanje težilo legitimnom cilju, ESLJP je smatrao da je do miješanja došlo isključivo radi zaštite „ugleda ili prava drugih“, što predstavlja legitiman cilj iz člana 10 stava 2 Konvencije. Zaštita privatnosti bila je u središtu zakonodavstva o zaštiti podataka, a postupci Zaštitnika za zaštitu podataka protiv društava bili su utemeljeni na konkretnim prigovorima pojedinaца koji su tvrdili da je njihova privatnost bila povrijeđena.

4.3. Nužnost u demokratskom društvu / proporcionalnost miješanja

Treći uslov koji miješanje u nečije pravo na slobodu izražavanja mora zadovoljiti je da miješanje osim da bude zakonito i da ima legitiman cilj mora biti i nužno u demokratskom društvu, odnosno mora biti proporcionalno.

Kao i ostale uslove, i uslov nužnosti u demokratskom društvu će ESLJP procjenjivati od okolnosti svakoj pojedinog slučaja. Prije svega je na nacionalnim sudovima da oni u svojim odlukama razmotre je li miješanje u nečije pravo na slobodu izražavanja bilo nužno i proporcionalno, a tek ako ESLJP odluke nacionalnih sudova bude smatrao očigledno nerazumnima ili arbitrarnima, sam će ući u razmatranje proporcionalnosti.

Odluka o proporcionalnosti zasniva se na načelima koji vladaju u demokratskom društvu. Da bi dokazali da je miješanje bilo „neophodno u demokratskom društvu“, domaći sudovi, kao i ESLJP, moraju se uvjeriti da je postojala „hitna društvena potreba“ koja je zahtjevala to konkretno ograničenje ostvarivanja slobode izražavanja.

U predmetu *Karácsony i drugi protiv Mađarske*³¹ ESLJP je procjenjivao nužnost i proporcionalnost miješanja u pravo na slobodu izražavanja.

Predmet se odnosio na situaciju kada je mađarska Vlada podnijela zahtjeve za upućivanje predmeta Velikom vijeću ESLJP u dva predmeta: *Karácsony i drugi protiv Mađarske te Szél i drugi protiv Mađarske*. Kako se obje presude odnosile na slično činjenično stanje te mjerodavno pravo, Sud je u skladu sa čl. 42 Poslovnika odlučio spojiti oba zahtjeva te sprovesti jedinstveni postupak pred Velikim vijećem. Naime, obje presude odnose se na incidente u kojima su članovi opozicionih stranaka izrazili svoje nezadovoljstvo s vodećom parlamentarnom strankom tokom parlamentarnih sjednica u 2013. godini zbog kojeg im je predsjedavajući sjednice, bez održavanja rasprave, izrekao novčane kazne zbog grubog narušavanja reda i mira.

Presuda *Karácsony i drugi protiv Mađarske* odnosila se na incident iz aprila 2013. godine, tokom kojeg su dvojica podnosioca u središtu parlamentarne dvorane postavili plakat s natpisom „FIDESZ, vi kradete, vi varate i vi lažete“. FIDESZ je u tom trenutku bila vodeća politička stranka u mađarskom Parlamentu. Zatim su isti plakat postavili i pored mjesta na kojem je sjedio državni sekretar. Drugi incident se dogodio tokom glasanja o zakonu koji se odnosio na duvanske proizvode u maju 2013. godine, kada su druga dva podnosioca u središtu parlamentarne dvorane postavila plakat s natpisom „Ovdje djeluje nacionalna duvanska mafija“. Presuda *Szél i drugi protiv Mađarske*, odnosi se na incident iz juna 2013. godine kada je jedna od podnositeljki prilikom glasanja o Zakonu o prenosu poljoprivrednog i šumskog zemljišta, ispred premijera stavila male, zlatne kariole napunjene zemljom, dok su preostale dvije podnositeljke ispred govornice predsjednika sjednice, postavile natpis „Raspodjela zemlje umjesto krađe zemlje“.

Evropski sud je obje presude donio dana 16. septembra 2014. godine te je utvrdio kako je došlo do povrede čl. 10 Konvencije te povrede čl. 13 u vezi s čl. 10 Konvencije zbog toga što su podnosiocima novčane kazne izrečene odlukom predsjednika parlamentarne sjednice, bez obrazloženja koja bi opravdala njihovo izricanje, bez prethodnog upozorenja i bez održavanja rasprave.

Odlučujući u ovom predmetu ESLJP je ponovio kako je već u nekoliko navrata naglašavao da je parlamentarnim zastupnicima važna sloboda izražavanja. Međutim, sloboda rasprave u Parlamentu se ne može smatrati apsolutnom iako je od temeljne važnosti u demokratskom društvu. Država potpisnica Konvencije može navedenu slobodu podvrgnuti odgovarajućim mjerama „ograničenja“ ili „kaznama“, a na Sudu je zadatak da donese konačnu odluku o usklađenost takve mjere sa zahtjevima iz čl. 10 Konvencije. U skladu sa time,

³¹ *Karácsony i drugi protiv Mađarske*, brojevi 42461/13 44357/13, presuda Velikog vijeća od 17. maja 2016. godine

univerzalno priznato načelo parlamentarnog imuniteta omogućava pojačanu, ali ne i neograničenu zaštitu prava na govor u Parlamentu. Parlamenti su ovlašteni reagovati u situacijama u kojima parlamentarni zastupnici onemogućuju pravilno funkcionisanje zakonodavnog tijela.

Domaće mađarsko zakonodavstvo nije omogućavalo parlamentarnim zastupnicima da učestvuju u disciplinskom postupku, a posebno im nije omogućavalo da budu saslušani. Disciplinski postupak se sastojao od pisanog predloga predsjednika parlamentarne sjednice da se podnosiocima izrekne novčana kazna te od usvajanja navedenog predloga na plenarnoj sjednici bez prethodne rasprave. Stoga, podnosiocima u takvom postupku nije omogućena nikakva procesna zaštita. Štaviše, dva predloga za izricanje novčane kazne nisu sadržala obrazloženje koje bi ukazivalo na ozbiljno remećenje reda i mira tokom parlamentarne sjednice.

Iako su podnosioci imali mogućnost prigovarati izrečenoj novčanoj kazni, ESLJP je utvrdio da se zapravo radilo o opštem pravu parlamentarnog zastupnika na obraćanje u Parlamentu ili određenim parlamentarnim odborima nadležnim za tumačenje pravila o funkcionisanju Parlamenta. Međutim, podnosiocima nije bilo garantovano da će se njihovi prigovori razmotriti tokom disciplinskog postupka. ESLJP je, kao značajne, istaknulo izmjene Zakona o Parlamentu koje omogućavaju parlamentarnim zastupnicima pravo na prigovor na izrečenu novčanu kaznu i mogućnost obraćanja parlamentarnim odborima. Time je ostvaren nužni minimum zaštite procesnih prava. Međutim, navedene izmjene nisu uticale na situaciju podnosioca. Stoga je ESLJP utvrdio da miješanje u pravo na slobodu izražavanja nije bilo srazmjerno opravdanom cilju koji se trebao postići jer nije bilo praćeno odgovarajućim zaštitnim mehanizmima procesne prirode. Zaključio je da miješanje u pravo na slobodu izražavanja nije bilo nužno u demokratskom društvu te da je stoga došlo do povrede čl. 10 Konvencije.

Suprotno tome, u predmetu *Stoll protiv Švajcarske*³², ESLJP je utvrdio da je miješanje u pravo podnosioca na slobodu izražavanja bilo proporcionalno.

Predmet se tiče kazne izrečene podnosiocu predstavke, koji je po zanimanju novinar, kojem je naloženo da plati novčanu kaznu zato što je u medijima objavio povjerljivi izvještaj švajcarskog ambasadora u SAD-u o strategiji, koju je Vlada Švajcarske usvojila u pregovorima sa, između ostalog, Svjetskim jevrejskim kongresom i švajcarskim bankama o kompenzaciji žrtvama holokausta za nepotraživanu imovinu deponovanu na bankovnim računima u švajcarskim bankama.

³² *Stoll protiv Švicarske*, broj 69698/01, presuda Velikog vijeća od 10. decembra 2007. godine

U decembru 1996. švajcarski ambasador u SAD-u izradio je "strateški dokument", koji je označen kao "povjerljiv", u kontekstu gore spomenutih pregovora. Dokument je upućen službeniku Federalnog ministarstva vanjskih poslova u Bernu koji je odgovoran za ova pitanja. Primjerci ovog dokumenta su dostavljeni i na adrese 19 drugih osoba u Vladi Švajcarske, te federalnim vlastima i švajcarskim diplomatskim misijama u inostranstvu. Podnosilac predstavke je kopiju dobio, vjerovatno, povredom dužnosti čuvanja službene tajne osobe čiji identitet je ostao nepoznat.

Novina *Zurich Sunday* objavila je, između ostalog, dva članka podnosioca predstavke naslovljena "*Ambasador Jagmetti vrijeđa Jevreje*" i "*Blam ambasadora u ogrtaču i čizmama za penjanje*". Sljedećeg dana, dnevna novina *Zurich* objavila je odlomke iz strateškog dokumenta; naknadno je još jedna novina takođe objavila odlomke iz tog dokumenta.

Sud je naložio da podnosilac predstavke plati novčanu kaznu u iznosu od 800 švajcarskih franaka (oko 476 eura) za objavljivanje "tajnih službenih rasprava" u smislu člana 293 Krivičnog zakona. Savezni sud je odbacio žalbe podnosioca predstavke u krajnjoj instanci.

32

Iako je prihvatilo da je objavljivanje bilo legitimno, naročito u smislu važnosti, u vrijeme kada se vodila javna debata o imovini žrtava holokausta, Švajcarsko vijeće za štampu je zauzelo stav da je podnosilac predstavke, na vrlo neodgovoran način, objavljivanjem odlomaka strateškog dokumenta i ostavljajući vrlo nejasnim vrijeme tih događaja, učinio da ambasadorove primjedbe zvuče šokantno i skandalozno. Vijeće za štampu je dodalo da je druga novina, za razliku od njih, stavila ovu aferu u njen pravi kontekst objavljivanjem strateškog dokumenta gotovo u cijelosti.

ESLJP je utvrdio da je osuđujuća presuda podnosioca zahtjeva predstavljala "miješanje" u njegovo ostvarivanje slobode izražavanja. Švajcarski krivični zakon omogućava miješanje radi ostvarenja legitimnog cilja spriječavanja "objavljivanja informacija dobijenih u povjerenju". Veliko vijeće je naglasilo da je, u svjetlu člana 33, stav 3 Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora iz 1969. i u odsustvu suprotnih navoda u istoriji člana 10, sasvim prikladno usvojiti tumačenje fraze "sprečavanje objavljivanja informacija dobijenih u povjerenju", u smislu člana 10, stav 2, koji obuhvata povjerljive informacije koje je objavila osoba koja je obavezana čuvanjem tajne ili treće lice, a naročito, kao što je to bio slučaj u ovom predmetu, ako je to lice novinar.

Glavno pitanje koje je ESLJP trebao utvrditi je da li je miješanje bilo "nužno u jednom demokratskom društvu". U tom smislu, Veliko vijeće je potvrdi-

lo, na samom početku, da je član 10 Konvencije primjenjiv na novinare koji šire povjerljive ili tajne informacije.

Pitanje nepotraživane imovine odnosilo se ne samo na značajna financijska sredstva već i na značajnu moralnu dimenziju, što znači da je to bilo pitanje od interesa čak i za širu međunarodnu zajednicu. Shodno tome, kod ocjenjivanja nužnosti mjere koju su preuzele švajcarske vlasti, Sud je cijenio i potrebu ostvarivanja balansa između dvaju javnih interesa, naime interesa čitalaca da budu informisani o ovoj temi i interesa vlasti da osiguraju pozitivan i zadovoljavajući ishod diplomatskih pregovora.

Iako su se sporni članci fokusirali, gotovo isključivo na ličnost i lični stil ambasadora, oni su ipak doprinijeli javnoj debati o pitanju nepotraživane imovine, koja je u to vrijeme bila predmetom vrlo žive diskusije u Švajcarskoj. Javno mnjenje je, stoga, imalo interes u objavljivanju ovih članaka.

ESLJP je primijetio da je podnosilac zahtjeva kao novinar, morao znati da je objavljivanje ovog izvještaja kažnjivo prema Krivičnom zakonu. Pitanje da li je forma članaka bila u skladu sa pravilima novinarske etike nosilo je veću težinu. Sadržaj članaka je bio jasno pojednostavljen i isječen, a korišteni jezik je ukazivao da su ambasadorove primjedbe bile antisemitske. Podnosilac predstavke je, na vrlo ishitren način, pokrenuo glasinu koja je nesumnjivo doprinijela da ambasador podnese ostavku, a koja se direktno ticala pojave koja se nalazi u samoj srži problema nepotraživane imovine, tj. pitanje zločina počinjenih protiv jevrejske zajednice tokom Drugog svjetskog rata. Sud je ponovo naglasio potrebu da se ovi navodi i/ili takve insinuacije dobro preispitaju. Nadalje, način na koji su članci uređeni, sa senzacionalističkim naslovima, čini se neprimjerenim za tako važnu i ozbiljnu temu kao što su nepotraživana sredstva. Na kraju, članci podnosioca predstavke su također bili neprecizni i dovodili su čitaoce u zabludu.

U ovakvim okolnostima, i s obzirom na činjenicu da je jedan od članaka postavljen na prvu stranicu novine Swiss Sunday koja ima veoma veliku cirkulaciju, Sud dijeli mišljenje švajcarske vlade i Vijeća za štampu da je glavna namjera podnosioca predstavke bila ne da informiše javno mnjenje o temi koja je od opšteg interesa već da ambasadorov izvještaj izvrgne bespotrebnom skandalu. Skraćeni i redukovani oblik spornih članaka, koji su doveli u zabludu čitaoce u pogledu ambasadorove ličnosti i sposobnosti značajno je umanjila važnost njihovog doprinosa javnoj debati zaštićenoj članom 10 Na kraju, Sud je smatrao da je nametnuta novčana kazna srazmjerna cilju kojem se težilo. Usljed navedenog, ESLJP nije utvrdio povredu prava na slobodu izražavanja u ovom predmetu.

Pregled novije prakse Evropskog suda za ljudska prava u pogledu prava na slobodu izražavanja iz

čl. 10 Konvencije

MARUNIĆ PROTIV HRVATSKE

predstavka br. 51706/11

presuda od 28. marta 2017. godine

Činjenice

Podnositeljka zahtjeva bila je direktorica opštinskog komunalnog društva, KD Kostrena (u daljnjem tekstu: „društvo“), čiji je jedini dioničar bila Općina Kostrena. Društvo prvenstveno pruža komunalne usluge poput parkiranja, odlaganja otpada, pogrebnih usluga, održavanja zelenih površina, groblja itd.

U članku objavljenom u dnevnim novinama „Novi list“ od 19. septembra 2007. godine, načelnik Općine Kostrena i predsjednik skupštine društva u to vrijeme, kritikovao je način na koji je podnositeljka zahtjeva obavljala svoj posao. U članku objavljenom u „Novom listu“ osam dana kasnije, 27. septembra 2009. godine, podnositeljka zahtjeva odgovorila je na gore navedene kritike. Odlukom skupštine društva od 11. oktobra 2007. godine podnositeljka zahtjeva dobila je izvanredni otkaz ugovora o radu zbog istupa u medijima, koji su se smatrali štetnim za poslovni ugled društva.

Podnositeljka zahtjeva je 22. oktobra 2007. godine podnijela zahtjev za zaštitu prava, pravno sredstvo koje je garantovano svakom zaposlenom Zakonom o radu i koje zaposleni moraju koristiti prije podnošenja tužbe protiv svog poslodavca. Podnositeljka zahtjeva nije dobila nikakav odgovor. Stoga je 21. novembra 2007. godine podnijela tužbu radi nezakonitog otkaza protiv društva pred Općinskim sudom u Rijeci. Ona je osporila odluku o otkazu i tražila vraćanje na radno mjesto.

Presudom od 12. juna 2008. godine Općinski sud presudio je u korist podnositeljke zahtjeva. Sud je presudio u korist podnositeljke zahtjeva zbog toga što je utvrdio da je na osnovu njenog ugovora o radu njen posao kao direktorice društva završio 1. oktobra 2007. godine, kada ju je društvo moralo

premjestiti na drugo radno mjesto. To je značilo da ona nije mogla dobiti otkaz s radnog mjesta direktorice, a kamoli dobiti otkaz s retroaktivnim učinkom, kako je ukazivala odluka o njezinom smjenjivanju. Nadalje, budući da se odluka o otkazu njezina ugovora o radu posebno odnosila samo na njeno radno mjesto kao direktorice, nije se moglo pretpostaviti da to takođe podrazumijeva prestanak cjelokupnog radnog odnosa u društvu, uključujući i radno mjesto na koje je trebala biti premještena nakon 1. oktobra 2007. godine. Sud je stoga presudio da je otkaz bio nezakonit i da radni odnos podnositeljke zahtjeva nije bio okončan. U skladu sa ovim, naložio je da je vrate na radno mjesto i da joj se dodijeli drugo radno mjesto unutar društva. Županijski sud potvrdio je ovu presudu prvostepenog suda. No, povodom revizije koju je podnijelo društvo, Vrhovni je sud preinačilo presude nižih sudova i odbilo tužbu podnositeljke. Podnositeljka je podnijela ustavnu tužbu pozivajući se na povredu prava na slobodu izražavanja. Ustavni je sud je odbio ustavnu tužbu podnositeljke istaknuvši da „pravo „građanina“ da javno izrazi svoje lično mišljenje ne može opravdati povredu prava iz radnih odnosa i obaveza koje proizlaze iz ugovora o radu i mjerodavnog zakonodavstva“.

Podnositeljka se nakon toga obratila Evropskom sudu za ljudska prava pozivajući se na povredu prava na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije.

Odluka Suda

Evropski sud je prije svega utvrdio kako je otkazivanje ugovora o radu podnositeljki zahtjeva zbog njenih izjava za štampu predstavljalo miješanje u njeno pravo na slobodu izražavanja garantovano članom 10 stavom 1. Nadalje, na Evropskim sudu je, u skladu sa njegovom praksom da preispita da li je takvo miješanje bilo zakonito i imalo legitiman cilj, da li je bilo nužno u demokratskom društvu te je li bilo proporcionalno odnosno je li predstavljalo prekomjerni individualni teret za podnositeljku.

Evropski sud se složio sa tvrđenjem hrvatskog Vrhovnog suda da je miješanje u podnositeljkinu pravo na slobodu izražavanja bilo zakonito i imalo legitiman cilj radi toga što je svojim izjavama u štampi narušila ugled KD Kostrena, društva čijeg je bila direktorica. Kako je presudio Vrhovni sud Republike Hrvatske, te su izjave predstavljale važnu činjenicu zbog koje nastavak njezinog radnog odnosa nije bio moguć i stoga su bile osnova za izvanredni otkaz ugovora o radu.

U pogledu pitanja je li takvo miješanje bilo nužno u demokratskom društvu,

Evropski sud je utvrdio kako takvo miješanje nije bilo nužno. Sud je istaknuo da pravo na odgovor ne samo da štiti ugled osobe koja ga vrši, nego i osigurava mnoštvo mišljenja, posebno u pitanjima od opšteg interesa. Sud nadalje smatra da je poslovanje opštinskog javnog komunalnog društva pitanje od opšteg interesa za lokalnu zajednicu. Sud se stoga slaže s podnositeljkom zahtjeva da iako je glavni cilj njezinih izjava bio da porekne javne optužbe, a ne da ukaže na nepravilnosti, da su informacije koje je dala kao odgovor bile od javnog interesa. Međutim, čak i u raspravi o pitanjima od ozbiljnog javnog interesa, mogu postojati ograničenja prava na slobodu izražavanja. Stoga, u vršenju svog prava na odgovor, podnositeljka zahtjeva morala je djelovati unutar utvrđenih granica za zaštitu ugleda i prava drugih. Postavlja se pitanje je li podnositeljka zahtjeva prešla granice dopuštene kritike.

Nakon analize cjelokupnog predmeta Evropski sud je odlučio kako izjave podnositeljke zahtjeva u odgovoru na javne kritike nisu bile nesrazmjerne i nisu prešle granice dozvoljene kritike. Stoga je došlo do povrede člana 10 Konvencije.

MEDŽLIS ISLAMSKJE ZAJEDNICE BRČKO I DRUGI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

predstavka br. 17224/11
presuda od 27. juna 2017. godine

Činjenice

Podnosioci zahtjeva su četiri organizacije: Medžlis Islamske Zajednice Brčko, Bošnjačka zajednica kulture „Preporod“, „Merhamet“ Humanitarno udruženje građana Bošnjaka Brčko Distrikta i Vijeće Kongresa Bošnjačkih intelektualaca Brčko Distrikta. Podnosioci su podnijeli zahtjev Evropskom sudu za ljudska prava zbog povrede prava na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije. Naveli su kako su odluke domaćih sudova kojima su oni bili osuđeni za klevetu te kojima im je naloženo plaćanje novčane kazne povrijedili navedeno konvencijsko pravo. Podnosioci su dodatno istaknuli da vezano uz svoje prigovore nisu imali učinkovito domaće pravno sredstvo kojima bi zaštitili svoje pravo na slobodu izražavanja, kako to nalaže čl. 13 Konvencije.

U maju 2003. godine podnosioci zahtjeva uputili su pismo najvišim tijelima Brčko Distrikta u kojem su osporavali imenovanje gđe M.S. na radno mjesto direktorke multietničke radijske i televizijske stanice Brčko distrikta zbog njez-

inog neprimjerenog ponašanja prema Muslimanima i etničkim Bošnjacima. Zatražili su od vlasti da ne prihvate imenovanje gđe M.S. zbog toga što nije posjedovala stručne i moralne kvalitete potrebne za uspješno obavljanje te vrste posla. Nedugo nakon toga pismo je objavljeno u brojnim dnevnim novinama.

Gđa M.S. je pokrenula protiv podnosioca zahtjeva postupak za naknadu štete zbog klevete. Njena je tužba odbijena u prvom stepenu zbog toga što podnosioci zahtjeva nisu bili ti koji su objavili pismo u medijima. Međutim, u julu 2007. godine Apelacioni je sud presudio da su podnosioci zahtjeva odgovorni za klevetu zbog netačnih i nedovoljno provjerenih činjeničnih izjava koje su dali o gđi M.S. u svojem pismu, a koje su narušavale ugled gđe M.S. kao javne osobe. Podnosiocima zahtjeva naloženo je da povuku te izjave, jer će u protivnom morati platiti iznos od 1.280 eura na ime neimovinske štete. Domaći sud im je takođe naložio da presudu objave o svom trošku na radiju i televiziji Brčko Distrikta te u dnevnim novinama. Budući da podnosioci zahtjeva nisu postupili po presudi, gđa M.S. podnijela je predlog za izvršenje, te su u decembru 2007. godine podnosioci zahtjeva morali platiti predmetnu novčanu kaznu. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je u maju 2010. godine potvrdio presudu Apelacionog suda.

Na zahtjev podnosioca predstavke ovaj je predmet dostavljen na odlučivanje Velikom vijeću Suda.

Odluka Suda

Odlučujući o ovom predmetu Veliko vijeće je ponovilo kako pravo na slobodu izražavanja podliježe određenim ograničenjima, te kako to pravo nije apsolutno. Kada dođe do miješanja drugih u pravo pojedinca na slobodu izražavanja, Sud prije odlučivanja je li u konkretnom slučaju došlo do povrede čl. 10 Konvencije treba razmotriti je li navedeno miješanje bilo zakonito, je li imalo legitiman cilj te je li bilo nužno u demokratskom društvu. Navedeni test Veliko vijeće je primijenilo i na konkretne činjenice ovog predmeta.

Veliko vijeće konstatovalo je da odluka Apelacionog suda Brčko Distrikta kojom su podnosioci proglašeni krivima za klevetu predstavlja miješanje u pravo podnosioca na slobodu izražavanja. Nakon toga, Veliko vijeće je utvrdilo kako je miješanje bilo zakonito jer je bilo zasnovano na domaćem Zakonu o zaštiti od klevete iz 2003. godine. Takođe, Veliko vijeće je utvrdilo kako je miješanje imalo legitiman cilj a to je zaštita prava drugih, konkretnije zaštita časti i ugleda. Nakon

ovih utvrđenja, Veliko vijeće je pristupilo utvrđenju je li miješanje bilo opravdano i srazmjerno cilju kojem se teži odnosno je li bilo srazmjerno.

Prilikom odlučivanja o odgovornosti podnosioca zahtjeva za klevetu, domaći su se sudovi pozvali samo na pismo podnosioca zahtjeva, ne uzimajući u obzir njegovu objavu u lokalnoj štampi. Četiri izjave u tom pismu sadržavale su tvrdnje o nepravilnostima koje je gđa M.S. počinila na radnom mjestu, te su ukazivale na komentar u novinama čiji je navodno bila autor, u kojem je izrazila prijezir prema različitim etničkim i religijskim segmentima bosanskog društva. Tim izjavama gđa M.S. predstavljena je kao osoba koja nema poštovanja i koja pokazuje prijezir u svojim stavovima i osjećajima prema Muslimanima i etničkim Bošnjacima, a priroda optužbi bila je takva da je ozbiljno dovela u pitanje njezinu podobnost za radno mjesto direktorice Radija Brčko Distrikta za koje se prijavila i za njezinu ulogu urednice zabavnog programa na multietničkoj javnoj radijskoj stanici. To što su ti navodi prvo dostavljeni ograničenom broju državnih službenika putem privatne korespondencije, nije eliminisalo njihov potencijalno štetan učinak na buduću karijeru gđe M.S. kao državne službenice i na njezin profesionalni ugled kao novinarkе. Posebno zbog toga što su optužbe podnosioca zahtjeva o nepodobnosti M.S. takođe procurile u štampu te na taj način postale dostupne široj javnosti što je svakako povećalo štetu nanесenu profesionalnom dostojanstvu i ugledu gđe M.S.

38

Što se tiče vjerodostojnosti informacija, podnosioci zahtjeva, kao i mediji, bili su dužni provjeriti njihovu istinitost prije nego što su ih učinili dostupnima javnosti, u skladu sa Etičkim kodeksom i kodeksom ponašanja za nevladina udruženja. Apelacioni sud je smatrao da podnosioci zahtjeva nisu „dokazali istinitost izjava“ te da su za njih „znali ili su trebali znati da su neistinite“, a Ustavni sud Bosne i Hercegovine smatrao je da su se te izjave odnosile na „očigledno neistine činjenice“ i da podnosioci zahtjeva „[nisu] uložili razumne napore da provjere istinitost tih iznesenih činjenica prije davanja istih“.

Na temelju svega navedenog, Veliko vijeće je stoga zaključilo da podnosioci zahtjeva nisu imali dovoljnu činjeničnu osnovu za svoje navode u pismu. Shodno tome, Veliko vijeće je utvrdilo da je miješanje u podnosiočevo pravo na slobodu izražavanja imalo uporište u važnim i dovoljnim razlozima i da je bilo srazmjerno legitimnom cilju kojemu se teži. Utvrdio je da su domaće vlasti postigle pravednu ravnotežu između slobode izražavanja podnosioca zahtjeva (član 10 Konvencije), s jedne strane, i interesa pojedinca da zaštiti svoj ugled, s druge strane (član 8 Konvencije), postupivši pri tome u okviru svoje slobodne procjene.

IVANOVIĆ I DOO DAILY PRESS PROTIV CRNE GORE

predstavka br. 24387/10

odluka od 5. juna 2018. godine

Činjenice

Ovu predstavku podnijeli su novinar i izvršni direktor dnevnih novina "Vijesti" i kompanija koja je izdavač dnevnih novina sa pritužbama po osnovu člana 10 Konvencije zbog povrede njihovog prava na slobodu izražavanja učinjenih u građanskom postupku koji je protiv njih vođen pred nacionalnim sudovima.

Nakon proslave 10 godina od osnivanja dnevnih novina „Vijesti“, prvi podnosilac predstavke je napadnut i prebijen od strane tri napadača. (1. septembar 2007. godine). U sljedećih par dana (2–4. septembra 2007. godine), te dnevne novine objavile su nekoliko članaka u vezi sa napadom, od kojih su neki sadržali komentare prvog podnosioca predstavke, kojim označava tadašnjeg premijera Crne Gore kao nalogodavca napada na prvog podnosioca predstavke. Predmetni novinski tekstovi sadržali su niz raznih optužbi na račun bivšeg premijera i njegove porodice.

Građanski postupak se vodio za naknadu nematerijalne štete od strane bivšeg premijera Crne Gore protiv podnosioca predstavke u iznosu od 1.000.000,00 eura zbog povrede časti i ugleda, izazvane predmetnim tekstovima i izjavama prvog podnosioca predstavke koje su u njima sadržane. Osnovni sud u Podgorici je 19. maja 2008. godine djelimično presudio u korist tužioca, zaključujući da su mu povrijeđeni čast i ugled, pa je naložio podnosiocima predstavke da ukupno plate tužiocu 20.000,00 eura na ime nematerijalne štete i da objave presudu o svom trošku. Konkretno, sud je utvrdio da su čast i ugled podnosioca predstavke povrijeđeni izjavama prvog podnosioca predstavke u članku *Palica od Đukanovića i familije* i sadržajem članka *I vrapci znaju da je kapo*, kojim su tužilac i njegova porodica opisani kao kriminalci i u kojem se dovodi u vezu sa organizovanim kriminalom i kriminalnim udruživanjem. Između ostalog, sud je smatrao da sloboda štampe i drugih oblika javnog informisanja i pravo na dostojanstvo i lična prava moraju biti uravnoteženi. Utvrdio je da djelovi gore navedenih članaka nijesu vrijednosni sudovi, već činjenične informacije, podložne dokazivanju, koje prethodno nijesu bile provjerene ili dokazane, koje su imale za cilj diskreditaciju ne samo tužioca već i njegovog privatnog i porodičnog života.

Objavlivanjem gore navedenih članaka, koji su sadržali netačne, nedokazane informacije, bez prethodne provjere, naknadnog ispravljanja, prihvatanja greške ili javnog izvinjenja tužiocu, prvi podnosilac predstavke je bio istrajan u nanošenju štete ugledu tužioca. Od prvog podnosioca predstavke, kao izvršnog direktora medija, posebno se očekivalo da ispoštuje pravila prilikom objavljivanja informacija, naročito onih koje mogu biti štetne za druge. Člancima su grubo narušeni ugled i reputacija tužioca, značajnim prelaženjem granica kritike koju mogu tolerisati političari, naročito s obzirom na to da se osporavanim člancima nije kritikovao javni rad tužioca, već su se tužilac i njegova porodica stavljali u kriminalni kontekst. I tužilac i podnosioci predstavke su se žalili na prvostepenu presudu. Viši sud u Podgorici je odlukom od 30. septembra 2009. godine utvrdio da je samo sledećim izjavama nanijeta šteta časti i ugledu tužioca: „D. je poslao svoje kerbere da [prvog podnosioca predstavke] prebiju”, „to je čestitka od onih koji vladaju Crnom Gorom, a to su D. i njegova porodica, biološka ili kriminalna”, „šef koji je razvio kriminalno-fnansijsku hobotnicu koja drži za vrat Crnu Goru” i „on, šef familije, bilo biološke bilo kriminalne koja vlada Crnom Gorom i odlučuje o svemu, pa i o onom najvrijednijem – ljudskom životu”.

Sud je dalje utvrdio da, umjesto da provjere tačnost informacija, podnosioci predstavke su ih ponovili, čime su zloupotrijebili slobodu izražavanja, s obzirom da „njenim sprovođenjem, niko ne može uvrijediti druge ili nanijeti štetu njihovoj časti, ugledu i dostojanstvu”, što predviđa član 10 stav 2 Konvencije. U svojoj presudi Viši sud se pozvao i na mišljenje Evropskog suda da političari treba da pokažu veći stepen tolerancije prema kritici, ali je smatrao da navedene izjave prelaze granice predviđene slobodom izražavanja i obavezom tužioca u tom smislu, naročito s obzirom da se podnosioci predstavke nijesu uzdržali od pominjanja porodice tužioca u istom uvredljivom kontekstu. Konačno kada je u pitanju dosuđeni iznos Viši sud je smatrao da je nadoknada od 20.000,00 eura previsoka i umanjio je na 10.000,00 eura. Kada su u pitanju drugi članci i izjave sud je smatrao da predstavljaju vrijednosne sudove i za šta se ne može dodijeliti nadoknada.

Kada je u pitanju krivični postupak koji je vođen pred nacionalnim sudovima, u pitanju je postupak protiv dva lica zbog nasilničkog ponašanja i nanošenja teških tjelesnih povreda. Završen je osuđujućom presudom i to na osnovu sopstvenog priznanja i optuženi su osuđeni na po četiri godine zatvora. U žalbenom postupku Viši sud u Podgorici je smanjio njihove kazne na po godinu dana zatvora.

U ovom predmetu Sud je ponovio relevantne opšte principe koji se odnose na član 10 koji su dati, na primjer, u presudi *Medžlis Islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine*.³³

³³ *Medžlis Islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], br. 17224/11, stav 75, ECHR 2017.

Iako štampa ne smije prekoračiti određene granice, posebno u vezi sa ugledom i pravima drugih, njena dužnost je, uprkos tome, da saopštava – na način dosljedan njenim odgovornostima – informacije o svim pitanjima od javnog interesa. Novinarska sloboda, takođe, pokriva moguće pozivanje na određeni stepen pretjerivanja ili čak provokaciju.³⁴

U svojoj praksi Evropski sud je pravio razliku između činjenica i vrijednosnih sudova. Dok se postojanje činjenica može dokazati, istinitost vrijednosnih sudova nije podložna dokazivanju. Zahtjev da se dokaže istinitost vrijednosnih sudova nemoguće je ispuniti i on narušava samu slobodu mišljenja, koja je osnovni dio prava zagaranovanog članom 10.³⁵ Kako bi se napravila razlika između činjeničnih navoda i vrijednosnih sudova, neophodno je da se uzmu u obzir okolnosti predmeta i opšti ton primjedbi, imajući na umu da tvrdnje o pitanjima od javnog interesa mogu, po tom osnovu, predstavljati vrijednosne sudove prije nego činjenične izjave.³⁶ Evropski sud je, ipak, ponovio da je klasifikacija izjava kao činjenica ili kao vrijednosnih sudova pitanje koje, prije svega, spada u polje slobodne procjene državnih organa, konkretno – domaćih sudova.³⁷ Dodatno, čak i kada neka izjava predstavlja vrijednosni sud, proporcionalnost miješanja može zavisiti od toga da li postoji dovoljan činjenični osnov za spornu izjavu, s obzirom da čak i vrijednosni sud bez bilo kakvog činjeničnog osnova koji bi ga potkrijepio može biti pretjeran.³⁸ Štaviše, kada vrijednosni sud dovede do ozbiljnih navoda, izjednačenih sa optužbama o kriminalnoj aktivnosti, značaj činjeničnog osnova za takvu ocjenu od suštinskog je značaja.³⁹

Evropski sud je ponovio da pravo na slobodu izražavanja nije apsolutno i njegovo korišćenje ne smije povrijediti druga prava zaštićena Konvencijom, kao što su pravo na poštovanje privatnog života, zagaranovano članom 8,⁴⁰ ili pretpostavka nevinosti, sadržana u članu 6 stav 2 Konvencije.

U slučajevima kada interes „zaštite ugleda ili prava drugih” pokreće pitanje prava iz člana 8, Evropski sud može tražiti da se provjeri da li su domaći organi

34 *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], br. 21980/93, stav 59, ECHR 1999-III; *Dalban protiv Rumunije* [VV], br. 28114/95, stav 49, ECHR 1999-VI; *Prager i Oberschlick protiv Austrije*, 26. april 1995. godine, stav 38 in fine, Serija A, br. 313.

35 *Lingens protiv Austrije*, 8. jul 1986. godine, stav 46, Serija A, br. 103.

36 *Morice protiv Francuske* [VV], br. 29369/10, stav 126 in fine, ECHR 2015.

37 *London, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], br. 21279/02 i 36448/02, stav 55, ECHR 2007-IV.

38 *Morice, gore citirana*, stav 126; *Pedersen i Baadsgaard protiv Danske* [VV], br. 49017/99, stav 76, ECHR 2004-XI; *Busuioc protiv Moldavije*, br. 61513/00, stav 61, 21. decembar 2004. godine, i izvori tamo citirani; *Karpetas protiv Grčke*, br. 6086/10, stav 69 i stav 78, 30. oktobar 2012. godine.

39 *Pfeifer protiv Austrije*, br. 12556/03, stavovi 47–48, 15. novembar 2007. godine.

40 *Von Hannover protiv Njemačke*, br. 59320/00, stavovi 57–58, ECHR 2004-VI; *Pfeifer, gore citirana*, stavovi 35 i 38; *Petrina protiv Rumunije*, br. 78060/01, stav 36, 14. oktobar 2008. godine.

postigli pravičnu ravnotežu prilikom zaštite ove dvije vrijednosti zagarantovane Konvencijom. Naime, sa jedne strane, slobode izražavanja, zagarantovane članom 10 Konvencije, i, sa druge strane, prava na poštovanje privatnog života, sadržanog u članu 8.⁴¹ S obzirom na prirodu sukobljenih interesa, državama se mora dati određeno polje slobodne procjene prilikom postizanja odgovarajuće ravnoteže između ovih prava.⁴² Gdje su državni organi preduzeli postizanje pravične ravnoteže između dva sukobljena prava u skladu sa kriterijumima prakse Suda, Sud bi trebalo da ima jake razloge da svojim stavom odstupi od stava domaćih sudova.⁴³

Evropski sud je ponovio da su granice dozvoljene kritike šire kada su u pitanju političari nego kada su u pitanju druge osobe. Za razliku od prethodnih, političari neizbježno i svjesno izlažu sebe pažljivom ispitivanju njihovih riječi i djela od strane novinara i šire javnosti i, kao posljedicu, moraju pokazati veći stepen tolerancije.⁴⁴

Član 10 Konvencije, ipak, ne garantuje potpuno neograničenu slobodu izražavanja, čak ni u odnosu na medijsko izvještavanje o pitanjima od značajnog javnog interesa i o političkim ličnostima. Prema uslovima iz stava 2 tog člana, korišćenje ove slobode nosi sa sobom „dužnosti i odgovornosti“, koje poprimaju na važnosti kada, kao u ovom predmetu, postoji pitanje napada na ugled imenovanih pojedinaca i potkopavanja „prava drugih“. Zbog „dužnosti i odgovornosti“ inherentnih slobodi izražavanja, zaštita koja se članom 10 pruža novinarima u vezi sa izvještavanjem o pitanjima od javnog interesa podložna je uslovu da oni djeluju u dobroj namjeri kako bi pružili tačne i pouzdane informacije u skladu sa novinarskom etikom.⁴⁵ Zaista, u situacijama kada je, sa jedne strane, činjenična izjava data, a nije pruženo dovoljno dokaza da se potkrijepi, i, sa druge strane, kada novinar diskutuje o pitanjima od istinskog javnog interesa, provjera da li je novinar postupao profesionalno i u dobroj namjeri postaje najvažnija.⁴⁶

Konačno, priroda i ozbiljnost nametnutih sankcija takođe su faktori koji se uzimaju u obzir prilikom procjene proporcionalnosti miješanja na osnovu člana 10 Konvencije.

41 *Medžlis Islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine*, stav 77; *Europapress Holding d.o.o. protiv Hrvatske*, br. 25333/06, stav 58, 22. oktobar 2009. godine.

42 *A. protiv Norveške*, br. 28070/06, stav 66, 9. april 2009. godine.

43 *Von Hannover protiv Njemačke* (br. 2) [VV], br. 40660/08 i 60641/08, stav 107, ECHR 2012; *Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], br. 40454/07, stavovi 90–92, ECHR 2015 (izvodi); *Verlagsgruppe Droemer Knauer GmbH & Co. KG protiv Njemačke*, br. 35030/13, stav 38, 19. oktobar 2017. godine.

44 *Ruusunen protiv Finske*, br. 73579/10, stav 41 in limine, 14. januar 2014. godine.

45 *Rumjana Ivanova protiv Bugarske*, br. 36207/03, stav 61, 14. februar 2008. godine; *Europapress Holding d.o.o.*, gore citirana, stav 58.

46 *Flux protiv Moldavije* (br. 7), br. 25367/05, stav 41, 24. novembar 2009. godine.

Odluka Suda

Evropski sud je smatrao da su konačne odluke građanskog suda bez sumnje dovele do miješanja u pravo na slobodu izražavanja podnosioca predstavke. S obzirom na to da su presude zasnovane na Ustavu koji je tada bio na snazi i na Zakonu o medijima, od kojih su oba bila dostupna i predvidljiva u svojoj primjeni, ovo miješanje se mora smatrati kao „propisano zakonom”, u smislu člana 10 stav 2. Nadalje, presude su donijete težeći legitimnom cilju zaštite prava i ugleda drugih, što je cilj konzistentan sa zaštitom koja se pruža pravu na ugled na osnovu člana 8 Konvencije.⁴⁷ Ono što ostaje da bude razriješeno, stoga, jeste da li je miješanje bilo „neophodno u demokratskom društvu” ili drugim riječima, da li je presuda bila proporcionalna legitimnom cilju kojem je težila.

Evropski sud je prvo primjetio da su domaći postupci bili građanski, a ne krivični i da su domaći sudovi u potpunosti prepoznali da je konkretan predmet uključivao sukob između prava na slobodu izražavanja i zaštite ugleda ili prava drugih, što su riješili odmjeravajući relevantna razmatranja. U svojim obrazloženjima domaći sudovi su postizali ravnotežu između sukobljenih prava i smatrali da je bilo neophodno da se ograniči pravo na slobodu izražavanja podnosioca predstavke kako bi se zaštitio ugled bivšeg premijera. Konkretno, Viši sud, uzimajući u obzir da političari moraju pokazati veći stepen tolerancije prema kritici, značajno je suzio opseg problematičnih rečenica u tekstovima. Pobrojao je samo četiri rečenice koje je razmatrao kao činjenice i kao štetne za ugled tužioca i odvojio ih od svih ostalih, koje je smatrao vrijednosnim sudovima, koji kao takvi nijesu zaslužili dodjelu naknade. Preciznije, Viši sud je eksplicitno utvrdio da je članak *“Neće nas uplašiti”*, koji je objavljen 2. septembra 2007. godine, kritikovao situaciju u crnogorskom društvu i predstavljao vrijednosne sudove na osnovu kojih ne treba dosuditi odštetu.

Evropski sud je primjetio da ovaj tekst sadrži neke oštre kritike, uključujući, na primjer, da „su mafija i vlast isprepletane do neprepoznatljivosti”, „šverc je okosnica sistema vrijednosti” i da „objektivna odgovornost za sve to i za napad na [prvog podnosioca predstavke] u svakom slučaju pada na režim na čijem je čelu 17 godina M. D., koji i sada vlada, bez obzira na formu. On i njegovi ljudi, s vrha i dna odgovorni su za ambijent u kojem stradaju novinari, pisci i svi koji se usude da drugačije misle i govore.” Time je Viši sud imao namjeru da dozvoli novinarima da kritikuju režim. U svijetlu ovih elemenata, Evropski sud je našao da su državni organi primijenili standarde koji su bili u skladu sa principima sadržanim u članu 10 i da su se oslanjali na prihvatljivu procjenu

⁴⁷ *Alithia Publishing Company Ltd i Constantinides protiv Kipra*, br. 17550/03, stav 53, 22. maj 2008. godine, i izvori tamo citirani.

relevantnih činjenica. U takvim okolnostima Evropski sud je smatrao da bi, uzimajući u obzir polje slobodne procjene koje se priznaje odlukama domaćih sudova u ovom kontekstu, trebalo da ima jake razloge kako bi svojim stavom odstupio u odnosu na stav Višeg suda.

S tim u vezi, Evropski sud je primjetio da su podnosioci predstavke novinar i osnivač dnevnih novina „Vijesti“, kao i njegova izdavačka kuća. Nakon napada na prvog podnosioca predstavke, „Vijesti“ su objavile brojne članke u vezi sa incidentom. U člancima je prvi podnosilac predstavke, *inter alia*, imenovao tužioca, visokog političara i premijera dugi niz godina, i optužio ga da je direktno odgovoran za napad. Takođe je pomenuo njegovu porodicu i ponovio ove optužbe u narednih nekoliko dana. Na osnovu toga, tekstovi su se odnosili na pitanja od javnog interesa i uključivali su političku ličnost. Evropski sud je takođe smatrao da su članci sadržali konkretne navode činjenica koje su se odnosile na imenovanog pojedinca, a koji su, kao takvi, bili podložni dokazivanju. S toga je Evropski sud bio saglasan sa procjenom Višeg suda u tom smislu.

Praksa Evropskog suda je povodom toga jasna: što su ozbiljniji navodi, to i činjenični osnov treba da bude čvršći.⁴⁸ Navodi u konkretnom predmetu bili su veoma ozbiljni. Ipak, u spisima predmeta nema ničega što bi ukazalo na to da su podnosioci predstavke u ovom predmetu vodili računa o tome da potvrde istinitost ili pouzdanost navoda na visokom nivou u bilo kom trenutku. Nijesu dostavili bilo kakav dokaz pred domaćim sudovima koji bi govorio u prilog navodima prvog podnosioca predstavke. Drugi podnosilac predstavke, sa svoje strane, osim očigledno neuspješnih pokušaja da kontaktira tužioca, ne izgleda da je preduzeo bilo što kako bi potvrdio ozbiljne navode prvog podnosioca predstavke ili, umjesto toga, zauzeo ozbiljniji pristup prilikom prenošenja spornih izjava. Umjesto toga, podnosioci predstavke su tvrdili da su sporne izjave bile vrijednosni sudovi i da kao takve nijesu zahtijevale dokaz, kao i da je njihov cilj bio da naglase političku odgovornost tužioca za klimu u kojoj su napadi na novinare ostajali nekažnjeni.

Ipak, Evropski sud je smatrao da se mora napraviti razlika između izjave da je tužilac bio politički odgovoran za takvo okruženje i optužbe da je lično poslao nekoga da fizički napadne prvog podnosioca predstavke. U postupku pred Evropskim sudom, podnosioci predstavke su se osvrnuli na neriješeno ubistvo glavnog urednika drugih dnevnih novina, na brojne druge napade koji su se odnosili na „Vijesti“, kao i na razne strane izvještaje. Sa izuzetkom ubistva glavnog urednika „Dana“, Evropski sud je primjetio da su svi napadi na koje su se podnosioci osvrnuli desili i svi izvještaji bili objavljeni nakon napada

⁴⁸ Pedersen i Baadsgaard, stav 78; Rumyana Ivanova, stav 64; Europapress Holding d.o.o., stav 66.

na prvog podnosioca predstavke. Što je još važnije, ni u jednom od njih se ne ukazuje na to da je tužilac direktno odgovoran za napad na prvog podnosioca predstavke. Činjenica direktnog optuživanja određenih pojedinaca pominjanjem njihovih imena i pozicija dovodi podnosioc predstave u obavezu da obezbijede dovoljan činjenični osnov za svoje tvrdnje.⁴⁹

Uzimajući u obzir navedeno, kao i polje slobodne procjene koje se daje državama ugovornicama u takvim pitanjima, Evropski sud je u okolnostima konkretnog predmeta našao da se zaključci koje je donio Viši sud na osnovu uspostavljanja ravnoteže ne mogu smatrati nerazumnim, na osnovu čega su razlozi koje su naveli domaći sudovi prilikom određivanja podnosiocima predstavke da plate štetu tužiocu bili „relevantni i dovoljni”, u smislu sudske prakse. Na osnovu toga, Evropski sud nije našao bilo kakve razloge, a ponajmanje jake razloge, da iznese stav koji odstupa od onog koji je dat u konačnoj presudi Višeg suda.

Konačno, Evropski sud je smatrao da naknada štete u iznosu od 10.000,00 eura nije, u okolnostima predmeta, bila prekomjerna. Ovaj Sud je dao posebnu težinu činjenici da je nadoknada dosuđena protiv oba podnosioca predstavke zajednički. Takođe, prilikom odlučivanja o iznosu naknade, prvostepeni sud je već uzeo u obzir da dnevne novine koje je objavljivao drugi podnosilac predstavke imaju veliki tiraž. Viši sud je otišao još dalje i značajno umanjio, za polovinu, dosuđeni iznos, uzimajući u obzir, između ostalog, okolnosti pod kojima je tekst napisan i izjave iznijete. Stoga, njihove odluke su u skladu sa praksom Evropskog suda da naknada štete za klevetu mora imati razuman odnos proporcionalnosti u odnosu na pretrpljenu povredu reputacije.⁵⁰

U smislu navedenog, Evropski sud je smatrao da je žalba podnosioca predstavke očigledno neosnovana, pa je morala biti odbačena u skladu sa članom 35 stavovi 3 (a) i 4 Konvencije. Iz ovih razloga, Evropski sud je, većinom glasova, proglasio predstavku neprihvatljivom.

Značaj za sudsku praksu sudova u Crnoj Gori

Odluka u predmetu *Ivanović i DOO Daily Press* skreće pažnju na uspješnu primjenu Konvencije i standarda razvijenih kroz praksu Evropskog suda od strane crnogorskih sudova u pogledu slobode izražavanja. Za napomenuti je

⁴⁹ *Lešnik protiv Slovačke*, br. 35640/97, stav 57, ECHR 2003-IV; *Cumpăna i Mazăre protiv Rumunije* [VV], br. 33348/96, stav 101, ECHR 2004-XI.

⁵⁰ *Verlagsgruppe Droemer Knauer GmbH & Co. KG*, stav 60; *Europapress Holding d.o.o.*, stav 73.

da je Evropski Sud kada je u pitanju Crna Gora i u ranijem periodu ispiti-
vao podnijete predstavke po pitanju slobode izražavanja i to poput predmeta
Šabanović protiv Crne Gore i *Koprivica protiv Crne Gore*. Iako donijete tokom
ranijih godina, one su imale značajan uticaj prije svega na crnogorsko zakono-
davstvo. U tom smislu treba pomenuti izmjene Krivičnog zakonika Crne Gore
u cilju dekriminalizacije klevete i uvrede kao i na izmjene sudske prakse po
tom pitanju, prije svega kroz Načelni pravni stav Vrhovnog suda Crne Gore o
obavezi poštovanja prakse Evropskog suda u predmetima koji se odnose na
slobodu izražavanja i odmjeravanju visine dosuđene naknade nematerijalne
štete u skladu sa praksom Evropskog suda. Sudovi su nastavili da se pozivaju
na bogatu praksu Evropskog suda koja se odnosi na član 10, pa su imali u vidu
„vodeće slučajeve“, kao što je presuda u predmetu *Handyside protiv Ujedinje-
nog Kraljevstva*⁵¹ i druge presude, ali i presude koje su donijete protiv Crne
Gore. Sve ovo nam ukazuje da su crnogorski sudovi na svim nivoima upoznati
sa tim da primjena člana 10 Konvencije podrazumijeva i sprovođenje tzv. „tro-
djelnog testa“, kao i da je u ovim predmetima potrebno vršiti balans između
prava na poštovanje privatnosti, sadržanog u članu 8 Konvencije, i prava na
slobodu izražavanja.

Tako, na primjer, Viši sud u Podgorici, u predmetu *Gž.br.165/19* navodi:

46

„Neosnovano se tuženi poziva na slobodu izražavanja u smislu čl. 10 st. 1
Evropske konvencije o ljudskim pravima, s obzirom da je shodno st. 2 istog
člana, korišćenje ove slobode povlačilo dužnosti i odgovornosti, uslijed čijeg
kršenja se, pored ostalog, i radi zaštite ugleda i prava drugih, ta sloboda može
ograničiti i podvrgnuti sankciji propisanoj Zakonom. Jer, ravnoteža između
prava na izražavanje i zaštite prava ličnosti lica na koje se to izražavanje odno-
si, u konkretnom slučaju je ozbiljno povrijeđena na štetu ovdje tužioca, i to od
strane tuženog kao poslodavca, koji je suočen sa osnovanim traženjima zapos-
lenih iz radnog odnosa, javno saopštio stavove za koje se ne može zaključiti
da su bili u okviru debate od javnog interesa (*Flinkkila i dr. protiv Finske*, br.
25576/04, od 6.4.2010. godine, stav 23).

Navodi tuženog nijesu bili tačni, a tužilac i ostali zaposleni u odnosu na koje
je predmetno saopštenje bilo usmjereno, bili su direktna meta nedobronam-
jerne kritike, zbog čega okolnosti konkretnog slučaja opravdavaju ograničenje
slobode izražavanja u korist zaštite časti i ugleda, budući da je ugrožavan-
je časti i ugleda dostiglo dovoljan „stepen ozbiljnosti i težine koji utiču na
društveni položaj žrtve i njen status u određenoj zajednici“ (*Karakov protiv
Mađarske*, br. 39311/05, st. 21).

⁵¹ *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, serija A, br. 24, 7. decembar 1976. godine.

Stoga, po ocjeni ovog suda, miješanje u slobodu izražavanja tuženog je zakonito, saglasno odredbama čl. 47 st. 2 Ustava Crne Gore, čl. 148 st. 1 i 207 st. 1 i 2 ZOO, imalo je legitimni cilj – zaštitu ugrožene časti i ugleda, zbog čega je i nužno u demokratskom društvu.”

Takođe, Viši sud u Bijelom Polju, u predmetu *Gž.br.979/19* pojašnjava:

„Evropski sud za ljudska prava je u brojnim presudama utvrdio da sloboda izražavanja ne štiti samo informacije koje se primaju blagonaklono ili se smatraju neuvredljivim ili nečim što ne izaziva reakcije „već i one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju, jer su takvi zahtjevi pluralizma, tolerancije i širokumnosti bez kojih nema demokratskog društva” (vidjeti presude: *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 1976; *Lingens protiv Austrije*, 1986; *Oberschlick protiv Austrije*, 1991; *Jersild protiv Danske*, 1994; *Maronek protiv Slovačke*, 2001. itd.). Sloboda izražavanja nije apsolutno pravo, već spada u krug derogirajućih prava i ono se može ograničiti zbog, između ostalog, povrede ugleda drugih. [...] U presudi *Šabanović protiv Crne Gore* (br. 5995/06, od 31. maja 2011. godine, tačka 37) Evropski sud je podsjetio na sljedeće: „Sud takođe podržava pravo na saopštavanje, u dobroj vjeri, informacija o pitanjima od javnog interesa čak i kada takva saopštenja u sebi sadrže neistinite i štetne izjave o privatnim licima (*Bladet Tomso i Stensaas protiv Norveške*, br. 2198/93, ECHR, 1999–III)”. Kada je u pitanju domašaj slobode izražavanja relevantan je načelni stav Evropskog suda za ljudska prava da se navedeni član 10 ne primjenjuje samo na one informacije koje se primaju sa odobravanjem, zato što se smatraju nenapadnim ili je javnost prema njima ravnodušna nego isto tako i na one koje mogu da uvrijede, zapanje ili uznemire drugog (*Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 1976, tačka 49). Kada se međusobno odmjeravaju sloboda izražavanja i pravo privatnosti potrebno je cijeliti kriterijume koji su utvrđeni u praksi Evropskog suda za ljudska prava, a to su: da li postoji interes javnosti da zna informaciju, koliko je lice u pitanju poznato javnosti i šta je predmet informacije, okolnosti pod kojima je data informacija i da li članak kojeg je tuženi objavio u cjelini ili dijelom sadrži navode ili činjenice koji bi mogli da povrijede prava ličnosti tužioca.

Ocjenjujući relevantne kriterijume konkretnog slučaja po mišljenju prvostepenog kao i ovoga suda, izjave koje su dale stranke predstavljaju izjave, gdje je očekivano da javnost bude zainteresovana za sva dešavanja i aktivnosti u vezi da predmetnim događajem, jer se radi o iznošenju ozbiljnih optužbi protiv sudija i državnih službenika, tj. načelnika Uprave za nekretnine. Ovo posebno kada se ima u vidu kontekst okolnosti u kojima su informacije saopštene, tako da je postojao legitimni cilj – interes javnosti da se sazna da li je pravosuđe nezavisno i nepristrasno. Interes javnosti se nije mogao ostvariti bez objavlji-

vanja informacija, a koji cilj preteže nad ciljem stranaka tako da se ne može smatrati da su im povrijeđeni čast i ugled, privatnost ili drugo dobro, tipa pravo ličnosti. Interes javnosti da sazna predmetne informacije ovdje preteže nad interesom za zaštitom ugleda, privatnosti kao suprotstavljenom opravdanom interesu. Cilj objavljivanja tekstova nije bila ni proizvoljna lična uvreda, već legitimno pravo da se raspravlja o sudskoj nezavisnosti i nepristrasnosti, kao pitanju od javnog interesa i sloboda izražavanja nije prevazišla dozvoljene granice a u spornim tekstovima, nijesu upotrijebljeni grubi izrazi niti su prekoračene granice slobode izražavanja, već su stranke iskoristile svoju slobodu mišljenja, koja je temelj demokratskog društva (presuda u predmetu *Handyside protiv UK*, 1976. g., stav 49) i slobodu izražavanja koja je suština funkcionisanja demokratskog društva prema praksi Evropskog suda za ljudska prava (presuda u predmetu *Bovman protiv UK*, 1995. g., stav 42). U konkretnom slučaju nema mjesta primjeni čl. 207 Zakona o obligacionim odnosima koje bi predstavljalo primjenu odredbe čl. 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i čl. 19 st. 2 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, jer navodi nijesu iznijeti sa malicioznim ciljem da se uvrijedi ličnost, dostojanstvo, čast i ugled, već se odnose na pitanja od javnog interesa i značaja tako da predmetne izjave, date kroz novinarske članke, nijesu uvredljive sadržine i nemaju namjeru omalovažavanja, po standardima Evropskog suda za ljudska prava, već se istima između ostalog ukazuje na navodnu koruptivnost sudova, kao organa vlasti, i Uprave za nekretnine. Sloboda izražavanja je ograničena, samo ako je jedini cilj teksta izražavanje uvredljivih tvrdnji, što u konkretnom nije slučaj, jer sadržaj spornih navoda između ostalog upućuje na jasan zaključak da je cilj autora, između ostalog u najvećoj mjeri i upoznavanje javnosti sa navodnom korupcijom u državnim organima. Stoga, novinski članci nijesu proizvoljne lične uvrede parničnih stranaka, već je cilj istih otvaranje javne debate o pitanju koje je od interesa za društvo u cjelini. U konkretnom slučaju ne radi se o povredi koja je izuzetno teška, da bi kod oštećenih opravdano mogla izazvati posebno intenzivnu duševnu bol i dosuđivanje naknade nije opravdano.”

U presudi Višeg suda u Podgorici *Gž.br.4432/19-13* sud se bavio balansom između člana 8 i člana 10 Konvencije i naveo:

„I po mišljenju ovog suda, javne ličnosti moraju imati veći stepen tolerancije na objavljene tekstove, ali iz sadržine predmetnih objavljenih tekstova proizilazi tendencija, tj. kontinuirano nastojanje da se tužilje prikažu u negativnom kontekstu i izazove negativan stav o njima, njihovom radu i njihovim ličnostima uopšte, što čini osnovanim zahtjev tužilja da im se naknadi nematerijalna šteta po traženim osnovima.

Naime, zaštita koju član 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda pruža u vezi sa izjašnjavanjem po pitanjima od opšteg interesa, podliježe uslovu da se djeluje u dobroj volji na osnovu tačnih činjenica i pružanja pouzdanih i preciznih informacija u skladu sa etikom novinarstva. Ograničenje slobode izražavanja sadržano je u članu 10 st. 2 navedene Konvencije, koji propisuje da korišćenje slobode izražavanja povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, pa se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, između ostalog i u interesu zaštite ugleda ili prava drugih. Obaveza poštovanja Ustava, zakona i etičkih pravila novinarske profesije je, između ostalog, propisana i članom 4 Zakona o medijima Crne Gore.

Odredbom čl. 8 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jemči se pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života. Ko drugome prouzrokuje štetu dužan je da je naknadi, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice, propisano je odredbom čl. 148 st. 1 Zakona o obligacionim odnosima. Šteta je, između ostalog, i povreda prava ličnosti (nematerijalna šteta), shodno čl. 149 ZOO-a. Odredbom čl. 206 Zakona o obligacionim odnosima („Sl. list RCG”, br. 47/08) je propisano da u slučaju povrede prava ličnosti sud može narediti, na trošak štetnika, objavljivanje presude, odnosno ispravke, ili narediti da štetnik povuče izjavu kojom je povreda učinjena, ili što drugo čime se može ostvariti svrha koja se postiže naknadom. Odredbom čl. 151 st. 2 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obligacionim odnosima („Sl. list CG”, br. 22/2017 od 3.4.2017. godine, koji je stupio na snagu 11.4.2017. godine) je propisano da se radi zaštite prava ličnosti može posebno zahtijevati, između ostalog i objavljivanje sudske odluke. Članom 207 istog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obligacionim odnosima je propisano da u prava ličnosti, između ostalih, spada i pravo na psihički (duševni) integritet, pravo na čast, pravo na ugled i pravo na zaštitu privatnog života, dok je odredbom čl. 210a tog zakona propisana novčana naknada u slučaju povrede prava ličnosti, te propisano da će sud, prilikom odlučivanja o zahtjevu za pravičnu naknadu i o njenoj visini voditi računa o svim okolnostima slučaja, a naročito o okolnostima bliže preciziranim tim članom.

Imajući u vidu izgrađenu sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava, za ukazati je, primjera radi, na presudu tog suda *Prager i Oberschlick protiv Austrije*, od 26. aprila 1995. godine (predstavka br. 15974/90), u kojoj je, između ostalog, navedeno da štampa u pravnoj državi mora da vodi računa o ličnom i profesionalnom integritetu, te da kritike moraju biti dobronamjerne i da se poštuju pravila novinarske etike. Odgovornost medija da „odvagaju”

svoje interese vezane za objavu informacija u odnosu prema zaštiti privatnosti osobe na koju se informacija odnosi izražena je i u presudi *Von Hannover protiv Njemačke*, od 24. juna 2004. godine (predstavka br. 59320/00), kao i presudi *Tammer protiv Estonije*, od 6. februara 2001. godine (predstavka br. 41205/98), ukazujući da se, i kada je riječ o javnim ličnostima „savremenog društva” mora uzeti u obzir da li takvo izvještavanje doprinosi otvorenoj raspravi, te da li je sadržaj izašao van okvira koji služe javnom interesu, te da se negativno mišljenje može izraziti bez upotrebe uvredljivog govora.

Prenijeto na konkretan slučaj, jasno je utvrđeno da je izvještavanje, u niz objavljenih tekstova, sa sadržinom o kojoj je riječ, bilo motivisano nastojanjem da se stvori negativan utisak kod čitalaca i diskredituju ličnosti tužilja, čime su prekoračene granice prihvatljivog govora i izvještavanja.”

Kao primjer ocjene balansa između slobode izražavanja, sa jedne strane, i prava na poštovanje privatnosti, sa druge strane, interesantni su stavovi iznijeti u predmetu Osnovnog suda u Podgorici *P.br.3198/17*. U pravosnažnoj presudi, sud je naveo:

„Zaštita prava ličnosti u našem pravnom poretku može se ostvariti samo građanskopravnim putem, što znači da drugog vida zaštite nema. Odredbom člana 47 Ustava Crne Gore propisano je da svako ima pravo na slobodu izražavanja govorom, pisanom riječju, slikom ili na drugi način, te da se pravo na slobodu izražavanja može ograničiti samo pravom drugoga na dostojanstvo, ugled i čast. Dakle, sloboda izražavanja jeste jedan od osnovnih uslova za napredak i razvoj demokratskog društva, međutim, ta sloboda izražavanja nije apsolutna, pa je shodno tome pravo i obaveza suda da ocijeni kada slobodno izražena misao prevazilazi granice dopuštenog i da li izražena misao predstavlja uvredljivu ili omalovažavajuću kvalifikaciju.

Sloboda izražavanja koja se jemči članom 10 Evropske Konvencije o ljudskim pravima predstavlja jedan od osnovnih temelja demokratskog društva. Prema stavu 2 toga člana, sloboda izražavanja ne odnosi se samo na „informacije” ili „ideje” koje se doživljavaju kao povoljne ili se smatraju neuvredljivima, već i na one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju. Nesporno je dakle, pravo na saopštavanje, u dobroj vjeri, informacija o pitanjima od javnog interesa čak i kada takva saopštenja u sebi sadrže neistine ili štetne izjave o privatnim licima, ali se mora uzeti u obzir da li se sporne izjave odnose na lični život lica ili na njihovo postupanje i stavove u svojstvu službenika (*Dalban protiv Rumunije* [VV], br. 28114/95, stav 50, ECHR 1999-VI).

Pri tome, postoji razlika između iznošenja činjenica i vrijednosnih sudova. Dok se postojanje činjenica može dokazivati, istinitost vrijednosnih sudova nije podložna dokazivanju. Kada neka izjava predstavlja vrijednosni sud, srazmjernost zadiranja u neko pravo u odnosu na legitimni cilj tog zadiranja može da zavisi od toga da li postoji dovoljna činjenična osnova za spornu izjavu, pošto čak i vrijednosni sud bez bilo kakve činjenične osnove koja bi ga potkrijepila može da bude pretjeran.

U konkretnom slučaju, tuženi je preko svojih ovlašćenih predstavnika javno kritikovao zaposlene službenike, odnosno u ovom slučaju konkretno tužilju, ali se po ocjeni ovog suda, ta kritika nije odnosila na njeno ponašanje i obavljanje posla u svojstvu zaposlene kod tuženog, već na njen privatni život, odnosno njene karakterne osobine. Prethodno, sud je predmetne navode tuženog u novinskom članku, cijenio u širem kontekstu, odnosno imajući u vidu da je u spornom periodu protiv tuženog vođen veliki broj sudskih postupaka – radnih sporova pokrenutih od strane zaposlenih sa zahtjevima da im se isplate razlike u zaradi i da su ti postupci ugrožavali budžet, odnosno njegovo uredno servisiranje redovnih obaveza. U tom kontekstu, razumljiva je potreba tuženog da reaguje na brojne sudske postupke svojih zaposlenih, objavljivanjem novinskog članka. Međutim, i pored širokog pristupa cijeloj stvari, za ovaj sud, iznijeti stavovi tuženog u predmetnom novinskom članku, nijesu imali za cilj da se otvori javna debata u vezi potrebe vođenja parničnih postupaka – radnih sporova od strane zaposlenih i u tom pravcu razjasne stvari koje su bile od izuzetnog javnog interesa, već su predstavljali neosnovani napad na zaposlenog, odnosno na tužilju. Ovo posebno ako se ima u vidu da se navedene konstatacije tuženog, odnose na lični život, osobine tužilje, a ne na njeno postupanje i stavove u svojstvu službenice. Na prednji zaključak ukazuje i sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava (*Šabanović protiv Crne Gore i Srbije*, br. 5995/06. stav 37, ECHR 2006-X).

Naime, sud nalazi da je dio sadržine članka objavljenog u dnevnom listu „Dan“ pod naslovom „Klasičan reket ljudi sa dobrim platama“ takav da za posljedicu ima povredu prava ličnosti – povredu časti i ugleda tužilje. Sud je imao u vidu objektivnu težinu dijela spornog teksta, u kojem tuženi u članku navodi da je „nečasno, besramno i nedostojno ozbiljnih ljudi koji rade ili su radili u lokalnoj upravi, da na račun svojih kolega traže ono što im ne pripada.“ Navedenim konstatacijama tuženi, na direktan način, postupak zaposlenih (vođen radi ostvarivanja prava iz radnog odnosa) koji rade ili su radili u lokalnoj upravi, između ostalog i tužioca, kvalifikuje kao „nečastan, besraman i nedostojan ozbiljnih ljudi“, a pri tom zanemarujući činjenicu da je tužilja podnijela tužbu za zaštitu svojih prava iz radnog odnosa (isplatu manje obračunate zarade)

prema ovdje tuženom kao poslodavcu, što je zakonit način u zakonom predviđenom postupku, što bi značilo da nije tražila ono što joj ne pripada i ne na račun svojih kolega, kako to stoji u članku, već je to tražila od tuženog kod kojeg je zaposlena. Stoga je u ovom dijelu tuženi iznio činjenice, čija istinitost nije dokazana. U nastavku članka se takođe potencira da „su svi zaposleni zajedno izgubili u ljudskom smislu ono čime se svaki čovjek ponosi, a to je čast“, što se odnosi, pored ostalih, i na tužilju.

Ovim neprimjerenim rječnikom tuženi je povrijedio prava ličnosti tužilje, s obzirom da sadržina navoda predstavlja objektivno uvredljivo, omalovažavajuću i protivpravnu kvalifikaciju. U konkretnom ne postoji dovoljna činjenična osnova za sporne izjave, pošto je ovakav vrijednosni sud bez bilo kakve činjenične osnove koja bi ga potkrijepila i očigledno je pretjerana. Sadržina spornog teksta omalovažava i vrijeđa ličnost tužilje, čiji ugled i čast moraju biti zaštićeni od napada koji nemaju utemeljenja u činjenicama.”

MARIYA ALEKHINA I DRUGI PROTIV RUSIJE

predstavka br. 38004/12
presuda od 17. jula 2018. godine

52

Činjenice

Podnositeljke zahtjeva, Mariya Vladimirovna Alekhina, Nadezhda Andreyevna Tolokonnikova te Yekaterina Stanislavovna Samutsevich su članice pankerskog feminističkog benda „Pussy Riot“. Bend je tokom 2011. godine objavio niz pjesama sljedećih naslova: „Oslobodite kaldrmu“, „Kropotkin Vodka“, „Smrt zatvoru, sloboda protestu“, te „Putin se popiškió“. Bend je navedene pjesme izvodio na raznim javnim mjestima širom Moskve kao što su stajališta podzemne željeznice, trgovci, javni izlozi, krovovi javnih govornica i slično. Na primjer, u januaru 2012. godine na moskovskom Crvenom trgu podnositeljke su izvele pjesmu „Putin se popiškió“ (Putin Wet Himself) te su zbog toga bile uhapšene i osuđene za prekršaj.

Prema navodima podnositeljki, one su takvim performansima, nazivima i tekstovima pjesama željele ukazati na političke procese koji su se događali u Rusiji, te su željele izraziti svoje kritike na račun ruske Pravoslavne Crkve, a posebno na račun patrijarha Kirilla koji je javno podržavao vlast u Rusiji. Podnositeljke su svojim javnim djelovanjem željele iskazati podršku ljudskim

pravima manjina, ženama, opozicionim idejama za koje su tvrdile da ih politika na vlasti umanjuje i guši.

Upravo kao reakciju na javne izjave patrijarha Kirilla kojima je podržavao vlast u Rusiji, podnositeljke su u februaru 2012. godine u katedrali sv. Vasilija Blaženog u Moskvi izvele pjesmu „Punk molitva – Djevice Marijo, odvedi Putina“. Podnositeljke su navedenu pjesmu izvele u crkvi, dok je ista bila prazna odnosno za vrijeme dok u crkvi nije vođen nikakav vjerski obred, već se nalazilo nekoliko turista. Performans je trajao malo više od jedne minute, nakon čega su podnositeljke uhapšene i odvedene iz crkve. Podnositeljke su na performans pozvale i predstavnike medija. Performans je snimljen, te je snimak bio objavljen na YouTube kanalu.

Pred domaćim tijelima protiv podnositeljki je pokrenut postupak zbog „huliganizma motivisanog religijskom mržnjom“ te im je određen višemjesečni pritvor prije nego što su osuđene za predmetno djelo. Domaći sud odlučio je da je djelovanje grupe „Pussy Riot“ bilo uvredljivo, osvrćući se na njihovu šarenu odjeću te šarena pokrivala za lice i glavu, mahanje rukama i nogama tokom izvođenja pjesama te za uvredljiv jezik u pjesmama. Domaći sud odbio je prigovore podnositeljki da su njihovi performansi bili politički motivisani a ne motivisani religijskim uvjerenjima. Podnositeljke su proglašene krivima za „huliganizam motivisan religijskom mržnjom i neprijateljstvom“ te osuđene na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i jedanaest mjeseci. Sve žalbe podnositeljki na svim nivoima su odbijene. Podnositeljke su odslužile sedam odnosno devet mjeseci zatvora prije nego im je kazna ukinuta.

Podnositeljke su podnijele zahtjev Evropskom sudu tvrdeći da im je zbog ove presude domaćih sudova nametnute zatvorske kazne te povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije. Zahtjevu podnositeljki pridružile su se brojne nevladine organizacije kao što su Human Rights Watch, Amnesty International, Alliance Defending Freedom i slični, koje su u postupku učestovale kao treća strana.

Odluka Suda

Odlučujući o ovom predmetu Sud je ponovio kako čl. 10 Konvencije štiti slobodu umjetničkog izražavanja te pruža mogućnost učestvovanja u javnim debatama i izmjenama mišljenja koja se odnose na kulturne, političke, socijalne informacije i ideje svih vrsta. Sud smatra da je zaštita onih koji javno iznose stavove te stvaraju i izvode kulturna djela esencijalna za demokratsko društvo u cjelini. Sud je nadalje iznio stav da rad umjetnika, osim što može biti predstavljen putem medija, može biti predstavljen i kroz različite performanse. Sud je već ranije, na primjer, izlaganje prljavog veša ispred mađarskog parlamenta uz natpis „Prljavi veš nacije“ okarakterizirao kao zaštićeno političko izražavanje. Takođe polivanje boje na kip Ataturka Sud je smatrao izrazom protesta i političke kritike prema vladajućem režimu. Primjenjujući navedena načela na činjenice ovog predmeta Sud je naveo da su ovom predmetu, podnositeljke, pripadnice punk benda, pokušale izvesti svoju pjesmu „Punk molitva – Djevice Marijo odvedi Putina“ u moskovskoj katedrali kao odgovor na trenutne političke procese u Rusiji. Pozvale su novinare i predstavnike medija na taj performans kako bi dobile publicitet. Za Sud, taj je čin, koji podnositeljke opisuju kao ‘performans’ predstavljao mješavinu čina i verbalnog izražaja u formi umjetničkog i političkog izražavanja koji štiti čl. 10 Konvencije.

54

Nadalje Sud je smatrao da se Rusija, sprovođenjem krivičnog postupka protiv podnositeljki u kojima su one osuđene na zatvorsku kaznu, umiješala u pravo podnositeljki na slobodu izražavanja. Sud je naveo kako može prihvatiti da je to miješanje imalo legitiman cilj koji se ogledao u pravu drugih na zaštitu vjerskih osjećaja, s obzirom da se nastup podnositeljki dogodio u katedrali, međutim sam legitiman cilj nije dovoljan da bi se opravdalo miješanje države u pravo iz čl. 10 Konvencije. Sud dalje mora ispitati da li je miješanje bilo zakonito i je li bilo nužno u demokratskom društvu.

Odlučujući o ove dvije stvari, Sud je naglasio kako je nastup podnositeljki potaknuo javnu raspravu o političkoj situaciji u Rusiji, a posebno o političkoj moći predsjednika i parlamenta. Prema dosadašnjoj praksi Suda, miješanje države u izražavanje koje je za cilj imalo podsticanje rasprave o pitanjima od javnog interesa mora biti opravdano vrlo jakim razlozima. Sud je prihvatio činjenicu da su članice Pussy Riota svoj performans izvele u katedrali, te da su stoga povrijedile ili narušile svetost tog mjesta koji je za vjernike od velikog značaja, te da su stoga morale biti sankcionisane na neki način. Sud međutim nije prihvatio činjenicu da su podnositeljke bile sankcionisane u krivičnom postupku te osuđene na godinu i jedanaest mjeseci zatvora. Sud je istaknuo kako podnositeljke nisu prekinule niti jedan religiozni obred, nisu uzrokovale

ili dovele u opasnost povređivanja osobe koje su se nalazile unutar katedrale, niti su nanijele bilo kakvu štetu prostorijama katedrale.

Usljed svega navedenog Sud je utvrdio, a koja odluka se slaže s već izraženom praksom Suda, da je došlo do povrede prava podnositeljki na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije, te da miješanje države u tu slobodu nije imalo dovoljnog opravdanja i nije bilo proporcionalno.

BILD GMBH & CO. KG i AXEL SPRINGER PROTIV NJEMAČKE

predstavka br. 62721/13 i 62741/13
odluka od 4. decembra 2018. godine

Činjenice

Podnosioci zahtjeva Evropskom sudu za ljudska prava, su njemački izdavači novina Bild GmbH & Co. Kg i Axel Springer sa sjedištem u Berlinu, koji izdaju dnevne novine Bild u milionskom tiražu. Podnosioci su podnijeli zahtjev na osnovu čl. 10 Konvencije u kojem su tvrdili da im je odlukama domaćih sudova povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja iz određenog članka.

Činjenice ovog predmeta mogu se sažeti kako slijedi.

Dana 20. marta 2010. godine g. X, poznati švajcarski novinar koji je na televiziji prezentovao vremensku prognozu uhapšen je i pritvoren pod optužbom da je počinio krivično djelo silovanja i fizičkog napada na svoju bivšu djevojku. Dana 21. jula 2010. godine izdato i internetsko izdanje Bild-a objavilo je članak o navedenom događaju (hapšenju g. X i optužbama za koje se isti tereti) koji su pratile dvije fotografije – jedna od njih postala je predmet spora pred Evropskim sudom. Sporna fotografija prikazivala je g. X golog do pasa kako sjedi u zatvorskom dvorištu okružen drugim pritvorenicima. Nekoliko dana nakon objave članka i sporne fotografije, dana 29. jula 2010. godine, g. X je pušten iz pritvora. Krivični postupak koji se vodio pred nadležnim krivičnim sudom, a koji je privukao značajnu medijsku pažnju domaćih i stranih medija završio je oslobađajućom presudom.

Nekoliko mjeseci kasnije, dana 15. decembra 2010. godine g. X se obratio nadležnom sudu sa zahtjevom da se zabrani dalja objava i distribucija sporne fotografije te da se nadoknadi trošak njegovog advokata, smatrajući navede-

no dovoljnim obeštećenjem za povredu privatnosti. U junu 2011. godine nadležni je prvostepeni sud donio odluku da se izdavačima Bild i Axel Springer AG zabranjuje dalja objava i distribucija sporne fotografije bez pristanka g. X-a te je naložio da podnosioci plate dio troškova njegovog advokata a ne cijeli iznos koji je g. X potraživao.

Nakon toga, drugostepeni sud djelimično je odbio žalbe podnosioca. Odbio je žalbe u dijelu koji se odnosio na zabranu daljeg objavljivanja i distribucije sporne fotografije, ali je prihvatio žalbu u dijelu koji se odnosio na namirenje troška advokata g. X, te smanjio iznos u tom dijelu. Drugostepeni sud je naglasio kako svaka dalja objava sporne fotografije nije zakonita zbog toga jer je fotografija snimljena bez pristanka g. X te zbog toga što njeno dalje objavljivanje nema nikakve veze s tekućim događajima (nakon završetka krivičnog postupka protiv g. X). Drugostepeni sud je presudio da sporna fotografija nema više vrijednost informacije koja bi se trebala prenositi. Dodatno, drugostepeni sud je naglasio da je sporna fotografija snimljena u vrijeme kada je g. X bio u pritvoru, dakle izolovan od spoljnog svijeta i pod nadzorom države, te stoga nije niti imao razloga očekivati da će biti fotografisan. Ustavna tužba podnosioca takođe je odbijena.

Odluka Suda

Odlučujući o ovom predmetu Evropski sud je prije svega primijetio da se ovaj predmet odnosi na balans između dva konvencijska prava - pravo podnosioca na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije i pravo g. X na privatnost iz čl. 8 Konvencije.

Nadalje, Evropski sud je primijetio da je domaći sud utvrdio kako sporna fotografija nije imala dodatnu vrijednost informacije u odnosu na onu koja je prenijeta objavljenim tekstom o g. X te da sporna fotografija nije ni na koji način i ni u kojem kontekstu podstakla raspravu od javnog interesa. Dodatno, Evropski sud je primijetio da je domaći drugostepeni sud utvrdio da je određivanje pritvora g. X u vrijeme objavljivanja članka i sporne fotografije već neko vrijeme bilo poznato javnosti, te da se nikakva vrijednost prenošenja informacije i vijesti tom objavom nije dobila.

Nadalje, Evropski sud je primijetio da su domaći sudovi, s pravom, veliku pažnju u svojim odlukama dali i činjenici gdje je sporna fotografija snimljena i u kojim okolnostima. Takođe, Evropski sud je utvrdio kako u okolnostima ovog konkretnog slučaja, gledajući kada i koliko puta je sporna fotografija objavljive-

na prije zabrane, privatnost g. X nije bila ozbiljno narušena. Fotografija koja g. X-a prikazuje u dvorištu zatvora, u vrijeme kad je objavljena i u okolnostima u kojima je javnost već dobro upoznata s njegovim hapšenjem i optužbama koje su mu stavljene na teret ne predstavlja ozbiljno narušavanje privatnosti.

Evropski sud je zatim razmotrio i kaznu koju su domaći sudovi odredili podnosiocima u ovom predmetu a to su bili zabrana objave i dalje distribucije sporne fotografije, i prema mišljenju Evropskog suda, plaćanje na kraju skromnog iznosa advokatskog troška, uzimajući u obzir financijske prilike podnosioca. Evropski sud je smatrao da su domaći sudovi ovakvom kaznom postigli traženu proporcionalnost te da su postigli pravilnu ravnotežu (*fair balance*) koja se u ovakvim predmetima od njih traži između prava podnosioca na slobodu izražavanja i objave informacija od javnog interesa te s druge strane prava druge strane, u ovom slučaju g. X na zaštitu privatnosti. Uslijed navedenog, Evropski je sud odlučio da je zahtjev podnosioca očigledno neosnovan (*manifestly ill-founded*) te da ga treba odbiti. Navedena odluka Evropskog suda je konačna.

ŠIMUNIĆ PROTIV HRVATSKE

predstavka br. 20373/17

odluka od 22. januara 2019. godine

Činjenice

Predmet podnosiočevog zahtjeva bila je njegova osuda u prekršajnom postupku zbog javnog uzvikivanja „Za dom“ na utakmici hrvatske fubalske reprezentacije i reprezentacije Islanda koja se odigrala 2015. godine na stadionu „Maksimir“ u Zagrebu. Podnosioac je ukupno četiri puta viknuo „Za dom“ dok je navijačka publika (kojoj se podnosioac obraćao) isto toliko puta odgovorila „Spremni“. Podnosilac je zbog navedenog osuđen u prekršajnom postupku pred domaćim sudom na osnovu Zakona o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima te je u prvostepenom postupku kažnjen novčanom kaznom u iznosu od 5.000 kuna. Podnosilac je protiv navedene presude prvostepenog suda podnio žalbu. Dana 27. januara 2016. godine Visoki prekršajni sud potvrdio je prvostepenu osuđujuću presudu, a novčanu kaznu podigao na 25.000 kuna.

Podnosilac je nakon toga podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu u kojoj se žalio na povredu prava na jednakost svih pred zakonom, povredu prava na pošteno suđenje te zabranu diskriminacije, a sve na temelju tvrdnje da domaći sudovi nemaju dosljednu praksu kažnjavanja javnog iskazivanja izraza „Za dom“ te da su mu upravo zbog takve nekonzistentne domaće sudske prakse povrijeđena ustavom zagarantovana prava. Takođe, podnosilac je u ustavnoj tužbi naveo kako mu je povrijeđeno i pravo na slobodu izražavanja. Navedenu ustavnu tužbu Ustavni sud je odbio dana 8. novembra 2016. godine.

Podnosilac je zatim podnio zahtjev Evropskom sudu tvrdeći da su mu odlukama domaćih sudova povrijeđena sljedeća prava iz Konvencije: pravo na pošteno suđenje iz čl. 6 Konvencije, nullum crimen nulla poena sine lege iz čl. 7 Konvencije zbog toga jer inkriminirani izraz nije zabranjen niti jednim domaćim zakonom niti propisom, pravo na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije, pravo na učinkoviti pravni lijek iz čl. 13 Konvencije, zabrana diskriminacije iz čl. 14 Konvencije te zabrana sistemske diskriminacije iz čl. 1 Protokola br. 12 uz Konvenciju.

Odluka Suda

Odlučujući o ovim prigovorima, Evropski sud je prije svega naglasio kako njegova uloga nije upoređivati i odlučivati o razlikama u praksi domaćih sudova. Evropski sud je napomenuo da samo u slučaju očitih i dubokih razlika u praksi domaćih sudova, a ponajviše najviših domaćih sudova pitanje pravne sigurnosti može doći u pitanje. Tada se aktivira nadležnost Evropskog suda u okviru čl. 6 Konvencije. U tom slučaju, Evropski će sud razmotriti postoje li duboke i očigledne razlike u praksi domaćih sudova, postoji li mehanizam u domaćem pravnom sistemu za nadilaženje ovakvih razlika te je li taj mehanizam primijenjen u konkretnom predmetu.

Primjenjujući ova načela na činjenice ovog predmeta Evropski sud je utvrdio kako nije uvjeren u duboke i očite razlike u praksi hrvatskih sudova po ovom pitanju koje prikazuje podnosilac u svom zahtjevu, jer dvije (različite) presude domaćih sudova vezane za ovo pitanje koje je podnosilac dostavio kao dokaz svojih tvrdnji ne predstavljaju dokaz očite i duboke različitosti u sudskoj praksi. Stoga je prigovor podnosioca na osnovu čl. 6 Konvencije Evropski sud odbio kao očigledno neosnovan.

Što se tiče podnosiocčevog prigovora na osnovu čl. 7 Konvencije, da je u domaćem postupku osuđen zbog izraza koji nije inkriminiran niti jednim

domaćim propisom, pa je stoga povrijeđeno načelo *nullum crimen nula poena sine lege*. Navedeni prigovor podnosioca Evropski sud je odbio zbog toga što podnosilac prije isticanja ovog prigovora pred Evropskim sudom u tom pogledu nije iscrpio niti jedan domaći pravni lijek. Time podnosilac nije domaćim tijelima ostavio mogućnost da rasprave i odluče o ovom prigovoru čime je povrijedio supsidijarni karakter konvencijske zaštite i jedan od formalnih uslova za podnošenja zahtjeva Evropskom sudu.

Nadalje, odlučujući o podnosiočevom prigovoru vezanom za pravo na slobodu izražavanja, Evropski sud istaknuo je sljedeće. Evropski sud prije svega je podsjetio da čl. 10 Konvencije štiti ne samo onaj govor koji ne vrijeđa već i onaj koji neke grupe u društvu mogu smatrati i uvredljivim i šokantnim, ali kada on prenosi ideje i doprinosi raspravi koja je od značaja u demokratskom pluralističkom društvu. U tom smislu Evropski sud se pozvao na čl. 17 Konvencije koji propisuje kako se „ništa u ovoj Konvenciji ne može tumačiti kao da uključuje za bilo koju državu, grupu ili pojedinca neko pravo da se upusti u neku djelatnost ili da izvrši neki čin koji je usmjeren na uništenje prava ili sloboda priznatih u ovoj Konvenciji ili na njihovo ograničenje u većoj mjeri nego što se u njoj predviđa“. U tom smislu, Evropski sud je zaključio kako govor koji je usmjeren protiv vrijednosti i ljudskih prava koje su zajamčene Konvencijom ne uživa zaštitu čl. 10 Konvencije. Iako se Evropski sud suzdržao od komentiranja predstavlja li izraz „Za dom“ prekršaj koji je baziran na mržnji prema nekoj manjini a time i protivan vrijednostima koje garantuje Konvencija, naglasio je kako su u tom smislu domaći sudovi u ovom predmetu proveli detaljan postupak i utvrdili sve relevantne činjenice. Podnosiočeva osuda u prekršajnom postupku predstavlja miješanje države u njegovo pravo na slobodu izražavanja, međutim prema stavu Evropskog suda to je miješanje bilo utemeljeno na zakonu (Zakonu o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima) te imalo legitiman cilj. S obzirom na navedeno, kao i činjenicu da je miješanje države bilo, po mišljenju Evropskog suda, nužno u demokratskom društvu, prigovor podnosioca da mu je povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja proglasio je očigledno neosnovanim.

Evropski sud istaknuo je kako su domaći sudovi u svojim odlukama dali dovoljno razloge za podnosiočevu osudu u prekršajnom postupku. Domaći su sudovi pravilno i detaljno analizirali sve aspekte ovog predmeta te su utvrdili kako se izraz „Za dom“ koristio kao pozdrav u totalitarnom režimu Nezavisne Države Hrvatske, te se isti nalazio u svim službenim dokumentima navedene države. Domaći sudovi su ocijenili da je navedeni režim bio zasnovan na ideologiji koja je bila diskriminatorna na osnovu rase i etničkog porijekla, te stoga upotreba tog izraza predstavlja povredu vrijednosti koje su zajamčene Konvencijom.

Evropski sud u svom je zaključku posebno cijenio činjenicu da je podnosilac, kao poznati fudbaler, sporni izraz (više puta) koristio na fudbalskoj utakmici, pred brojnom publikom te da je on s obzirom na svoju ulogu sportiste i uzora sportskim gledaocima trebao biti svjestan negativnog uticaja koje takvo njegovo ponašanje ima, te se trebao suzdržati od takvog ponašanja. Evropski sud je zaključio kako su osuda i kazna koju je podnosilac dobio u domaćem postupku bila srazmjerna cilju koji se želio postići te objektu koji su domaći sudovi u ovom predmetu štitili.

HERBAI PROTIV MAĐARSKE

predstavka br. 11608/15
presuda od 5. novembra 2019. godine

Činjenice

60

Podnosilac zahtjeva je mađarski državljanin rođen 1974. godine koji živi u Budimpešti. Podnosilac je bio zaposlen u jednoj komercijalnoj banci u sektoru ljudskih resursa, a takođe je učestvovao u radu jedne internet stranice koja je bila namijenjena službenicima i stručnjacima povezanim sa ljudskim potencijalima i kadrovskom politikom.

U februaru 2011. godine podnosilac je dobio otkaz u banci u kojoj je radio. Kao razlog otkaza bila je navedena činjenica da je podnosilac svojim potezima na predmetnoj internet stranici i objavljenim člancima povrijedio obaveznu čuvanja poslovne tajne te naštetio finansijskim interesima banke. Dodatno je navedeno kako je podnosilac bio zaposlen na poziciji na kojoj su mu bile dostupne informacije i podaci o zaposlenima te da bi objava takvih podataka imala direktne negativne posljedice za interese banke te da bi to povrijedilo obaveznu čuvanja tajne, čega je podnosilac bio svjestan.

Podnosilac je podnio tužbu protiv banke, osporavajući zakonitost i opravdanost svojeg otkaza. U predmetnom postupku nadležni sud je odlučio u korist banke, smatrajući da je postupanje podnosioca moglo ozbiljno ugroziti interese njegovog poslodavca. Podnosilac je protiv navedene presude podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu. U ustavnoj tužbi podnosilac je naveo kako nadležni sudovi nisu pri donošenju odluke u obzir uzeli njegovo pravo na slobodu izražavanja. Ustavni sud odbio je predmetnu ustavnu tužbu podnosioca zahtjeva. U

ustavnosudskom postupku Ustavni sud je sproveo test srazmjernosti te je utvrdio da je pravo poslodavca na zaštitu svojih interesa u ovom predmetu bilo jače od prava podnosioca na slobodu govora, s obzirom da podnosiocjeve objave na Internetu nisu predstavljale objavu informacija od javnog interesa, niti su podsticale raspravu koja je značajna za demokratsko društvo.

Podnosilac je nakon te odluke podnio zahtjev Evropskom sudu pozivajući se na povredu prava na slobodu govora iz čl. 10 Konvencije.

Nadalje, u svom zahtjevu, podnosilac je naveo kako su članci koje je isti objavio na specijalizovanoj internet stranici namijenjenoj stručnoj javnosti predstavljale informaciju od javnog interesa, s obzirom da su se odnosili na pitanja od značaja za javnost kao što su pitanja oporezivanja ličnog dohotka te su te teme bile iznesene načelno i nisu se ni na koji način odnosile ili ticale njegovog bivšeg poslodavca. Istaknuo je kako navedeno domaći sudovi nisu uzeli u obzir prilikom donošenja presude u ovom predmetu, te stoga nisu na pravilan način razmotrili i njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Odluka Suda

Odlučujući u ovom predmetu, Evropski sud je prvo naveo kako u okolnostima ovog predmeta mora preispitati jesu li nacionalni sudovi razmotrili sve prigovore podnosioca te jesu li u domaćem postupku sprovedli test srazmjernosti između podnosiocjevog prava na slobodu izražavanja te prava poslodavca na zaštitu svojih poslovnih interesa.

Prilikom preispitivanja ovog ključnog pitanja Evropski je sud preispitao četiri ključna elementa: prirodu govora odnosno prirodu javnih objava koje je podnosilac objavio na internetu, motive podnosioca za takvom objavom, moguću štetu koju je podnosilac takvim svojim potezima odnosno objavama prouzrokovao poslodavcu te ozbiljnost sankcije koju je podnosilac pretrpio zbog izjava.

U odnosu na prirodu govora odnosno objava podnosioca Evropski sud je naveo kako se ne slaže s stavom Ustavnog suda da se predmetni govor ne može smatrati govorom od javnog interesa te stoga nije niti zaštićen čl. 10 Konvencije. Evropski sud je smatrao kako je podnosilac iznosio informacije koje se u okviru stručne javnosti kojoj je ta informacija i bila namijenjena može smatrati informacijom od javnog interesa.

U odnosu na motiv podnosioca, Evropski sud je podsjetio da radnje koje su motivisane osvetom ili antagonizmom ne mogu smatrati radnjama koje bi uživale snažnu konvencijsku zaštitu. Međutim, Evropski sud je primijetio kako domaći sudovi nisu utvrdili niti činjenice predmeta koje ukazuju da bi istupi podnosioca bili motivisani bilo kakvom zlom namjerom prema bivšem poslodavcu. Evropski sud je ocijenio kako su objave podnosioca bile načelne te kako su bile namijenjene stručnoj javnosti u smislu razmjene iskustva i znanja.

U odnosu na pitanje štete koja je eventualno nanesena poslodavcu, Evropski sud je istaknuo kako je upravo ovo pitanje bilo u fokusu razmatranja domaćih sudova. Međutim, uprkos tome, niti poslodavac niti sudovi nisu utvrdili koja je to konkretna šteta nastala i je li uopšte nastala ikakva šteta za poslodavca. Domaći sudovi su se zadovoljili apstraktnom ocjenom štete, međutim nisu konkretizirali u čemu bi se ona sastojala i postoji li izravna veza navedene štete i predmetnih objava podnosioca.

Zaključno, u pogledu četvrtog elementa, Evropski sud je utvrdio kako je podnosilac dobivenim otkazom pretrpio značajnu štetu te se ta mjera u okolnostima ovog slučaja može smatrati ozbiljnom čak i penalnom.

Usljed navedenog, Evropski je sud zaključio kako je u ovom predmetu povrijeđeno pravo podnosioca na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije.

ALTINTAS PROTIV TURSKE

predstavka br. 50495/08
presuda od 10. marta 2020. godine

Činjenice

Podnosilac predstavke je g. Cihan Altıntaş turski je državljanin rođen 1984. godine i živi u Ankari. U relevantno vrijeme podnosilac je bio urednik nedeljnika Tokat Demokrat koji se štampao je i distribuisao u turskoj pokrajini Tokat.

U martu 1972. godine pripadnici ilegalne organizacije Türkiye Halk Kurtuluş Partisi (Turskog liberalnog fronta) zarobili su i kao taoce uzeli tri britanska državljana koji su bila zaposlena u NATO bazi u Turskoj. Cilj takvog terorističkog napada bio je sprječavanje izvršenja smrtne kazne nad tri druga člana njihove ilegalne organizacije. Nakon intervencije specijalne policije i pokušaja

ja oslobođenja taoca, otmičari su se odbili predati te je došlo do razmjene oružane paljbe. Tokom te razmjene paljbe otmičari su ubili taoce. Svi otmičari osim jednog ubijeni su tokom ovog događaja.

Tokom 2007. godine u nedeljniku Tokat Demokrat objavljen je članak o navedenom događaju pod naslovom „M. i njegovi saborci i dalje su živi idoli mladima“. U daljnjem tekstu otmičari su nazivani „idolima“ a na kraju teksta je navedeno kako su isti bili „pogubljeni“.

Nekoliko dana kasnije protiv podnosioca je podignuta optužnica na osnovu čl. 215 i 218 Krivičnog zakona Turske zbog veličanja nasilja u objavljenom tekstu navedenog članka.

U aprilu 2008. godine nadležni sud osudio je podnosioca zahtjeva za kazneno djelo koje mu se stavljalo na teret te ga je osudio na novčanu kaznu u iznosu od 430 EUR zbog javnog veličanja nasilja.

Podnosilac zahtjeva podnio je zahtjev Evropskom sudu pozivajući se na povredu prava na pristup sudu kao dio prava na pošteno suđenje iz čl. 6 Konvencije. Podnosilac je tvrdio da mu je nadležni sud odredio novčanu kaznu ispod propisanog minimuma kako bi ga na taj način spriječio da podese reviziju Vrhovnom sudu. Dodatno, podnosilac je u zahtjevu naveo kako mu je povrijeđeno i pravo na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije zbog toga što mu je bila nametnuta kazna u krivičnom postupku koja se po svojoj prirodi može smatrati penalnom, a što vrijeđa njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Odluka Suda

Odlučujući o ovom zahtjevu podnosioca, Evropski sud je prije svega ponovio kako je pravo na pristup sudu jedno od osnovnih dijelova prava na pošteno suđenje iz čl. 6 Konvencije. Ono se prije svega sastoji u tome da svaki pojedinac ima pravo na nepristrasan i nezavistan sud. Takođe, pravo na pristup sudu sastoji se i u pravu na pravni lijek, odnosno pravu da se odluke domaćih sudova preispitaju na nekoliko instanci.

Primjenjujući ove standarde na konkretne okolnosti ovog predmeta, Evropski sud je prije svega utvrdio kako je u predmetu podnosioca odluku donio nadležni sud, te da podnosilac nije imao pravo na podnošenje revizije zbog toga što prema domaćem zakonu iznos dosuđene novčane kazne nije dosego potrebnog cenzusa. Evropski sud je ponovio kako je njegova dobro utvrđena praksa da situacije u kojima podnosioci nisu mogli koristiti pravne lijekove i

nisu mogli preispitati odluke domaćih sudova na domaćem nivou predstavlja kršenje same srži prava na pristup sudu. Evropski sud je utvrdio da nema razloga odstupiti od navedene prakse u ovom predmetu. Bez obzira na predmet krivičnog postupka, podnosiocu su morala biti osigurana sva prava koja jamči čl. 6 Konvencije. Uslijed navedenog, Evropski sud utvrdio je kako je došlo do povrede prava na pristup sudu iz čl. 6 st. 1 Konvencije.

U odnosu na dio zahtjeva koji se odnosi na pravo na slobodu izražavanja, Evropski sud je prije svega utvrdio kako pravo na slobodu izražavanja nije apsolutno pravo. Država se može umiješati u pravo na slobodu izražavanja, ali to miješanje prema dobro utvrđenoj praksi Evropskog suda mora biti zakonito, mora imati legitiman cilj i mora biti proporcionalno.

Primjenjujući ova načela na konkretne okolnosti ovog predmeta, Evropski sud je utvrdio kako osuda podnosioca u krivičnom postupku predstavlja miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Nadalje, Evropski sud je utvrdio kako je navedeno miješanje bilo zakonito jer se temeljilo na odredbama domaćeg Krivičnog zakona. Što se tiče legitimnog cilja, Evropski sud je priznao navode tužene države da su se ovakvom osudom podnosioca štitila prava drugih, prije svega pravo na zaštitu javnosti i nacionalne sigurnosti te sprječavanje činjenja krivičnih djela.

Nadalje, Evropski sud je primijetio kako je objavljeni sporni članak imao jak socijalni kontekst te ga je velika većina građana smatrala uvredljivim i šokantnim, a posebno oni građani u regiji gdje se događaj o kojem govori članak dogodio. Dodatno, članak je opisivao nasilna teroristička djela kao „herojska“ a otmičare je nazivao „idolima mladih“ i „herojima“. U tom kontekstu Evropski sud je naveo kako neće ulaziti u ocjenu opravdanosti djela koja su počinili otmičari ali kako je sigurno da se ubistvo taoca može bez dileme smatrati nasilnim djelom. Stoga, Evropski sud se u tom dijelu slaže s ocjenom domaćeg suda da je tekst veličao nasilna djela, promovisao ih te ih na neki način i opravdavao. U javnosti se stvorila slika da je nasilje opravdano pa čak i poželjno kod ostvarivanja ciljeva pojedinih ideologija.

Imajući sve navedeno u vidu, te dajući državi u ovom kontekstu široku slobodu procjene, Evropski sud je smatrao da je miješanje u podnosiocевu slobodu govora u ovom slučaju bilo opravdano te da određena novčana kazna nije podnosiocu nametnula prekomjerni individualni teret imajući u vidu cilj koji se njome želio postići. Uslijed navedenog nije došlo do povrede prava iz čl. 10 Konvencije.

MILJEVIĆ PROTIV HRVATSKE

predstavka br. 68317/13

presuda od 25. juna 2020. godine

Činjenice

Podnosilac zahtjeva je g. Rade Miljević protiv kojeg je 2006. godine podignuta optužnica zbog sumnje da je učinio krivično djelo ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika. Podnosiocu se stavljalo na teret da je tokom 1991. godine učestvovao u ubistvu četvero civila koji su bili zarobljeni i odvedeni u zatvor u Glini.

Ovaj krivični postupak protiv podnosioca dobio je široku medijsku pažnju a bio je i predmetom jedne televizijske emisije pod nazivom „Istraga“. Iznoseći svoju obranu u završnoj riječi, podnosilac je naveo kako je cijeli krivični postupak koji se protiv njega vodio i kao i optužbe koje mu se stavljaju na teret politički motivisan. Za navodno politički progon i „montiranje postupka“ podnosilac je u završnoj riječi okrivio izvjesnog I.P., penzionisanog oficira hrvatske vojske, tvrdeći da je on, kao treća osoba koja nije stranka predmetnog krivičnog postupka, uticao na svjedoke i na taj način doprinio njegovom optuživanju. Takođe, podnosilac je naveo kako je ista ta osoba, I.P, učestovala i u uticanju na medije da prate krivični postupak protiv njega, što je navodno uticalo na tok krivičnog postupka i njegovu kasniju osudu za krivično djelo.

Na kraju, podnosilac zahtjeva g. Miljević pravosnažno je oslobođen optužbi za krivično djelo ratnog zločina 2012. godine. Domaći sudovi na kraju krivičnog postupka, na osnovu svih izvedenih dokaza i stanja spisa utvrdili su kako nema dovoljno dokaza koji izvan svake sumnje dokazuju da je podnosilac učestvovao u ubistvu četvero civila, odnosno da je znao a nije spriječio njihovo zarobljavanje, dovođenje u zatvor u Glini, te na kraju ubijanje.

U međuvremenu, penzionisai oficir hrvatske vojske I.P. kojeg je podnosilac optuživao u svojoj završnoj riječi da na neki način inicirao i vodio krivični postupak protiv njega uticajući na svjedoke, podnio je tužbu za klevetu pred nadležnim sudom. U tom je postupku podnosilac proglašen krivim, 2012. godine. Naime, nadležni sud je utvrdio da su izjave koje je podnosilac iznio u svojoj završnoj riječi u krivičnom postupku koji se protiv njega vodio predstavljale neosnovane i nepotkrijepljene tvrdnje te napad na tužioca I.P. Sud je nadalje utvrdio kako su navedene izjave imale za cilj s jedne strane da podnosioca oslobode od optužbi za ratni zločin, a s druge strane da naštete časti i ugledu

I.P.-a. Podnosiocu je, nakon što su mu sve žalbe odbijene, bilo naloženo da tužiocu I.P. plati naknadu od 1000 kuna i troškove postupka. Ustavna tužba podnosioca zahtjeva je odbijena.

Podnosioc se nakon iscrpljivanja pravnog puta pred domaćim sudovima obratio Evropskom sudu tvrdeći, između ostalog, da mu je povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije. Podnosilac je tvrdio da je njegova osuda za klevetu bila nepravedna i neosnovana te da odluke domaćih sudova u tom dijelu predstavljaju povredu njegovih ljudskih prava.

Odluka Suda

Odlučujući u ovom predmetu Evropski sud je ponovio neka od svojih osnovnih načela i standarda koja je već ranije zauzeo u sudskoj praksi. Evropski sud je tako naveo da okrivljeni mora uživati široku slobodu da govori slobodno u svoju obranu u krivičnom postupku, bez bojazni da bi zbog izgovorenih riječi u svojoj obrani mogao biti osuđen za klevetu. Takvu slobodu okrivljeni uživa sve dok njegove izjave izrečene u okviru odbrane u krivičnom postupku ne predstavljaju neopravdane i maliciozne optužbe druge strane ili trećih stranaka u postupku.

66

U slučaju podnosioca zahtjeva, utvrđeno je da domaće vlasti nisu uzele u obzir povišeni nivo zaštite koju su njegove izjave zaslužile kao dio njegove odbrane u okviru krivičnog postupka. Iako su njegove izjave bile pretjerane, nisu bile zlonamjerne i, činjenica da je podnosilac doveo u pitanje vjerodostojnost dokaza svjedoka kao i cjelokupnu pozadinu optužbe protiv njega, može se smatrati dovoljno povezanim izjavama s njegovim slučajem.

Nadalje, sudovi nisu dovoljno cijenili činjenicu da je pukovnik I.P. viđen kako prisustvuje saslušanjima podnosioca i svjedoka u krivičnom predmetu protiv podnosioca zahtjeva, a osim toga je i sam je priznao da je znao neke od svjedoka.

Evropski sud je takođe uzeo u obzir objektivno ograničene posljedice optužbi koje je podnosilac zahtjeva izrekao u okviru svoje završne riječi, s obzirom da I.P. nikada nije zbog tih optužbi trpio bilo kakve posljedice. Naime, nikada nije pokrenuta istraga vezana uz optužbe da je I.P. uticao na svjedoke. Nadalje, iako nije bilo razloga dovoditi u pitanje zaključke domaćih sudova da je I.P. bio uznemiren izjavama podnosioca zahtjeva, Evropski sud je smatrao da je on trebao pokazati širi nivo tolerancije prema kritikama upućenim prema njemu s obzirom da je dobrovoljno izašao u javnost učestvujući na saslušanjima.

ma o slučaju podnosioca zahtjeva. Takođe, I.P. je u više navrata učestvovao u aktivnostima na otkrivanju ratnih zločina, koje aktivnosti su uključivale i savjetovanje urednika televizijske emisije „Istraga“.

Konačno, Evropski sud je istaknuo da je pravo na slobodu izražavanja u sudnici unutar obrane u krivičnom postupku pravo koje uživa konvencijsku zaštitu i da se ograničenje tog prava može prihvatiti samo u izuzetnim okolnostima u demokratskom društvu. Uslijed navedenog, Evropski sud je utvrdio da je došlo do povrede čl. 10 Konvencije u odnosu na podnosioca zahtjeva.

MONICA MACOVEI PROTIV RUMUNIJE

predstavka br. 53028/14
presuda od 28. jula 2020. godine

Činjenice

Podnositeljka predstavke je Monica Luisa Macovei rumunska državljanka, koja se žalila da su joj presudom Visokog kasacionog suda prekršena prava na slobodu izražavanja koja su zaštićena članom 10 Konvencije. Naime, tokom septembra 2009. godine, dvije novinske agencije objavile su dva novinska članka i komentare gospođe Macovei, bivše ministarke pravde i člana Evropskog parlamenta, u odnosu na dvojicu političara. Govoreći na ljetnoj školi Demokratske liberalne stranke kojoj je pripadala, izjavila je da su dva političara i članovi partije PSD, tokom svog rada kao advokati potpisali ugovore vrijedne milione eura s državnim kompanijama, koje je nazvala očiglednim činom političke korupcije. U jednom od članaka je takođe komentarisala da ne bi trebalo biti moguće da se lice istovremeno može baviti advokaturom i biti poslanik, te da u tom smislu treba donijeti zakon.

U oktobru iste godine jedan od političara je pokrenuo postupak za naknadu štete zbog klevete, tvrdeći da su ga komentari podnositeljke predstavke diskreditovali u očima javnosti i njegovih profesionalnih i političkih partnera, te da su isti uticali na njegov profesionalni i moralni ugled. U oktobru 2010. godine prvostepeni sud odbio je njegovu tužbu, utvrdivši da je podnositeljka predstavke samo koristila svoje pravo na slobodu izražavanja.

Nasuprot prvostepenom sudu, Apelacioni sud u Bukureštu utvrdio je postojanje klevete naloživši podnositeljki predstavke da nadoknadi štetu u iznosu od oko 2.300 eura i da presudu objavi o sopstvenom trošku u nacionalnim

novinama. Takođe je Viši kasacioni sud pravde potvrdio da je podnositeljka predstavke izrekla neistinu kada je optužila D.S. za korupciju u periodu dok je istovremeno imao ulogu i advokata i člana parlamenta, da je njegova reputacija bila narušena, da je podnositeljka predstavke prekoračila nivo prihvatljive kritike, i pored činjenice što političari moraju prihvatiti viši nivo kritike. Takođe, nije smatrao da će naknada štete koju je podnositeljka predstavke trebala platiti, odvratiti od sličnih djela u budućnosti, te da objavljivanje presude hoće.

Odluka Suda

Evropski sud je podsjetio da sloboda izražavanja predstavlja jedan od suštinskih temelja demokratskog društva i jedan od osnovnih preduslova za napredovanje društva i samoostvarenje svakog pojedinca. Da bi bilo „*neophodno u demokratskom društvu*” miješanje u prava u smislu članice 10, mora biti preduzeto kako bi se zadovoljila „*hitna društvena potreba*” i mora biti srazmjerno legitimnom cilju kojem se teži. Glavno pitanje koje je postavljeno u ovom predmetu jeste da li su nacionalni sudovi uspostavili „*pravičnu ravnotežu*” između prava na slobodu izražavanja podnositeljke predstavke i prava na ugled jednog od političara (D.S.)

68

Razmatrajući presude nacionalnih sudova Rumunije kojim se podnositeljka predstavke osuđuje zbog klevete Sud zaključuje da su one predstavljale miješanje u njena prava na slobodu izražavanja u okviru članu 10 Konvencije nakon čega je nastavio da ispituje aspekt „*neophodnosti u demokratskom društvu*”. Uputio je na svoju sudsku praksu i konstatovao da se izjave mogu klasifikovati kao vrijednosni sudovi koji nisu podložni dokazivanju i kao izjave o činjenicama koje se mogu dokazivati.

Kako su se komentari podnositeljke predstavke odnosili na ponašanje D.S. u njegovom političkom svojstvu, a ne u njegovom ličnom životu, Sud je utvrdio da su vlasti imale samo ograničeno diskreciono pravo („uska margina procjene”) prilikom procjene potrebe za miješanjem u slobodu izražavanja podnositeljke predstavke. Sud je posebno konstatovao da su nacionalni sudovi došli do različitih zaključaka od toga da je prvostepeni sud utvrdio da su komentari podnositeljke predstavljali insinucije dok su ih žalbeni sudovi smatrali neistinitim konstatacijama koje su se odnosila na to da je D.S. počinio akt korupcije kao advokat i član Parlamenta. Međutim, Sud je pozivajući se na ograničeno obrazloženje žalbenih sudova, utvrdio da se nije mogao složiti s njihovim zaključcima. Utvrdio je da su izjave podnositeljke predstavke predstavljale mi-

ješanje vrijednosnog suda i činjenica i da njena namjera nije bila da izvrši bezobziran napad na drugog političara, već da iskoristiti svoju izjavu kako bi dala opšti osvrt o korupciji u kontekstu njene podrške zakonu koji bi spriječio ljude da rade istovremeno i kao advokati i kao predstavnici u Parlamentu.

Sud je ponovio svoj princip iz presude *Castells protiv Španije*⁵² da je sloboda izražavanja „posebno“ važna za izabrane predstavnike, a miješanje u takav izraz zahtijeva najstrožiju kontrolu, prema članu 10 Konvencije.

Posebno Sud se bavio pitanjem da li je postojala dovoljno tačna i pouzdana činjenična osnova, srazmjerna prirodi i stepenu izjava i navoda podnositeljke predstavke jer po njegovom viđenju u nekim njenim izjavama je nedostajala dovoljna činjenična osnova, kao npr. navodno potpisivanje i zaključivanje velikih ugovora D.S. ili njegovog advokatskog tima s državnim kompanijama dok je bio advokat i član Parlamenta. Međutim, njene izjave bile su kolektivne prirode, ticale su se i D.S. i njegovog saradnika, takođe člana Parlamenta, te su ukazivale na neku vrstu političke korupcije. Dalje, dostupne informacije ukazivale su da je V.P. bio član Parlamenta i advokatski saradnik D.S. kada je potpisan unosan ugovor o pružanju pravne pomoći s državnim kompanijama u biračkoj izbornoj jedinici V.P.

Evropski sud je stoga zauzeo stav da su se upotrijebljeni izrazi, možda neprimjereno jaki, mogli posmatrati kao polemični uključujući i određeni stepen preuveličavanja. S obzirom na okolnosti, utvrđeno je da izjave nisu predstavljale bezrazložni lični napad na D.S. Zapravo, politička kritika se često može prelići u ličnu sferu koja predstavlja dio rizika koju politika podrazumijeva i uključuje slobodne rasprave o idejama, koje su garancije demokratskog društva. Sud je utvrdio da su visina dosuđene štete i objavljivanje pravosnažne presude imali „obeshrabrujući efekat“ na ostvarivanje njenog prava na slobodu izražavanja. Apelacioni sudovi koji su poništili prvostepenu presudu kojom je odbijen zahtjev za klevetu nisu pružili uvjerljive razloge za svoje zaključke i nisu uspostavili pravičnu ravnotežu između suprotstavljenih prava koji su bili predmet postupka. Kazna, plaćanje naknade štete i objave presude u novinama, takođe su imali „obeshrabrujući efekat“ na njenu slobodu izražavanja i stoga je došlo do povrede člana 10 Konvencije. Konačno Evropski sud je podnositeljki predstavke dosudio 4.505,00 eura na ime materijalne štete, 2.000,00 eura na ime nematerijalne štete i 3.000,00 eura na ime troškova i izdataka.

⁵² Presuda *Castells protiv Španije*, predstavka br. 11798/85, presuda od 23. aprila 1992.

Značaj Presude za sudsku praksu

I u ovoj presudi je ukazano na odnos i značaj balansiranja između dva su-prostavljena prava i to prava na privatni život jednog lica i slobode izražavanja kada je u pitanju drugo lice, posebno kada je u pitanju političko izražavanje izabranih predstavnika u stvarima od javnog interesa. Presuda predstavlja dobru ilustraciju kako primijeniti kriterijume kao dio uspostavljanja ravnoteže između prava na slobodu izražavanja i prava na poštovanje privatnog života i ugleda. Tokom svojih utvrđenja sud je ponovio da prema članu 10 stav 2. Konvencije postoji malo prostora za ograničenje političkog govora ili rasprave o pitanjima od javnog interesa i naglasio da način na koji izabrani predstavnici vrše svoje službene dužnosti i pitanja koja se tiču njihovog ličnog integriteta su pitanja od opšteg interesa za zajednicu. Prema tome, postoji „posebno uska sloboda procjene” za nacionalne vlasti u procjeni potrebe za miješanjem u slobodu političkog izražavanja, pozivajući se na najbliže ispitivanje suda.

SABUNCU I DRUGI PROTIV TURSKÉ

predstavka br. 23199/17

presuda od 10. novembra 2020. godine

70

Ovaj predmet predstavlja jedan od važnijih predmeta kada je u pitanju Sloboda izražavanja i novija sudska praksa Evropskog suda sa posebnim naglaskom na zahtjeve zakonitosti miješanja države i na potrebu pažljivog nadzora i procjene srazmjernosti od strane nacionalnih vlasti.

Činjenice

Predstavka je podnijeta od strane grupe novinara jednog od najznačajnijih dnevnih novina u Turskoj *Cumhuriyet* „Republika”, (ukupno 10 podnosilaca predstavke). Ove dnevne novine izlazile su na čitavoj teritoriji Turske.

Tokom 2016. godine u Turskoj je došlo do proglašenja vanrednog stanja u okviru koga su podnosioci predstavke lišeni slobode i određen im je pritvor 6. novembra 2016. godine. U odnosu na sve njih od strane nadležnog nacionalnog suda u Istanbulu (u pitanju je prekršajni sud) postojale su sumnje da su putem članaka objavljenih u novinama *Cumhuriyet*, promovisali i širili propagandu u ime organizacija koje su vlasti Turske smatrali terorističkim. U

pitanju su PKK/KCK (Radnička stranka Kurdistanu (ilegalna oružana organizacija)/Savez kurdistanskih zajednica) i organizacije koju turske vlasti nazivaju FETO/PDY (Fetulahistička teroristička organizacija/Paralelna državna struktura). Kada je odlučivao u konkretnom predmetu nacionalni sud je smatrao da sumnja je dovoljno jaka obzirom da su podnosioci kontrolisali uredničku politiku dnevnih novina i društvenih mreža a osnov za pritvor su našli u činjenici da postoji rizik od bjekstva i uništavanja dokaza, kao i da alternativne mjere ne mogu biti dovoljne.

Podnosioci predstavki podnijeli su nekoliko zahtjeva za puštanje na slobodu i ukidanje pritvora ali su isti odbijeni, a odbijeni su i njihovi prigovori (*žalbe*) protiv naredbi o produženju njihovog pritvora. Njihov pritvor povremeno je produžavan.

U odnosu na sve podnosiocce predstavke od strane državnog tužilaštva u Istanbulu podniet je optužni predlog. Optuženje se zasnivalo na tvrdnjama da se tokom tri godine prije pokušaja državnog udara 15. jula 2016. godine urednički stav *Cumhuriyet*-a promijenio kao rezultat uticaja podnosilaca predstavke, suprotno načelima uređivačke politike koja je važila u prethodnih 90 godina. Nakon određenog vremena od strane suda došlo je do ukidanja pritvora prvo za sedam podnosilaca a kasnije i za preostala tri. U aprilu 2018. godine sud u Istanbulu oslobodio je jednog podnosioca predstavke svih optužbi, dok je ostalih devet oglasio krivima za pomaganje terorističkoj organizaciji dok nisu oglašeni krivim za pripadnost kao članovi iste. Svi su osuđeni na zatvorske kazne koje su se kretale od tri godine i šest mjeseci do sedam godina i šest mjeseci. Presuda je potvrđena od strane Apelacionog suda tokom 2019. godine, dok je Kasacioni sud Turske presudu Apelacionog suda ukinuo i predmet vratio na ponovno suđenje. U ponovnom postupku od strane Apelacionog suda oslobođena je još jedna osoba dok je preostalih osam ponovo osuđeno.

U međuvremenu, u decembru 2016. godine, podnosioci predstavke podnijeli su pojedinačne predstavke Ustavnom sudu, navodeći kršenje njihovog prava na slobodu i bezbjednost i prava na slobodu izražavanja i slobodu štampe. Ustavni sud utvrdio je kršenje tih prava u odnosu na dva podnosioca predstavke i to obojicu koja su tokom krivičnog postupka oslobođena dok za preostalih osam podnosilaca predstavke nije utvrđena povreda.

Kada je u pitanju postupak pred Evropskim sudom svi podnosioci predstavke su se žalili po osnovu člana 5 stav 1 odnosno da je njihov pritvor bio proizvoljan i da se nije zasnivao na konkretnim dokazima koji opravdavaju osnovanu sumnju da su počinili krivično djelo, po osnovu trajanja postupka pred Ustavnim sudom (član 5 stav 4) kao i da su povrijeđena njihova prava koja se tiču slobode izražavanja zagarantovana članom 10 Konvencije. Njihove pritužbe temeljile su se na

činjenicama da su kao urednici novina koje imaju kritički odnos prema vladinoj politici bili optuženi za krivična djela povezana sa terorizmom i da je pritvor prema njima bio neosnovan i da predstavlja određenu vrstu kazne zbog političkog djelovanja podnosilaca i upućenih kritika vladi.

Odluka Suda

Sud je odbio nekoliko preliminarnih prigovora na prihvatljivost podnijetih predstavlki između ostalog zato što su dvojica podnosilaca predstavlki, koji su oslobođeni i u odnosu na koje je Ustavni sud Turske utvrdio kršenje, izgubili status žrtve u pogledu tih zahtjeva.

Član 5 stav 1 (pravo na slobodu - postojanje osnova sumnje za izvršenje krivičnog djela) - Sud je imao u vidu da u vrijeme njegovog odlučivanja još uvijek od strane Kasacionog suda nije okončan postupak ali je podsjetio da su s obzirom na težinu navodnih krivičnih djela i visinu potencijalnih kazni koje prijete podnosiocima predstavlki, domaće vlasti bile dužne da sa velikom pažnjom razmotre sve činjenice i da iste budu podkrijepljene provjerljivim i objektivnim dokazima da bi se sa razlogom moglo smatrati da spadaju pod jedno od navodnih krivičnih djela koja su im stavljena na teret.

Prilikom razmatranja navedenog predmeta Sud primjećuje da su dokazi na kojima se temelji optužba objavljeni materijali u novinama te se kao takvi mogu podijeliti u četiri grupe: (1) članci u kojima se kritikuju javne politike političkih vlasti i javno ponašanje njihovih simpatizera; (2) članci, tvitovi i vijesti u kojima se prenose izjave lica koja navodno predstavljaju ilegalne organizacije; (3) kritički stavovi novinara Cumhuriyet- a o postupanjima upravnih i sudskih vlasti u borbi protiv ilegalnih organizacija; i (4) osjetljive informacije koje pobuđuju zanimanje javnosti.

Sud smatra da ovi članci objektivnom posmatraču nijesu otkrili nijednu činjenicu koja bi mogla pobuditi osnovanu sumnju u izvršenje krivičnih djela širenja propagande u ime terorističkih organizacija ili pružanja pomoći tim organizacijama. Nadalje konstatuje da je njihovo postupanje bilo u granicama javne diskusije o činjenicama i događajima koji su već bili poznati i da su u svojim nastupima ispitivali činjenice, mišljenja i izvještavali o istima u skladu sa novinarskim dužnostima. Ovi članci nijesu predstavljali podršku ili zagovaranje upotrebe nasilja u oblasti politike, niti su ukazivali na bilo kakvu želju podnosilaca predstavlke da doprinesu nezakonitim ciljevima terorističkih organizacija, odnosno korišćenju nasilja i terora u političke svrhe.

Član 10 (sloboda izražavanja)

Kada je u pitanju pritužba podnosioca predstavke po ovom pitanju Sud je ponovio svoj dobro poznati stav da nacionalne vlasti kada preduzimaju krivično gonjenje i pritvor novinara koji su neposredno povezani sa njihovim radom dovode do kršenja člana 10 Konvencije čak i kad je osoba koja se procesuirala na kraju bila oslobođena iz razloga što se takvim radnjama stvarno i efektivno ograničava obavljanje njihovog novinarskog posla. S tim u vezi zaključio je da se nezakonita mjera pritvora koja predstavlja i miješanje u jednu od sloboda garantovanih Konvencijom ne može u načelu smatrati opravdanim ograničenjem te slobode propisanim domaćim pravom iz kojih razloga je zaključio da je došlo i do kršenja člana 10.

Veoma značajno je i nalaženje Suda kada je u pitanju član 18 Konvencije (granice korišćenja ograničenja prava), u vezi sa članom 5 st. 1 i članom 10 (zloupotreba ograničenja lične slobode i slobode izražavanja). Naime, podnosioci predstavke u osnovi su se žalili da je stvarni motiv za njihov pritvor u suštini predstavljao obračun države sa njima kao kritizerima vlasti i u tom smislu obeshrabrivanje svih kritika koje su se objavljivale u novinama a bile su upućene vladi. Kada se razmatra period u kome se dešavaju ove radnje, treba istaći da je u pitanju period (2016 godina) kada je u Turskoj došlo do tkz.državnog udara, tokom kojeg je veliki dio novinara bio neosnovano i neutemeljeno optuživan za terorizam i saradnju sa terorističkim organizacijama (uglavnom u pitanju su bili novinari koji imaju karakter opozicionih novinara) i da je u odnosu na njih određivan pritvor bez obzira na osnove za njegovo određivanje kao i da se krivični postupak u odnosu na njih uglavnom vodio za vrijeme trajanja njihovog pritvora.

Bez obzira na sve te okolnosti Sud konstatuje da je „politički i pravosudni postupak u osnovi različit”⁵³ i da sud svoju odluku mora zasnivati na „dokazima u pravnom smislu”. Iako konstatuje da postoji „skrivena svrha”⁵⁴, njeno samo postojanje ne pokazuje automatski da su podnosioci predstavke nezakonito pritvoreni, što ukazuje da se radi na povredjivanju njihovog prava na slobodu izražavanja. Podsjetio je da je u konkretnom predmetu domaći Ustavni sud temeljno proučio predmet podnosioca predstavke i donio svoju obrazloženu odluku, u kom smislu zaključuje da postojanje skrivene svrhe nije utvrđeno van razumne sumnje i da ne postoji povreda člana 18 Konvencije.

53 Sabuncu i dr.protiv Turske predstavka br. 23199/17, od 10. novembra 2020. godine predstavka br. 23199/17, od 10. novembra 2020. godine

54 Ibid

Zaključak

Kada je u pitanju navedena presuda ona je značajna sa stanovišta slobode i sigurnosti novinara i svakako u tom smislu predstavlja ključni predmet u sudskoj praksi Evropskog suda. Razlog za ovo prije svega leži u činjenici što se njome jasno ukazuje da ne postoji opravdanje i tolerancija kod bilo kog oblika koji ima karakter proizvoljnog pritvaranja novinara, već se u tom smislu zahtijeva postojanje *“osnovane sumnje”* da je izvršeno krivično djelo. Da bi se prema određenoj osobi odredio pritvor, i to je jedan od aspekata zaštitne mjere predviđene članom 5 stav 1 tačka c. gdje Sud insistira na mnogo većem nivou nego što je dobra vjera. Kao što dobro znamo standardi po ovom pitanju su se postavili još davne 1990. godine sa presudom *Fox, Campbell i Hartley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 3. avgusta 1990. godine, predstavka br. 12244/86, 12245/86, 12383/86 ali ovom presudom se jasno određuje dvostruki test ispitivanja 1 kojim se traži da: *(1) objektivni posmatrač mora vjerovati da postoje činjenice ili informacije navedene kao osnova za pritvor (činjenični aspekt), i (2) da se razumno može smatrati da te činjenice spadaju u zakonski obilježje krivičnog djela (pravna karakterizacija).*⁵⁵

74

Kada je ova Presuda u pitanju treba istaći da predstavlja veliki doprinos u razvitku standarda kada je u pitanju sloboda izražavanja i njen glavni doprinos jeste u činjenici da predstavlja dalje unapredjenje standarda kada je u pitanju zaštita novinara. Presuda proklamuje načelo da nema neosnovanog pritvora već se isti mora zasnivati na *“opravdanoj sumnji da je počinjeno krivično djelo”* S obzirom da je za navedeni period bio veliki broj podnijetih predstavki protiv Turske koje su tretirale slične situacije, ovi stavovi i standardi prenijeti su u drugim predmetima koji su tretirali slične situacije u Turskoj poput predmeta *Ragıp Zarakolu protiv Turske*, presuda od 15. septembra 2020. godine, predstavka br. 15064/12, i *Şik protiv Turske* (br. 2), presuda od 24. decembra 2020. godine, predstavka br. 36493/17). Ovom presudom postavljen je vrlo visok standard zaštite da, kada se radi o teškim oblicima optuženja i kada sam krivični postupak zadire u slobodu izražavanja, presuda zahtijeva vrlo strogu sudsku kontrolu, ne samo od strane nacionalnih sudova već i od strane samog Evropskog Suda, i da mjera nezakonitog pritvora koja ometa slobodu izražavanja *„se u načelu ne može smatrati odgovarajućim ograničenjem te slobode propisanim domaćim pravom”*.

⁵⁵ Sabuncu i drugi protiv Turske.

SELAHATTIN DEMIRTAS PROTIV TURSKÉ

predstavka br. 14305/17

presuda br.2 (VV) od 22. decembra 2020. godine

Činjenice

Ovo je još jedan predmet koji se tiče slobode izražavanja izabranih predstavnika naroda – poslanika. Podnosilac predstavke je jedan od lidera (supresjedavajući) Narodne demokratske stranke (HDP), prve prokurdske političke stranke čiji su predstavnici imali poslanička mjesta u parlamentu. Dakle radi se o visoko pozicioniranom predstavniku opozicione stranke koji je bio i kandidat za predsjedništvo Republike a u pitanju je izabrani član Narodne skupštine Turske .

Još tokom 2014. godine u Turskoj je započeo period ustavnih reformi tokom kojih je došlo do određenih ustavnih izmjena. Konkretno 20. maja 2016. god. donijet je Ustavni amandman (Ustavni amandman na čl. 83 Ustava) kojim ukinuta je nekažnjivost narodnih poslanika. Naime došlo je do ukidanja poslaničkog imuniteta kada je u pitanju određivanje pritvora, lišenje slobode i postupak sudjenja i njegova važnost se odnosila i na postupke koji su započeti i prije njegovog usvajanja. Amandman se nije odnosio na izražena mišljenja poslanika koja bi bila data tokom parlamentarnih sesija i aktivnosti dok je zahvatao sve druge aktivnosti, izjave koje su davane tokom njihove političke aktivnosti. Po mišljenju Venecijanske komisije ovaj Ustavni amandman je praktično ocijenjen kao ad homines amandman jer se odnosio na izjave opozicionih poslanika i na taj način je predstavljao zloupotrebu postupka iz ustavnog amandmana. Obzirom da je amandman donijet i stupio na snagu tokom već započetog trajanja poslaničkih mandata on nije bio predvidiv kada su bili u pitanju već izabrani poslanici i zbog toga je njegovo donošenje od strane Venecijanske komisije ocijenjeno kao nepredvidivo sa stanovišta ispitivanja zakona.⁵⁶

Odredjena reforma u oblasti ustavnog sistema u Turskoj započeta je još 2014. godine kao rezultat sukoba koji su se dešavali u tom periodu u Siriji. To je period sukoba između Daeša (pripadnika Islamske zajednice) i snaga jedne organizacije koja je povezana sa političkom partijom PKK-om, (Radnička stranka Kurdistana (ilegalna oružana organizacija)/Savez kurdistanskih zajednica) koji Turska smatra terorističkom organizacijom. Turska vlada je preduzela niz mjera kako bi spriječila pristalice Kurda da se pridruže antidašovskim snagama u Siriji. U tom smislu organizovane su demonstracije koje su ubrzo postale

⁵⁶ (Venecijanska komisija, Turska – Mišljenje o suspenziji drugog stava člana 83 Ustava, mišljenje br. 858/2016 od 14. oktobra 2016. godine

nasilne. U 2015. godini ponovo su počeli teroristički napadi, političko nasilje i oružani sukobi između vladinih snaga i kurdskih frakcija. Gospodin Demirtas, kao predstavnik opozicione političke partije je preko svog Twitter naloga (tokom 2015 i početkom 2016) plasirao svoje izjave i mišljenja u vezi sa navedenim događajima. Njegove izjave su se odnosile na okončanje kako je on nazvao « političkog nasilja » koji se dešavao nad Kurdima ali je i pohvalio njihov otpor koji su pružali i zahtjev za dobijanje autonomije.

Obzirom da se ova djelatnost Gospodina Demirtasa odvijala tokom 2015 godine u jednom od svojih obraćanja novinarima, Predsjednik Turske, gospodin Erdogan je izjave podnosioca predstavke označio kao „krivična djela protiv Ustava” i pozvao na njegovu odgovornost. Sam proces krivičnog postupka otpočinje ukidanjem poslaničkog imuniteta i određivanjem pritvora podnosiocu predstavke, u kontekstu krivične istrage koju je vodio državni tužilac iz grada Diyarbakira. Državni tužilac je pritvorio podnosioca predstavke zbog sumnje da je član oružane terorističke organizacije i da je podsticao druge na izvršenje krivičnog djela. Radilo se o postupku koji je obuhvatao 31 krivičnu istragu. Kao što sam gore iznijela, ovaj period karakteriše period ustavnih amandmana čije usvajanje je pogodilo veći broj građana samih poslanika Turske, tako da je Gdin Demirtas bio samo jedan od 154 poslanika na koga se primijenio amandman o ukidanju poslaničkog imuniteta. Osim njega amandman je pogodio još i 55 članova njegove političke stranke HDP-a. Ukupno 14 članova HDP-a, uključujući podnosioca predstavke i još jednog člana druge opozicione stranke, bili su predmet krivične istrage i prema njima je određen pritvor. Optužba se svodila na širenje propagande u korist terorističke organizacije za koje krivično djelo je i osuđen na zatvorsku kaznu od 4 godine 18 mjeseci koju izdržava od 7. decembra 2018. godine. Međutim, izvršenje navedene zatvorske kazna je odloženo i pritvor mu je ukinut ali isti je od strane suda u Ankari ponovo određen jer je na zahtjev državnog tužilaštva u Ankari, u drugoj, posebnoj istrazi u kojoj je optužen za različite optužbe vezane za iste događaje.

U svojim pritužbama Gdin Demirtas je osporavao pred nadležnim sudovima zakonitost svog pritvora za postupak koji se vodio pred sudom u Diyarbakiru, smatrajući da je nezakonito pritvoren jer su se sve optužbe temeljile na političkim govorima i mišljenjima obuhvaćenim neodgovornošću za mišljenja izraženim tokom ili u vezi sa parlamentarnim aktivnostima. Tvrdio je da nije bilo dovoljno osnova za njegov pritvor i da je cilj lišenja slobode bilo gušenje svakog oblika slobode izražavanja članova političke opozicije i zabrana iznošenja kritičkih stavova o politikama koje je zastupao predsjednik Turske.

Podnosilac predstavke žalio se Ustavnom sudu Turske, osporavajući zakonitost svog pritvora i tvrdeći da su povrijeđena njegova prava na slobodu

izražavanja i pasivno biračko pravo ali Ustavni sud je odbacio njegov prvi podnesak iz 2017. godine, pozivajući se na ustavni amandman i tumačenje da se aktivnosti i izjave koje je davao gospodin Demirtas ne mogu podvesti pod štitom poslaničkog imuniteta i u tom smislu neodgovornosti već naprotiv da se radi o govorima i izjavama koje nisu zaštićene. Obzirom da se prema podnosiocu predstavke vodi nekoliko postupaka, on je ulagao nekoliko prigovora i pritužbi pa je u tom smislu kada su u pitanju njegove pritužbe iz 2020. godine, Ustavni sud je ostao na stanovištu zakonitosti početnog pritvora podnosioca predstavke, ali je utvrdio da mu je povrijeđeno pravo na slobodu zbog neefektivnog sudskog nadzora nad zakonitošću produžavanja njegovog pritvora dok su sve ostale pritužbe odbijene. Kada je u pitanju drugi dio postupka i zakonitost tog dijela trajanja pritvora, postupak pred Ustavnim sudom Turske još uvijek nije okončan iako se gospodin Demirtas nalazi u zatvoru (Apelacioni sud Turske je potvrdio njegovu prvu izrečenu zatvorsku kaznu).

Odluka Suda

Pred Evropskim sudom podnosilac se žalio po istim osnovama kao i pred Ustavnim sudom pozivajući se na povrede prava na slobodu i bezbjednost ličnosti (član 5, st. 1, 3 i 4) i prava na slobodu izražavanja (član 10), te na ugrožavanje pasivnog biračkog prava tj. pravo da prisustvuje sjednicama parlamenta koje je zagarantovano članom 3 Protokola br. 1 Konvencije, kao i na zloupotrebu ovlašćenja da se primijene ograničenja ljudskih prava dopuštena Konvencijom (član 18, u vezi sa članom 5 stav 1).

Kada je u pitanju ovaj predmet, pred Sudom se odlučivalo na dva nivoa i to od strane sedmočlanog Vijeća Suda (chamber) koje je 2018. godine zaključilo da je došlo do povrede prava na slobodu i bezbjednost ličnosti iz člana 5 stav 3, te povredu ovlašćenja u primijeni ograničenja ljudskih prava iz člana 18 (u vezi sa članom 5 stav 3) i člana 3 Protokola br. 1. Na ovom stepenu nivoa odlučivanja konstatovao je da nije došlo do kršenja člana 5, st. 1 i 4 i da nije potrebno razmatrati predmet u odnosu na slobodu izražavanja iz člana 10.

S obzirom da je postojao zahtjev obje strane u postupku, odlučeno je da se zbog važnosti predmeta isti uputi Velikom Vijeću kojeg čini 17 sudija (*Grand Chamber*).

Odluka Velikog Vijeća je na drugačiji način rezonovala tako da je odbilo nekoliko preliminarnih prigovora na prihvatljivost pritužbi a u meritumu je konstatovao da je došlo do kršenja slobode izražavanja zagarantovanog članom

10 Konvencije. Naime, najveći i centralni dio obrazloženja presude odnosi se na obrazloženje slobode izražavanja. Kada je razmatrao ukidanje imuniteta Sud je konstatovao da se ukidanje imuniteta podnosioca predstavke i njegovo pritvaranje i krivično gonjenje zasnivali na nepredvidivoj pravnoj osnovi iz kojeg razloga je i našao povredu člana 10. Kada se analizira samo obrazloženje da se zaključiti da je prilikom ovog odlučivanja Sud rukovodio zaključcima koji se tiču ovog prava i isti su bili relevantni ako ne i presudni u dodatnim zaključcima Suda o povredi drugih prava, posebno člana 5 stav 1 Konvencije i člana 3 Protokola br. 1. Konačna odluka Suda je bila zasnovana na primjeni člana 46 Konvencije i naloženo je hitno puštanje podnosioca predstavke na slobodu.

Ocjene Suda vezane za pravo na slobodu izražavanja - Sud je posebnu pažnju posvetio analiziranju cjelokupnog postupka koji se ticao parlamenta u vezi sa donijetim ustavnim amandmanima i razloge koje su naveli nacionalni sudovi za početni pritvor podnosioca predstavke i optužnicu iz 2017. godine. Napomenuo je da je parlamentarni postupak jasno imao za cilj oduzimanje imuniteta tačno određenoj grupi opozicionih poslanika zbog njihovih govora, a optužnica se činjenično oslanjala isključivo na izjavama i mišljenjima koje je iskazao podnosilac predstavke. Sud zaključuje da ukidanje poslaničkog imuniteta podnosiocu predstavke, njegov pritvor i s tim u vezi krivično gonjenje predstavljaju miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja.

78

Kada je u pitanju legislativna osnova za miješanje u slobodu izražavanja, osnov su bili ustavni amandman i odredbe Krivičnog zakonika koje se odnose na djela u vezi sa terorizmom. Zbog vrlo specifične optužbe razmatran je kvalitet zakona, to jest da li je podnosilac predstavke mogao predvidjeti njihovo tumačenje i primjenu kada je kao poslanik u parlamentu držao govore. Sud ih je redom razmatrao.

Sud konstatuje da amandman koji je usvojen uticao na nekažnjivost poslanika a ne na njihovu neodgovornost koja je naročito usmjerena na zaštitu prava na slobodu izražavanja poslanika. Iako su amandmani usvojeni, svi poslanici su nastavili da uživaju pravnu zaštitu ne samo za političke govore u parlamentu već i njihovo ponavljanje ili širenje izvan parlamentarnog zasijedanja. Ovo je Parlament Turske mogao da odluči drugačije, slijedstveno amandmanima i ustavnim postupku, koji je predviđao procesne garancije. U obavezi nacionalnih sudova je bilo da utvrde prije svega jesu li politički govori gđin-a Demirtasa bili obuhvaćeni neodgovornošću za mišljenja izražena tokom parlamentarnih aktivnosti ili u vezi sa istima, dok se i sam podnosilac predstavke se pozivao na ovaj argument od početnog pritvora. Međutim, Sud apostrofirao kao bitan nedostatak, koji se pojavljuje kod nacionalnih sudova prilikom analiziranja i obrazloženja svojih odluka o utvrđenoj krivici podnosioca predstavke. Naime,

nedostatak analize argumenata koje podnosilac predstavke ističe od strane domaćih sudova na svim nivoima, uključujući i Ustavni sud je vidljiv. Čak i pod pretpostavkom da osporeni govori nijesu bili obuhvaćeni neodgovornošću, ustavni amandman pokrenuo je pitanje predvidljivosti zakona samog po sebi, jer je poslanicima oduzeo procesne zaštitne mjere predviđene Ustavom protiv ukidanja imuniteta. To uključuje pojedinačnu ocjenu i odluku Skupštine o situaciji svakog poslanika i pravo na žalbu Ustavnom sudu. Sud se u svom obrazloženju poziva i u potpunosti prihvata jasan zaključak Venecijanske komisije koja je prethodno dala mišljenje o ovom amandmanu gdje ga karakteriše kao vanredni nezabilježeni *ad homines amandman*⁵⁷ a koji je izričito bio usmjeren na određene izjave poslanika, naročito opozicionih i u tom smislu predstavlja „*zloupotrebu postupka ustavnog amandmana*“. Iz tih razloga poslanici nijesu mogli razumno da očekuju da će amandman biti usvojen tokom njihovog mandata te miješanje države nije bilo predvidljivo.

Nadalje, Sud ponavlja da su govori podnosioca predstavke bili jedini činjenični osnov za određivanje pritvora podnosioca predstavke. U odlukama domaćih sudova nedostajalo je jasnoće i preciznosti u pogledu toga koja su krivična djela osnova za pritvor podnosioca predstavke iako je smatrao da je krivično djelo formiranja ili vođenja oružane terorističke organizacije i članstvo u takvoj organizaciji (član 314 Krivičnog zakonika Turske) imalo istaknutu ulogu. Nacionalni sudovi su usvojili široko tumačenje krivičnih djela i nijesu sproveli analizu elemenata krivičnog djela koju je formulisao Kasacioni sud. Političke izjave podnosioca predstavke smatrane su dovoljnim da predstavljaju djela koja mogu uspostaviti aktivnu vezu između podnosioca predstavke i oružane organizacije, bez odgovarajuće kontekstualne analize. To se odvijalo u opštem kontekstu u kojem je, po riječima *Komesara za ljudska prava*⁵⁸, bilo sve uobičajenije da se dokazi koji se koriste za opravdanje pritvora ograničavaju isključivo na izjave i djela koja su očigledno nenasilna i u načelu bi trebala da budu zaštićena članom 10. Osim toga, u svom mišljenju Venecijanska komisija konstatuje da su domaći sudovi često odlučivali o članstvu neke osobe u oružanoj organizaciji na osnovu vrlo slabih dokaza⁵⁹. Raspon djela koja bi mogla opravdati pritvor podnosioca predstavke u vezi sa predmetnim teškim krivičnim djelima bio je preširok da bi pružio adekvatnu zaštitu od proizvoljnog miješanja nacionalnih vlasti. Takvo tumačenje naročito ne može biti opravdano ako je podrazumijevalo izjednačavanje ostvarivanja pra-

57 875/2017 – Venice Commission Opinion on the amendments to the Constitution adopted by the Grand National Assembly on 21 January 2017 and to be submitted to a national referendum on 16 April 2017

58 Council of Europe Office of the Commissioner for Human Rights

59 Mišljenje Venecijanske komisije br.831/2015 od 16. marta 2016.godine o čl. 216, 299, 301 i 314 Krivičnog zakonika Turske

va na slobodu izražavanja sa pripadnošću, formiranjem ili vođenjem oružane terorističke organizacije, u odsustvu bilo kakvih konkretnih dokaza o vezi sa terorističkom organizacijom. Stoga osporenim odredbama nedostaje traženi kvalitet predvidljivosti.

Član 5 stav 1 (pravo na slobodu - postojanje razumnih osnova za izvršenje krivičnog djela) - Kada je u pitanju povreda ovog prava Veliko vijeće je donijelo suprotan zaključak od Vijeća i konstatovalo da je došlo do povrede prava zagaranovanog članom 5 stav 1, iz razloga što osporene političke govore podnosioca predstavke, zbog njihovog sadržaja i konteksta, čak i kada izražavaju oštre kritike i šokantna mišljenja, objektivni posmatrač ne može smatrati huškačkim djelima koja podstiču ili odobravaju nasilje. S tim u vezi, moralo se uzeti u obzir da su oni bili povezani sa ostvarivanjem prava podnosioca predstavke na slobodu izražavanja kao poslanika. Sud je zaključio da odluke o pritvoru podnosioca predstavke nijesu uključivale dokaze koji bi mogli ukazati na jasnu vezu između njegovih radnji i krivičnih djela zbog kojih je određen pritvor.

Član 3 Protokola br. 1 (pravo na slobodne i poštene izbore) - Pravo na slobodne izbore uključuje pravo izabranih članova da prisustvuju i učestvuju u sjednicama parlamenta. Sud je naglasio međuzavisnost između člana 10 i člana 3 Protokola br. 1 i njegovu posebnu važnost kada se demokratski izabrani predstavnici drže u pritvoru zbog izražavanja svojih političkih mišljenja. Sud je smatrao da kada god je poslanik pritvoren suprotno članu 10, bez osnovane sumnje, postoji posljedična povreda člana 3 Protokola br. 1. To uključuje predmete, poput ovog pred Sudom, u kojima domaći sudovi uopšte nijesu uzeli u obzir da su predmetna krivična djela bila neposredno povezana sa političkim aktivnostima žrtve.

Član 18, u vezi sa članom 5 stav 1 (zloupotreba ograničenja lične slobode) - Sud je razmotrio da li je pritvor podnosioca predstavke zaista imao skrivenu svrhu mimo represije krivičnih djela pa je u tom smislu analizirao više faktora, uključujući: (1) kontekst i dejstva ustavnog amandmana; (2) postojanje obrasca pritvaranja i krivičnog gonjenja članova opozicije zbog njihovih mišljenja; (3) izbor momenta i učinak početnog, produženog i naknadnog pritvora podnosioca predstavke, naročito tokom dvije ključne kampanje (referendum o značajnoj ustavnoj reformi i predsjednički izbori); (4) zaključke drugih tijela Savjeta Evrope o nezavisnosti pravosudnog sistema, naročito tokom vanrednog stanja. Zaključio je da međusobno saglasni zaključci izvedeni iz ovog konteksta potkrepljuju zaključak da svrhe koje su vlasti iznijele kao obrazloženje za pritvor podnosioca predstavke od početka, a i dalje, samo služe kao pokriće za skrivenu političku svrhu, što je pitanje od nesporne važnosti za demokra-

tiju. Konačno sam pritvor i njegovo trajanje imali su za svrhu jedino da kazne i učutkaju podnosioca predstavke kao opozicionog političara u njegovom političkom djelovanju i kritikama u tom smislu upućenim Vladi i njejoj politici obzirom da se u vrijeme odlučivanja od strane Evropskog suda podnosilac predstavke i dalje nalazio u pritvoru pribjeglo se direktnoj primjeni i ovlašćenjima iz člana 46 Konvencije i naloženo je njegovo hitno puštanje iz pritvora.

Značaj Presude za sudsku praksu

Kada je u pitanju sudska praksa po pitanju slobode izražavanja, presuda Velikog Vijeća u predmetu Demirtas prema ocjeni pravnih praktičara predstavlja jednu od najznačajnijih iz novije prakse Suda. Ovo iz razloga što se ovom presudom postavljaju standardi koji će postati referentna tačka u zaštiti političkog govora i slobode izražavanja u cjelini od zlonamjernog progona i ciljanog pritvora pod pokrićem borbe protiv terorizma i političkog nasilja. U ovom predmetu Sud pribjegava jednom, može se reći, inovativnom pristupu. Slobodi govora i načelu zakonitosti ograničenja daje se centralna i istaknuta uloga u očuvanju vladavine prava, kada demokratskim institucijama prijete autoritarni i populistički uplivi iznutra, zloupotrebom većinske vladavine.

Ovaj se rezultat postiže primjetnim interpretativnim pristupom. Sud se u svojem obrazloženju udaljava od razmatranja ekonomičnosti sudskog postupka i u potpunosti razvija koherentno tumačenje različitih konvencionalnih prava, u svijetlu sveobuhvatnog koncepta vladavine prava. Kada razmatra i donosi ove zaključke u značajnom se oslanja na rad drugih tijela Savjeta Evrope, posebno na mišljenja Venecijanske komisije i Komesara za ljudska prava Savjeta Evrope.

KDENIZ I DRUGI PROTIV TURSKE

predstavka br. 41139/15 i 41146/15

odluka od 4. maja 2021. godine

Činjenice

Podnosioci predstavke su Banu Güven (poznati novinar), kao i Yaman Akdeniz i Kerem Altıparmak (dvoje akademika koji su popularni korisnici platformi društvenih medija). U relevantno vrijeme gospodin Akdeniz bio je profesor prava na Pravnom fakultetu Univerziteta Bilgi; gospodin Altıparmak je bio docent prava na Fakultetu političkih nauka na Univerzitetu u Ankari i direktor Centra za ljudska prava na tom univerzitetu; a gđa Güven bila je poznata novinarka koja je radila za nacionalni privatni televizijski kanal (IMC TV) kao politički komentator i voditeljka vijesti.

U maju 2014., na predlog 77 zastupnika, turska Velika nacionalna skupština odlučila je pokrenuti parlamentarnu istragu i uspostaviti Parlamentarni istražni savjet zbog optužbi za korupciju protiv četvorice bivših ministara nakon provedene velike akcije istanbulske policije i tužilaštva. Vlada je utvrdila da ta operacija nije bila istraga korupcije, već pokušaj vojnog državnog udara koji su pokrenuli članovi organizacije poznate kao „FETÖ / PDY“.

U novembru 2014., predsjednik Savjeta podnio je zahtjev Tužilaštvu Ankare za privremenu zabranu objavljivanja i širenja u novinama, televiziji i radiju kao i na Internetu svih podataka o parlamentarnoj istrazi.

Nekoliko dana kasnije sudija miritelj iz Ankare dopustio je zahtjev, na-ređujući zabranu objavljivanja rezultata istrage na temelju toga što je rad Komisije bio povjerljiv te da bi objavljivanje podataka moglo povrijediti povjerljivost istrage i ugled dotičnih osoba koje su bile predmet te istrage. Gospodin Akdeniz i gospodin Altıparmak žalili su se na tu odluku, tvrdeći da je ta zabrana kršila njihova prava na slobodu izražavanja i pravično suđenje. Njihova žalba je odbijena.

U decembru 2014. tri su podnosioca zahtjeva podnijeli pojedinačnu ustavnu tužbu Ustavnom sudu koji ju je odbacio s obrazloženjem da podnosioci zahtjeva nisu imali status žrtve da bi osporili pobijanu odluku o zabrani utoliko što ih kriminalistička istraga nije zanimala i zato što njome nisu bili direktno pogođeni ni na koji način.

Nakon toga podnosioci predstavki obratili su se Evropskom sudu pozi-

vajući se na povredu prava na slobodu izražavanja iz čl. 10 Konvencije, posebno u dijelu u kojem taj konvencijski član garantuje pravo na dobijanje i širenje informacija. Podnosioci su svoj zahtjev temeljili i na čl. 6 Konvencije navodeći da nisu imali garantovano pravo na pošteno suđenje u domaćem postupku kao i na osnovu čl. 13 Konvencije koji garantuje pravo na djelotvorni domaći pravni lijek.

Odluka Suda

Odlučujući u ovom predmetu Evropski sud je naglasio da pri odlučivanju o ovom predmetu nije zanemario potrebu za zaštitom tajnosti istrage, te da ta činjenica nikad nije ignorisana u njegovoj sudskoj praksi. Istaknuo je da se ne slaže s argumentom tužene države da podnosioci nisu imali interes za tražene informacije. Naglasio je kako mjera koja se sastoji u zabrani mogućeg objavljivanja i širenja informacije putem bilo kojeg medija sama po sebi pokreće pitanje prava na slobodu izražavanja.

Evropski sud je nadalje primijetio da je osporena zabrana, koja je imala vrlo širok opseg, pokrivala ne samo štampane i vizualne medije, već se odnosila i na bilo koju vrstu informacija koje bi bile objavljene na Internetu. Ta je mjera donesena u okviru parlamentarne istrage čiji je cilj spriječiti moguće objavljivanje i širenje informacija. Primijetio je da je ta mjera pokrila gotovo sve aspekte tekuće parlamentarne istrage.

Evropski sud je primijetio da je povjerljivost istrage kao načelo primjenjivo na sve faze istrage nije automatski podrazumijevala takvu zabranu, ali je to načelo nametalo opštu obavezu da se ne otkrivaju povjerljive činjenice u vezi s istragom. Uistinu, prema odredbi člana 285 turskog Krivičnog zakona kršenje tajnosti istrage predstavlja krivično djelo, iako taj zakon ne nameće bilo kakve opšte zabrane objavljivanja sadržaja mjera donesenih tokom pojedinačnih istraga. Tako je ta odredba zajamčila pravo na objavljivanje podataka poštujući granice prava na davanje informacija, prema mišljenju Evropskog suda.

Evropski sud je naglasio da je osporena zabrana, koja je predstavljala preventivnu mjeru čiji je cilj bio zabraniti buduće širenje i objavljivanje bilo kakvih informacija, imao je velik značaj i posljedice na ostvarivanje prava podnosioca na slobodu izražavanja o aktualnom pitanju. Istaknuo je kako je tražena informacija o rezultatima istrage bila od javnog interesa. Dodao je da se pitanje koje se postavlja u ovom predmetu odnosilo na to je li u vrijeme sprovođenja osporene mjere, postojala jasna i precizna odredba shodno kojoj su podnosio-

ci predstavki mogli temeljiti svoj zahtjev u ovoj sferi, odnosno je li miješanje u pravo podnosioca na slobodu izražavanja bilo temeljeno na jasnoj i preciznoj zakonskoj odredbi.

Usljed ovoga, Sud je potvrdio zaključak Ustavnog suda u pogledu pravne osnove osporene mjere. Evropski sud je zaključio da je pod tim okolnostima došlo do miješanja u pravo podnosioca predstavke na slobodu izražavanja, posebno u pogledu dobijanja informacija, da osporeno miješanje nije imalo "pravnu osnovu" odnosno nije bilo zakonito te je stoga utvrdio da je došlo do povrede čl. 10 Konvencije u ovom predmetu. Evropski sud je zaključio da podnosioci predstavki nisu u ovom predmetu uživali dovoljan nivo zaštite kakav zahtijeva vladavina prava u demokratskom društvu.

Projekat finansira
Evropska unija

Ministarstvo javne
uprave, digitalnog
društva i medija